

Commentaria Ac Disputationes In Primam Partem Divi Thomae

Cvm Variis Indicibus

De Deo Effectore Creaturarvm Omnium. In tres præcipuos Tractatus
distributa. Quorum primus De Angelis

Suárez, Francisco

Mogvntiæ, 1621

Liber Qvintvs De Statu Gratiae Et Meriti, Qvem In Via omnes Angeli
habuerunt.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-84413](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-84413)

LIBER QUINTVS
DE STATV GRATIAE
ET MERITI, QVEM IN VIA
omnes Angeli habuerunt.

CAPVT PRIMVM.

Virum Angelis gratia fuerit necessaria tempore viae.

1.
Notatio
prima quid
hic signifi-
cetur per
gratiam.

Dubium hoc ad quaestionem, in gratia fuerit in Angelis, spectat; & est aliarum fundamentum, quia in Dei operibus nihil fit frustra, ideoque nec otiose gratiam addit naturae. Quare generatim de gratia ferendo, in libro primo & secundo rem hanc prolequenti sumus. Hic autem breui rem expediemus. Primo igitur sciendum nomine gratiae hoc loco significari omne donum à Deo datum ad recte operandum, quod nec per creationem fit, nec ex vi solius creationis naturae debitum est: & ita neque naturam ipsam, neque voluntatem, aut intellectum, nec libertatem, nec concursum Dei generalem, sub nomine gratiae comprehendimus. Ideoque licet hae bona fuerint necessariae Angelis, eademque habuerint ex liberali dono ac beneficio Dei, nihilominus ratione illorum non dicemus fuisse illis gratiam necessariam: sed quaestio est, an praeter haec omnia, ad bene beataque viuendum, alia gratuita Dei dona eis fuerint necessaria.

2.
Notatio se-
cunda du-
plicis finis,
ac adeo du-
plicis auxi-
lij natura-
lis, & super-
naturalis.

Secundò aduertendum est, naturam angelicam, sicut & humanam, incapacem esse supernaturalis beatitudinis, quam suis viribus naturalibus obtinere non potest. Hoc omnino certum est, quia Angeli visionis Dei capaces sunt, nam ex Scriptura constat videre illam, visio autem Dei omni intellectui creato est supernaturalis, ut in praecedenti tomo est ostensum. Vnde hic, duos fines ultimos, duosque ordines, seu rectitudines bonorum actuum esse in Angelis, sicut in hominibus distinguendos: quia ex natura sua aliquem finem ultimum habent suae naturae proportionatum, ac suo modo debitum, quem in fine praecedentis libri explicuimus: ultra illum vero additus fuit supernaturalis finis visionis beatæ: sunt ergo duo ultimi fines diuersorum ordinum. Quanquam sola supernaturalis beatitudo dici potest simpliciter finis ultimus: quia omnes naturae perfectio ad illam ordinatur. His itaque duobus finibus duo etiam ordines mediorum, & actuum, quibus ad illos tenditur, respondent: quidam naturalis ordinis sunt, qui per se ad naturalem tantum finem ultimum tendunt, eique proportionantur: alij sunt eiusdem ordinis cum fine supernaturali, qui & per se in illum tendunt, & inferiores etiam actus ad eum referunt, & ita quodammodo ad eundem ordinem illos eleuant. Ex quo etiam duplex distingui solet gratia, seu gratuitum donum, vel auxilium, vnum supernaturalis ordinis, quod in sua entitate & substantia tale est, quodque praecipue nomen gratiae meretur: aliud vero ordinis naturalis in substantia sua, datum tamen gratuito, id est, ultra exigentiam, & debitum naturae, & cum aliqua relatione, & ordine ad super-

naturalem finem. Prior gratia propter supernaturales actus, posterior propter naturales hominibus dari solet. Vnde prior per se ac simpliciter necessaria est, per se quidem, quia per se tendit ad finem supernaturalem, & propter actus supernaturales datur: & ideo etiam eius necessitas est absoluta, & simpliciter, quia sine illa non est potens natura ad tales actus elicandos. Posterior vero gratia solum per accidens necessaria esse potest ex dispositione subiecti, sicut est homini lapsio necessaria propter infirmitatem naturae. Quae omnia in materia de Gratia declarantur latius, & in hac materia virtute praemittuntur à D. Thoma 1. p. q. 62. art. 2.

His ergo suppositis dicendum est primo. Ad naturales actus recte elicendos, vel ad consequendum finem mere naturalem, nulla propria gratia necessaria erat Angelis. Haec assertio laus clare traditur à D. Thoma in praesenti materia q. 62. art. 2. arguente q. 2. cum solutionibus, & 1. 2. q. 109. art. 1. 2. & sequentiibus. Vbi frequentius de homine in statu innocens loquitur, sed est eadem vel multo maior ratio de Angelo. Et ita ibi probanda est latius. Nunc probatur breuiter ratione insinuatà à D. Thoma in illis solutionibus. Quia Angelus ad actus ordinis naturalis vel ad consequendum finem naturalem, non indiget gratia ordinis supernaturalis, neque ordinis naturalis, ergo nulla indiget. Consequenter tenet à sufficienti enumeratione. Et prior pars antecedentis ab omnibus conceditur, & est per se euidens, quia ad ea, quae naturalia sunt, gratia supernaturalis non potest esse per se necessaria, cum sine supernaturalibus principijs possint naturales actus exerceri in suo ordine perfecti. Altera vero pars probatur, quia necessitas illius gratiae oriri solet ex aliqua speciali difficultate ex parte subiecti, ut est in nobis ex impedimento, quod ex corruptione naturae, & infectione peccati ortum est: sed in Angelo non inuenitur haec difficultas, ergo neque illa necessitas. Et ita D. Thomas in dicta solutione ad 2. concludit, homini esse necessariam gratiam duplici titulo, scilicet, quia, & finis in quem tendit est supernaturalis, & quia habet peculiarem difficultatem ex impedimento naturae corruptae. In Angelis vero solum esse necessariam gratiam ad ea, quae supernaturalia sunt, quia in alijs difficultatem non habet.

Sed obijciunt aliqui, necessitatem gratiae ordinis naturalis, & ad bona opera eiusdem ordinis, non tantum oriri ex priori culpa, vel peculiari lectione, seu infectione naturae: sed etiam ex conaturali differentia voluntatis creatae. Quae haec voluntas non potest ad bonum moueri, nisi per cogitationem mentis praeuiam, quae cogitatio potest esse, & congrua, & incongrua ad operandum bonum, & neutra est in potestate Angelis, cum eius voluntatem antecedit.

Ergo

Ergo quod talis præuia cogitatio sit congrua, ex peculiari Dei providentia provenit: non enim potest aliunde provenire, quia nihil potest intellectum Angeli immutare, ac determinare, nisi Deus, ergo talis cogitatio est peculiare donum gratuitum Dei, ac subinde gratia ordinis naturalis, ergo aliqua gratia ordinis naturalis est Angelis necessaria ad naturale bonum operandum, & consequenter etiam ad finem naturalem consequendum, quia & cogitatio congrua ad bonam operationem, & bona operatio ad finem ultimum naturalem consequendum necessaria est. Quæ ratio à defensoribus illius sententiæ homines fortiter indifferenter ad homines, & ad Angelos applicatur. Et in hominibus fortasse concluditur esse illud aliquod gratiam peculiare beneficium ordinis naturalis, licet propriam rationem gratiæ non habeat, quia illud beneficium est naturæ debitum ex vi doni creationis, supposito ordine & institutione causarum vniuersi, vt gratiam pro in lib. 1. de grat. fuisse tractatum est. In Angelis vero est præ in Ange longe alia ratio maxime propria illorum, ob quam illud donum præuiæ cogitationis congruæ nullo modo est particulare beneficium, quod cum dono creationis coniunctum non sit, non solum respectu communis naturæ, vel ordinis vniuersi, sed etiam respectu vniuersi cuiusque angeli in particulari, & in individuo spectati.

Declaratur ex dictis de cognitione Angelorum: & ex diverso modo, quo Angeli, & homines ad naturales cogitationes excitantur, & applicantur. Nam homo excitari potest ad cogitandum ab obiecto, cuius motio præuenit voluntatem eius, præsertim ad primam cogitationem, in qua non potest homo vel se ad obiectum, vel obiectum ad se applicare. Vnde quia obiectorum applicatio pendet ex ordine diuine providentiæ, in illo potest speciale beneficium considerari, quod talis fuerit causarum ordo institutus, vt ex illo talis cogitatio, potius quam alia in homine exciteretur. Vnde hæc excitatio in homine, prout fit ab obiecto, non est immediata ad actum secundum, sed ad actum primum, quia fit producendo species in intellectu mediis phantasmatibus, à quibus præuenitur intellectus, ad actum cognitionem ex necessitate elicendam præmouetur. Quod si intellectus iam esset informatus specie, & cogitatio phantasie non posset illum ad vsum talis speciei excitare, non posset intellectus humanus à voluntate eiusdem hominis ad vsum talis speciei applicari, & excitari, quia non præcedit cognitio, per quam voluntas moueri possit ad vsum illius speciei volendum. Et ideo si talis excitatio fiat, à solo Deo fieri poterit, quia solus ipse vim habet directe agendi in intellectu, illam ad actum secundum applicandam. Ac subinde si illa excitatio sit ad cogitationem congruam in præscientia Dei, esse quidem poterit peculiare beneficium, & fortasse etiam propria gratia ordinis naturalis, quâdo ille modus excitationis non provenit ex generali ordine causarum vniuersi, nec est debitum tali personæ, imo neque toti naturæ: & poterit etiam illa gratia esse necessaria ad aliquem actum, & in aliqua opportunitate, non tamen per se, & ad singulos actus, de quo alias.

At vero in Angelo longe aliter se res habet: nam in primis Angelus non excitatur ab obiectis, nisi tantum per locutiones aliorum Angelorum, quod ad præsens non refert, vt patebit. Et consequenter non excitatur ordinariè per impressionem speciei intelligibilis, sed immediate mouetur ad actum secundum, seu ad vsum talis, vel talis speciei. Dico ordinariè, quia in locutione excitantur per impressionem speciei: tunc autem naturaliter etiam excitatur ad intentionem ipsius speciei, non tamen ad proprium, & directum vsum eius, id est, ad cogitationem de re, que per speciem representatur, & de qua est locutio, vt supra declaratum est. Postquam vero angelus habet species intelligibiles, (siue omnes illas habeat ab auctore na-

turæ immediate, siue aliquas etiam habeat per locutionem) non applicatur naturaliter ab eodem auctore naturæ, nisi ad se, scilicet potentias, & species contemplandas, vt supra declaravi. Hæc autem cogitatio de se, nec congrua, nec incongrua dici potest, in ordine ad opera liberæ voluntatis, quæ angelus circa alia obiecta extra seipsum operari potest. Quia ex vi illius naturalis contemplationis sui, solum potest, aut se vel Deum naturali amore diligere, aut ad considerandas res alias intellectum applicare, & ad vtrumque est illa cogitatio de se congrua, nec ex parte Dei poterat naturaliter magis, vel minus congrua tribui, quia est cogitatio naturalis, & ab intrinseco determinata, vnde semper est eadem. Et fortasse ex vi illius tantum nihil potest angelus immediate velle, quod inordinatum sit: quia ex quadam naturali determinatione, scilicet quoad specificationem actus, operatur. Tamen licet daremus cum illa sola naturali cogitatione posse bene, vel male velle, nihilominus hæc diuersitas nullo modo ex cogitatione, sed ex mera libertate voluntatis oriretur. Et ideo licet vnus cum illa sola naturali cogitatione bonam volitionem, & alius malam haberet, non posset hæc differentia esse ex peculiari gratia cogitationis congruæ. Quia licet Deus præuiderit in vno futuram fuisse congruam illam cogitationem, & non in alio: nihilominus seruato naturæ ordine, non potuit cogitationes illas immutare, nec ab aliis vnique dare, nisi quam dedit, quia amba erant illis connaturales. Ergo dare hanc cogitationem alicui, quæ ipse pro sua libertate naturaliter bene vult, non fuit peculiaris gratia, vel peculiare beneficium, quod non esset necessario cum beneficio creationis coniunctum.

Idemque dicendum est de cæteris cogitationibus præter illam naturalem. Nam illa, stando præcisi in ordine naturæ, iam non sunt primæ simpliciter, sed secundæ respectu illius primæ cognitionis sui naturalis. Deinde, quæcumque sit prima post illam naturalem iam non est tantum à Deo, vt auctore, vel prouisor naturæ, sed est ex libera voluntate propria applicantis intellectum ad huius, vel illius speciei vsum, ergo licet in vno sit congrua, & in altero non sit, nõ potest illa differentia tribui peculiari providentiæ omnino præuenienti auctoris naturæ, sed tantum concomitanti cum præscientia. Quia cogitatio illa neq; à solo Deo immediate, nec ab aliquo ordine extrinsecarum causarum excitatur, sed à voluntate libera ipsius angeli, quæ voluntas solam naturalem cognitionem sui supponit, & ita non supponit specialem gratiam, & congruitas cogitationis in re ipsa pendet ex subiecto libero consensu voluntatis, quem sine alia gratia per eandem cogitationem præstare potest. Et quantum ipse angelus non præparet sibi illam cogitationem congruam vt congruam, quia hoc præcisi non potest: Deus autem præcisi illam futuram esse congruam: nihilominus non propterea est illa cogitatio peculiaris gratia, quia non provenit ex peculiari præparatione Dei solius, sed ex cooperatione cum libera voluntate suum intellectum applicante, & illi etiam consentiente, quam cooperationem Deus, seruato ordine naturæ, negare non poterat. Nulla ergo venturatio gratiæ in tali cogitatione intuenitur. Vnde cum nulla alia gratia necessaria sit, vt Angelus bene moraliter operetur, & euitet peccata omnia legi naturæ contraria, recte concluditur, nullam propriam gratiam esse illi necessariam, vt naturalem finem consequi valeat.

Dico secundo, Angelis prout de facto ad supernaturalem beatitudinem creati sunt, gratia, & supernaturalia dona, & auxilia ad illa consequendam, necessaria fuerunt. Hanc assertionem omnino certam censeo. Nam in illa videntur omnes Theologi convenire cum D. Thoma dicta quæst. 62. artic. 2. quos sequitur Ruardus art. 8. non longe à principio. Pro rationem finem baturque ex Patribus. Nam in hoc sensu dixit Basil. consequentem.

7. Extenditur superior doctrina, ex qua arguuntur in 4. positi res ipsæ intelliguntur.

8. Secunda assertio. Angelis gratia fuit necessaria ad supernaturalem finem.

Hoc argumentum in varia est. Quæ ratio à defensoribus illius sententiæ homines fortiter indifferenter ad homines, & ad Angelos applicatur. Et in hominibus fortasse concluditur esse illud aliquod gratiam peculiare beneficium ordinis naturalis, licet propriam rationem gratiæ non habeat, quia illud beneficium est naturæ debitum ex vi doni creationis, supposito ordine & institutione causarum vniuersi, vt gratiam pro in lib. 1. de grat. fuisse tractatum est. In Angelis vero est præ in Ange longe alia ratio maxime propria illorum, ob quam illud donum præuiæ cogitationis congruæ nullo modo est particulare beneficium, quod cum dono creationis coniunctum non sit, non solum respectu communis naturæ, vel ordinis vniuersi, sed etiam respectu vniuersi cuiusque angeli in particulari, & in individuo spectati.

Declaratur ex dictis de cognitione Angelorum: & ex diverso modo, quo Angeli, & homines ad naturales cogitationes excitantur, & applicantur. Nam homo excitari potest ad cogitandum ab obiecto, cuius motio præuenit voluntatem eius, præsertim ad primam cogitationem, in qua non potest homo vel se ad obiectum, vel obiectum ad se applicare. Vnde quia obiectorum applicatio pendet ex ordine diuine providentiæ, in illo potest speciale beneficium considerari, quod talis fuerit causarum ordo institutus, vt ex illo talis cogitatio, potius quam alia in homine exciteretur. Vnde hæc excitatio in homine, prout fit ab obiecto, non est immediata ad actum secundum, sed ad actum primum, quia fit producendo species in intellectu mediis phantasmatibus, à quibus præuenitur intellectus, ad actum cognitionem ex necessitate elicendam præmouetur. Quod si intellectus iam esset informatus specie, & cogitatio phantasie non posset illum ad vsum talis speciei excitare, non posset intellectus humanus à voluntate eiusdem hominis ad vsum talis speciei applicari, & excitari, quia non præcedit cognitio, per quam voluntas moueri possit ad vsum illius speciei volendum. Et ideo si talis excitatio fiat, à solo Deo fieri poterit, quia solus ipse vim habet directe agendi in intellectu, illam ad actum secundum applicandam. Ac subinde si illa excitatio sit ad cogitationem congruam in præscientia Dei, esse quidem poterit peculiare beneficium, & fortasse etiam propria gratia ordinis naturalis, quâdo ille modus excitationis non provenit ex generali ordine causarum vniuersi, nec est debitum tali personæ, imo neque toti naturæ: & poterit etiam illa gratia esse necessaria ad aliquem actum, & in aliqua opportunitate, non tamen per se, & ad singulos actus, de quo alias.

At vero in Angelo longe aliter se res habet: nam in primis Angelus non excitatur ab obiectis, nisi tantum per locutiones aliorum Angelorum, quod ad præsens non refert, vt patebit. Et consequenter non excitatur ordinariè per impressionem speciei intelligibilis, sed immediate mouetur ad actum secundum, seu ad vsum talis, vel talis speciei. Dico ordinariè, quia in locutione excitantur per impressionem speciei: tunc autem naturaliter etiam excitatur ad intentionem ipsius speciei, non tamen ad proprium, & directum vsum eius, id est, ad cogitationem de re, que per speciem representatur, & de qua est locutio, vt supra declaratum est. Postquam vero angelus habet species intelligibiles, (siue omnes illas habeat ab auctore na-

Assertio post
ta probatur
ex Patribus

lib. de Spirit. S. cap. 16. Sanctificatio non est absque spiritu, nec enim colorum virtutes in apta natura sanctæ sunt. Nam si id esset, nulla ratione differrent ab spiritu sancto, sed iuxta portionem, qua se invicem superant, ad spiritum habent sanctificationis mensuram. Et infra sanctificatio, qua est extra substantiam illorum, (scilicet Angelorum) perfectionem illis adiungit per communicationem spiritus. Et infra, Quomodo (inquit) dicunt Angeli, Gloria in excelsis Deo, nisi a spiritu accepta potestate. Nemo siquidem dicit episcopi Dominum Iesum visi in spiritu sancto. Vnde colligere licet, quæ de necessitate gratiæ in nobis Paulus docet, de Angelis etiam à Basilio intelligi. Similia habet in id Psal. 32. Verbo Dominicali firmati sunt, quæ in sequentibus referemus. Similem sententiam habet Didymus libr. 1. de spiritu sancto, parum ab initio, dicens, Spiritus sanctus non solum se iunctum à se hominibus, sed & singulis quibusque angelis, Principibus, Thronis, Dominationibus inhabitator assistit. Et ut homines sanctificans alterius, quam sint homines, est natura: sic & alias creaturas sanctificans, alius ab ea unum est substantia. Quomodo omnia creatura non ex sua substantia, sed ex communicatione alterius sanctitatis sancta perficitur. Et simile habet Cyril. Hierosol. Catechesi 6. Illum circa finem.

9.
Damasce-
quoque ac-
cedit.

Itemque hos Patres imitatus Damascenus libro 2. cap. 3. ait, Per verbum Angeli omnes creati sunt, ac per sancti spiritus sanctificationem, omnes perfectionis numeros acceperunt: ita tamen ut pro sua quisque dignitate, & classe luminis gratiæ participes sint. Et infra, sanctitatem porro aliunde, quam à sua natura, mirum spiritu sancto habent. Infratq; ait, quod sancti Angeli peccare non possint, non natura sed gratia tribuendum esse. Sic etiam Ambrosius in Ps. 118. Oclonario 8. circa verba illa, Misere mei secundum verbum tuum, in fine ait, Aliter videtur iustitia Dei angelis, aliter homo, aliter eget misericordia Dei Archangelus, aliter homo. Angelica enim natura eget misericordia Dei ne possit errare, & auersa à se Dei gratia, labatur in vitium, & infra circa alia verba, Misericordia Domini plena est terra. Illa, inquit, que celestium, vel potestatum, vel ministeriorum sunt, licet auxilio Domini fulciantur, tamen non tantum indigent misericordia, sicut ea que inferiora sunt, atque terrena. Præterea hanc veritatem tradit Augustinus libr. 12. de Civit. 6. 9. Vbi etiam gratiam excitantem, & operantem dicit fuisse sanctis Angelis necessariam, ut Deo amore casto inhaerent. Ideoque de illis etiam intelligendum esse ait, illud Pauli ad Rom. 5. Charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per spiritum sanctum qui datus est nobis. Eandem doctrinam de necessitate gratiæ in angelis inculcat in li. de Correctione, & Grat. 6. 11. & 12. & aliis in locis, quæ in c. 2. & 3. afferemus.

10.
Similiter
Fulgent.

Fulgentius etiam de fide ad Petr. cap. 3. de sanctis Angelis dicit veram Dei dilectionem, & perseverantiam in illa gratis, & ex diuina inspiratione, ac dono non minus, quam hominem accepisse. Et libr. 2. ad Trasimund. capit. 2. & 3. ait, eandem gratiam operari in homine, ut resurgat, quæ in Angelo, ne eaderet, operata est. Eandemque utriusque necessariam fuisse confirmat. Item Isidorus libr. 1. sentent. seu de summo bono, cap. 10. Natura angelorum mutabilis, sed facit eos incorruptos charitas sempiterna, gratia dicitur, non natura esse incommutabiles angelos. Et Beda in Psal. 32. sic ait, Celsi firmati sunt verbo Domini, id quod celestis exercitus Cherubin, ac Seraphin præuaricante diabolo perseverant: non ex se, sed ex Domino Patre, & Verbo eius habuerunt. Et non pars virtutis, sed omnis virtus eorum est ab spiritu oris eius. Anselmus etiam lib. de casu diaboli statim à principio docet, illud Paul. 1. Cor. 4. Quid habes quod non accepisti, non de solis hominibus, sed etiam de Angelis accipiendum esse. Vnde inferunt c. 2. sanctos Angelos ideo perseverasse, quia perseverantiam acceperunt, & ideo accepisse, quia Deus dedit. Et simili modo Bernardus serm. 22. in Cantic. Angelos dicit suo modo fuisse redemptos, id est, propter Christum salvatos, quatenus per gratiam, perseverantiam acceperunt.

11.

Est ergo veritas hæc communi consensu Patrum firmata, qui proinde testimonia Scripturarum, quæ

necessitatem Gratia in hominibus comprobant, de Angelis intelligenda esse dicunt, vnde concluditur, dogma hoc orthodoxum, & certum esse. Ratio autem eius sumenda est, ut D. Thom. d. art. 2. docuit, ex fine ac beatitudine supernaturali, ad quam Angeli creati sunt, ut iam probavi. Nam media esse debent, & ad quam Angeli fini proportionata: media autem ad beatitudinem consequendam sunt actus liberi, & morales, sicut in hominibus, ita & in Angelis, de quibus etiam infra ostendemus, suis meritis beatitudinem meruisse, vel perdidisse, sicut homines. Ergo sicut beatitudo illa supernaturalis est, ita etiam actus per quos Angelicam consequuntur erant, supernaturales fuerunt. Ergo propter illos gratia propria, id est, supernaturalis ordinis, fuit illis necessaria. Sequatur autem statim inquirendum, quanam fuerit hæc gratia, & quomplex. Est enim hæc gratia actualis, & habitualis, & actualis variis actus, & auxilia excitantia, & adiutoria, sufficientia, & efficacia: habitualis vero sanctificantem, & virtutes, ac dona per se infra includit, de quibus postea sigillatim inquiri. Sed quia hæc (ut dixi) communia sunt hominibus, & Angelis, & fere eandem rationem, vel absolutam necessitatis, vel utilitatis, aut convenientiæ in utrisque habent: ideo à longiore disputatione abstinere dicimus, sicut hominibus, ita & angelis, omnia illa gratiæ dona, & subsidia fuisse angelis necessaria, inchoata quidem in via, in beatitudine autem consummata. Nam supposita generali convenientia angelorum, & hominum, in supernaturali fine, & mediis, cætera cum proportionem sequuntur. Hæc vero de angelis in particulari magis in sequentibus declarabuntur, & si quid est speciale, aut diuersum in ipsismet angelis, quam sit in hominibus, adnotabitur.

CAPVT II.

Utrum Angeli fuerint creati in statu gloria, ita ut in primo instanti creationis beati fuerint, perfecti & consummata supernaturali beatitudine.

DE beatitudine naturali iam diximus, & iuxta methodum, quam seruamus, ad hunc locum non pertinet. Beatitudo autem supernaturalis duplex distingui solet: vna viæ, altera Patriæ, seu terminis, vna inchoata, alia consummata. Verumtamen prior beatitudo viæ, non transcendit cognitionem auxilii Dei, per fidem, iuxta verba Christi Domini Ioan. 17. Hæc est vita æterna, ut cognoscant resolum Deum verum, &c. quæ iuxta unum sensum de hac beatitudine dicuntur, religuntur. Necessarium autem est, quod talis cognitio cum dilectione charitatis coniuncta sit, ne nomen beatitudinis mereatur. Et ita hæc beatitudo non transcendit statum gratiæ viatoris, sed ad summum requirit in illo gradu peculiarem aliquam perfectionem, vel in perfecta operatione gratiæ, & charitatis, vel in innocentia, pace, & tranquillitate animi, aut alia simili. Et quia de statu gratiæ Angelorum in via postea dicendum est, ideo etiam de hac imperfecta beatitudine non tractamus in hoc capite, sed solum aduertimus verbi ambiguitatem, quia ad intelligendas Patrum sententias, erit interdum necessarium. Agimus ergo de beatitudine vltima, & in termino consummata. Et supponimus ut clarum ex dictis, Angelos à primo instanti fuisse propter illam creatos, & ad illam ordinatos, inquirimus quomodo etiam possessionem eius ab initio creationis acceperint. Et quia illa beatitudo in visione Dei consistit, simul dicendum est, an statim in sua creatione Angeli Deum viderint.

Ratio dubitandi in hoc puncto præcipue sumitur ex nonnullis Augustini locis, in quibus innotuit Ange-

Arguitur primo pro parte affirmativa ex quibusdam locis Augusti.

Angelos in primo instanti creationis vidisse Deum. Primo enim ubi dicitur agitur de cognitione matutina angelorum, hoc indicare videtur. Nam per cognitionem matutinam intelligit cognitionem rerum in Deo clare viso: ut patet ex 4. Genes. ad litteram, cap. 24. & in tract. sequi lib. 1. c. 11. latius id ostendimus. Et tamen alibi docet angelos sanctos a principio suae creationis cognitionem rerum matutinam habuisse. Nam in eodem loco citato dicitur habuisse cognitionem rerum matutinam, quam vespertinam: vespertinam autem, quae est scientia rerum in proprio genere, seu naturalem, habuerunt a principio, ergo, & visionem Dei simul duratione, & prius saltem natura habuerunt ex mente Augustini.

3. Arguitur seculo exto alio eiusdem.

Secundo sunt alia loca, in quibus docet Angelos sanctos a principio fuisse beatos, & ne possit exponi de beatitudine imperfecta, aliquando addit fuisse beatos illa beatitudine, quam nos speramus, ut patet ex lib. 4. Genes. ad litteram, cap. 24. Vbi loquitur de visione Dei, in qua nos posuit. Resurrectionem Angelis coaequabimur: & de eadem loquitur lib. 11. cap. 26. Alibi vero ita illam felicitatem exponit, ut non nisi de perfecta intelligi possit. Et lib. 12. Confessionum, cap. 9. exponit verba illa, in principio creavit Deus calum, de caelo intellectuali, id est, angelica natura, quam dicit esse factam participem aeternitatis, & inherentem Deo, ex quo facta est. & ex dulcedine felicissima contemplationis supra omnem mutabilitatem, & volubilem vicissitudinem temporum fuisse. Quae non nisi de perfecta beatitudine dici possunt. Et lib. de Ecclesiasticis dogmatibus, c. 59. expresse dicit, Angelos sanctos ita, in qua creati sunt beatitudine perseverare.

4. Arguitur tertio ex alia.

Tertio videtur interdum expresse docere Angelos sanctos nunquam fuisse viatores, ac proinde semper fuisse beatos. Ait enim lib. 11. de Civitate, cap. 9. partem sanctorum Angelorum, eo beatiorum esse, quod nunquam est peregrinata a Domino: peregrinari autem a Domino, idem est, quod per se ipsum ambulare, iuxta illud 2. Corinth. 5. Dimissionis in corpore, peregrinamur a Domino, per fidem enim ambulamus: viatores autem illi sunt, qui per se ipsum ambulant, ergo si Angeli sancti nunquam fuerunt peregrinati a Domino, semper fuerunt beati ultima beatitudine, & extra viam. Et confirmatur, nam de eisdem sentit Augustinus semper fuisse certos de sua salute, & inamissibili beatitudine, ut patet ex dicto lib. 11. Gen. ad lit. cap. 26 & lib. 11. de Civitate, cap. 11. illa autem certitudo, & inamissibilitas propria est perfectae beatitudinis. Tandem addi potest ratio, quia Angeli non indigent successione, ut beatitudinem mereantur, illamque consequantur, ergo sancti Angeli in primo instanti potuerunt beatitudinem mereri, & illam ut praemium recipere, ergo verisimilius est ita fuisse a principio perfectos, cum hoc sit magis consentaneum, & eorum naturae, & perfectioni operum Dei.

Confirmatio.

Primo additur ratio.

Duo nihilominus breuiter dicenda sunt: vnum est non omnes Angelos fuisse creatos in statu supernaturalis beatitudinis. Aliud est nullos Angelos fuisse ab instanti creationis perfecte beatos. Prior pars ponitur propter angelos malos, de quibus pars illa certissima est. Quia beatus peccare non potest: sed angeli mali peccauerunt postquam creati sunt, ut est de fide certum, & infra ostendemus, ergo non fuerunt beati a principio creationis. Maiorem supponimus: tum quia visio Dei clara ita necessario coniungit voluntatem Deo, ut reddat illam impeccabilem: tum etiam, quia de ratione beatitudinis est rectitudo voluntatis, ut in materia de visione beatifica, & de beatitudine ex professo ostenditur. Tum etiam, quia quamdiu est, factat appetitum, & ideo si Angelus illam haberet, non appeteret aliquid maius, neque peccaret.

5. Assertio negat. bipartita.

Probatur prima pars.

Responderi potest, argumentum euidenter convincere istos Angelos aliquando in via non vidisse Deum, in ea, scilicet, mora, in qua peccarunt, nihilominus tamen potuisse creati videntes Deum, ut crearentur in statu summe perfectio ad ostensionem diuinae virtutis, & liberalitatis, & ut ipsi statim experirentur ad quod bonum creabantur, non recepisse autem illam visionem permanentem, sed transeuntem statim post illud primum instans, ut daretur locus merito, & pleno vsui libertatis. Sed in primis hinc etiam concluditur, Angelos istos non fuisse simpliciter beatos in principio suae creationis, nec in via, ut docet Augustinus 11. de Civitate, cap. 3. Et patet, quia de ratione beatitudinis est inamissibilitas, & tunc non habuissent illam visionem inamissibilem. Sicut de Paulo dicitur, qui cum in via Deum aliquando vidisset putant. Deinde improbable est malos angelos interdum vidisse Deum clare, & protin se esse illo modo: tum quia est contra eundem Augustinum lib. 11. Genes. ad lit. cap. 23. & lib. 11. de Civitate, cap. 11. dicentem daemones nunquam gustasse beatam vitae gaudium. Tum quia Deus vel nulli concessit tale privilegium, vel non nisi rarissime, & personis selectissimis, & sanctissimis, atque ad aeternam salutem praedestinatam, & propter magnum Ecclesiae bonum, nihil autem horum in malis angelis inuenitur. Tum etiam, quia ille modus videndi Deum miraculosus est, & praeter naturam illius visionis, quae ex natura sua perpetua est: affirmare autem tale miraculum, vel extraordinarium beneficium, sine fundamento rationis, vel auctoritatis vanum, & praesumptio temerarium est. Hic autem nulla est ratio, quae id persuadeat, quae est enim illius operis necessitas? Nec vllus Patrum dixit malos angelos aliquando vidisse Deum.

6. Eiusdem alio quorum.

Respondi potest, argumentum euidenter convincere istos Angelos aliquando in via non vidisse Deum, in ea, scilicet, mora, in qua peccarunt, nihilominus tamen potuisse creati videntes Deum, ut crearentur in statu summe perfectio ad ostensionem diuinae virtutis, & liberalitatis, & ut ipsi statim experirentur ad quod bonum creabantur, non recepisse autem illam visionem permanentem, sed transeuntem statim post illud primum instans, ut daretur locus merito, & pleno vsui libertatis. Sed in primis hinc etiam concluditur, Angelos istos non fuisse simpliciter beatos in principio suae creationis, nec in via, ut docet Augustinus 11. de Civitate, cap. 3. Et patet, quia de ratione beatitudinis est inamissibilitas, & tunc non habuissent illam visionem inamissibilem. Sicut de Paulo dicitur, qui cum in via Deum aliquando vidisset putant. Deinde improbable est malos angelos interdum vidisse Deum clare, & protin se esse illo modo: tum quia est contra eundem Augustinum lib. 11. Genes. ad lit. cap. 23. & lib. 11. de Civitate, cap. 11. dicentem daemones nunquam gustasse beatam vitae gaudium. Tum quia Deus vel nulli concessit tale privilegium, vel non nisi rarissime, & personis selectissimis, & sanctissimis, atque ad aeternam salutem praedestinatam, & propter magnum Ecclesiae bonum, nihil autem horum in malis angelis inuenitur. Tum etiam, quia ille modus videndi Deum miraculosus est, & praeter naturam illius visionis, quae ex natura sua perpetua est: affirmare autem tale miraculum, vel extraordinarium beneficium, sine fundamento rationis, vel auctoritatis vanum, & praesumptio temerarium est. Hic autem nulla est ratio, quae id persuadeat, quae est enim illius operis necessitas? Nec vllus Patrum dixit malos angelos aliquando vidisse Deum.

omnis tamen potuisse creati videntes Deum, ut crearentur in statu summe perfectio ad ostensionem diuinae virtutis, & liberalitatis, & ut ipsi statim experirentur ad quod bonum creabantur, non recepisse autem illam visionem permanentem, sed transeuntem statim post illud primum instans, ut daretur locus merito, & pleno vsui libertatis. Sed in primis hinc etiam concluditur, Angelos istos non fuisse simpliciter beatos in principio suae creationis, nec in via, ut docet Augustinus 11. de Civitate, cap. 3. Et patet, quia de ratione beatitudinis est inamissibilitas, & tunc non habuissent illam visionem inamissibilem. Sicut de Paulo dicitur, qui cum in via Deum aliquando vidisset putant. Deinde improbable est malos angelos interdum vidisse Deum clare, & protin se esse illo modo: tum quia est contra eundem Augustinum lib. 11. Genes. ad lit. cap. 23. & lib. 11. de Civitate, cap. 11. dicentem daemones nunquam gustasse beatam vitae gaudium. Tum quia Deus vel nulli concessit tale privilegium, vel non nisi rarissime, & personis selectissimis, & sanctissimis, atque ad aeternam salutem praedestinatam, & propter magnum Ecclesiae bonum, nihil autem horum in malis angelis inuenitur. Tum etiam, quia ille modus videndi Deum miraculosus est, & praeter naturam illius visionis, quae ex natura sua perpetua est: affirmare autem tale miraculum, vel extraordinarium beneficium, sine fundamento rationis, vel auctoritatis vanum, & praesumptio temerarium est. Hic autem nulla est ratio, quae id persuadeat, quae est enim illius operis necessitas? Nec vllus Patrum dixit malos angelos aliquando vidisse Deum.

Praecluditur.

Nec difficultates ex Augustino propositae de malis angelis procedunt. Nam licet aliquando dicat illos in initio aliquam beatitudinem habuisse, ut lib. de loca Augusti. Corrupt. & Gratia, cap. 10. semper loquitur de beatitudine imperfecta, & vix: ut ibidem satis explicat, ita quantum dicens, non habuisse summam beatitudinis plenitudinem, neque interest ad stabilitatem, ut cadere non possent, sed per meritum illam hanc primam consequi debuissent. Ideoque sicut nec sui casus, ita nec partem perseverantiae fuisse praeciosae. Et similia habet lib. 1. Genes. ad lit. cap. 18. & 26. & lib. 11. de Civitate, cap. 13. vbi cap. 11. idem euidenter declarat, & cap. 12. ait primum hominem in statu innocentiae fuisse beatum: & addit, Non imprudenter beatos vocamus, quos videmus iuste, ac pie cum se iustitiam immortali tati hunc vitam ducere sine crimine. Sicut etiam in lib. de Eccl. dogmat. cap. 64. dicit, Angelici creati sunt, ut si vellent in beatitudine luce perseverarent. Itaque vero addit, si autem vellent etiam labi potuissent. Cum ergo virtus verbo perseverent, non significat in eadem beatitudine, quam habebant, fuisse permanentes, sed etiam perfectionem, & plenitudinem eius fuisse adepturos, si vellent. Hic vero obici possent loca Isaiae 4. & Ezechielis 28. Sed haec in cap. sequenti, & latius in libro sequenti, tractanda sunt.

7. Explicatur.

Supra addit.

7. vbi cap. 11.

cap. 12. ait

cap. 13.

cap. 14.

cap. 15.

Secunda pars supra proposita ad bonos Angelos pertinet, quia si illi perfecte beati, aut videntes Deum creati non sunt, profecto nulli Angelum in illo statu gloriae creati sunt. De illis igitur etiam est inter pars asserti. Scholasticos communiter recepta illa sententia. Ita docet D. Thomas 1. p. quae. 62. artic. 2. & ibi omnes: & alii cum Magist. in 2. distinct. 4. & sequenti. Alenf. 2. p. qu. 25. memb. 1. Potestque probari in primis haec pars ex praecedenti, quia non est verisimile Deum creasse Angelos quosdam cum visione ipsius, & non alios; ergo si non omnes in eo statu creavit; nullos creavit. Probatur antecedens, quia vel fecisset Deus dispensationem illam solo suo arbitrio, ut absolutus Dominus, qui potest gloriam suam dare cui voluerit, & cui libuerit non dare: & hoc licet de potentia absoluta fuerit possibile, de ordinaria lege, ac facto non est credibile. Quia lex illa Dei, Non coronabitur nisi qui legitime certauerit, non solum pro hominibus, sed etiam pro angelis lata est: tum quia ad perfectionem di-

8. Tur secundam.

Tur secundam.

Tur primo.

Tur primo.

Tur primo.

Tur primo.

Tur primo.

Tur primo.

uinz providentiæ ita expedie, quia opera eius sunt, misericordia, & veritas, tum etiam, quia in maiorem sanctorum Angelorum redundat etiam honorem. Tum etiam, quia, teste Paulo, etiam angeli iudicandi sunt: iudicium autem tam de premio bonorum, quam de pena malorum est futurum: vel illa disparitas facta est, a tanta inæqualitate aliqua ex parte ipsorum Angelorum, & hoc etiam dici non potest. Quia illa inæqualitas, vel erat naturæ, vel meriti. Prior nec fuisset sufficiens, quia gloria non datur propter perfectionem naturæ, nec de facto talis inuentia est inter Angelos, ut mali omnes fuerint natura imperfectiores, ut infra videbimus. Posteriori rem inæqualitas in primo instanti non fuit, quia vel omnes, vel nulli angeli meritum aliquod gloriæ in primo instanti habuerunt. Et præterea illa met ratio diuersæ distributionis repugnat assertioni contraria, quia si angelis data est beatitudo ex meritis, non potuit in primo instanti conferri, ut in sequenti ratione probabitur.

9
Probat
secundo
ratione.

Secundo ergo probatur hæc pars ratione simul, & auctoritate Patrum. Nam sancti Angeli aliquando fuerunt in via in statu merendi, & cum potestate, ac libertate peccandi, ergo quando habuerunt hunc statum, non viderunt Deum, ergo neque in primo instanti habuerunt beatitudinem ultimam, nec viderunt Deum. Hæc vltima consequentia nota est ex dictis in priori puncto. Quia si in illo instanti viderent Deum, semper, ac sine interruptione viderent, ut ibi probatum est: nam quoad hoc eadem ratio est in omnibus Angelis. Quoniam necessitas permanendi in visione semel habita, ex natura illius visionis nascitur, & illam mutare miraculosum privilegium esset, quod sine fundamento fingere, siue in omnibus Angelis, siue in his potius quam in illis, vanum, & temerarium est. Si autem à primo instanti in clusivè visionem habuissent, semper essent extra statum merendi, quia non habuissent fidem, neque aliquod principium meriti ex parte intellectus, & similiter essent extra statum, & possibilitatem peccandi: quia visio Dei intrinsece facit videntem impeccabilem, ut ex materia de Beatitudine suppono. Atque hæc ratio probat etiam primam consequentiam, quia potestas merendi visionem, eandemq; demerendi, formaliter ipsi visioni repugnat, quæ, & fidem excludit, & ipsa intrinsece inamissibilis est.

10.
Suadet
ex Patribus

Superest ergo, ut primum antecedens probemus. Et primo ostenditur ex Patribus dicentibus angelos prius habuisse libertatem ad hærendi Deo, vel auerendi se ab illo: Sanctos vero libere ad hærendo Deo, necessitatem in eo permanendi obtinuisse. Ita sumitur ex Gelasio Papa, in disput. contra Pelagium, dicente, Angelos ad profectum conditos promerenda salutis æternæ, illa res indicat, quoniam si sic facti essent, ut vltimus nihil egerent, nulla pars eorum vllum posuisset defectum. Non enim in eis diuersam naturam fuisse dicendum est. Quod testimonium nostram primam rationem confirmat, supponitq; sicut angeli non fuerunt diuersæ naturæ, utiq; quoad gradum essendi: ita nec in diuerso gratiæ statu fuisse creatos. Ideo que subiungit: Vnde ergo beati angeli de perceptis gratiæ devotionis officio. & non se ipsos, sed potius ipsum præferendo conuenienter auctorem, ad eius perpetuitatem proficere, prouehique merentur: inde isti, qui reprobi sunt de perceptis ingrati, debuitumq; negantes retracti sunt. Eandem sententiam tradit Gregorius Papa hom. 7. Ezechiel. Natura angelica quando creata est liberum accepit, verum vellet in humilitate persistere, & in Omnipotentis Dei conspectu permanere, an ad suam libertatem laberetur, & à beatitudine caderet: sed quia cadentibus aliis, sancti angeli in sua beatitudine persistenterunt, hoc acceperunt in munere, ut iam cadere omnino non possent. Vbi non est cur difficultatem ingerat verbum persistenterunt in beatitudine: quia non indicat illam prius habuisse consummatam, sed inchoatam, seu non in re, sed in spe, dicunturque in illa

persistisse, quia in illa consummati, & perfecti sunt, vel quia in illa beatitudine vix, & amore Dei protomali dicuntur à beatitudine cecidisse, quia illa, quam habere potuissent, perpetuo priuati sunt. Similia habet lib. 5. Moral. c. 27. ahas 28. & lib 25. c. 4. & lib 27. c. 2. alias 25.

Secundo probatur ex aliis Patribus, præter Augustinum: Damascenus enim lib. 2. cap. 3. sic de Angelis scribit: Sunt quidem illi naturæ comparati, ut ad malum deiegre moueri, non tamen omnino non moueri possint: nunc vero ea iam conditio, ut ne vix quidem moueri, atque impleti queant. Quod tamen non eorum naturæ, sed gratiæ, eaque qua Deo vniuerso bono adherent, constantia tribuendum est. Vbi ponderanda est illa particula, nunc vero ea iam conditio, &c. Significat enim, prius aliam habuisse conditionem naturæ suæ consentaneam, postea vero adherendo Deo, ad feliciter, & stabiliter statum peruenisse. Idemque indicant Greg. Nazianzenus orat. 38. de Christi natiuitate. & Greg. Nisicenus orat. 4. in orat. Dominica. Clarius vero Prosper lib. 1. de vita contempl. cap. 3. Voluntatis inquit sanctorum Angelorum fuit, quod malis sponte cadentibus, ipsi in sua dignitate manserunt: & diuino iustique iudicio actum est, ut que fuit cum Deo permanendi voluntas, fieret permanendi voluntaria, & peccata necessitas. Et ideo quia nec peccauerunt inquam, nec peccata iam possunt, illius contemplatiue vite semel facti participes, inexplabiliter auctorem beatitudinis sua conspiciunt, ac merito sua stabilitatis in æternum felices effecti, de sua permanente securi sunt. Nihil sanè clarius, aut eloquentius dici poterat. Idem satis expresse habetur in lib. de Eccl. dogmat. capit. 59. & 61. Et similia fere habet Fulgent. lib. de fide ad Petrum, cap. 3. & Iliodor. lib. 1. de summo bono, capit. 10. & Ansel. de casu diaboli, capit. 6. 13. 14. 15. & 16. Sicut malus Angelus, ait, redire non potest, quia sola mala voluntas abest, ita bonus abire non potest, quia sola bona voluntas permansit. Idem sentit Rupert. lib. de timor. Domini, c. 7. vbi ait, omnes angelos ita fuisse constitutos, ut in melius proficere haberent, & profecisse, qui bonam voluntatem habuerunt, & profecisse, qui bonam voluntatem habuerunt, & infra: factum est, ait, inter eos iudicium, & quia cum peccare possent, peccare voluerunt, in remunerationem accepisse, vti iam peccare non possent.

Tertio probatur ex August. lib. de corrept. & Grat. ca. 10. dicente, Deum sic ordinasse angelorum, & hominum vitam, ut in eis prius ostenderet quid posset liberum arbitrium, deinde quid posset sue gratiæ beneficium. In quibus verbis non expendimus modo, quo sensu accipiendum sit illud experimentum liberi arbitrii, id enim inferius suo loco exponemus: sed ponderamus tantum Augustinum in hoc facere æquales omnes angelos, non solum inter se, sed etiam cum primo homine. Ac proinde sicut, ex sententia Augustini, homo & Angeli, qui ceciderunt, fuerunt sine visione Dei creati, & suæ libertati ad verum libet relinqui, ita & ceteros Angelos sanctos. Vnde de illis subdit paulo post: Per liberum arbitrium (vtique gratia adiutum) in veritate steterunt, eamque de suo casu nunquam futuro, certissimam sibi meruerunt. Hanc ergo certitudinem prius non habuerunt, ac proinde beati plene non fuerunt, vti que per speciem, seu visionem Dei: nam sancti Angeli hanc certitudinem suæ permanens per speciem habent, ut statim adiungit. Vnde addit de malis angelis, fuisse quidem, prius quam caderent, aliquo modo beatos, sed non plene, quia de sua perseverantia certi non erant, quamvis neque casum præscirent. Et cap. 11. ait: Sicut mali Angeli per liberum arbitrium ceciderunt, & beatitudinem amiserunt, ita sanctos Angelos per liberum arbitrium stetit, & hinc manserunt debent mercedem meruisse. Tantam scilicet plenitudinem beatitudinis, quia illis certissimum sit semper se in illa esse mansuros, & similia fere habet lib. 23. de ciuit. capit. 1. Vbi de sanctis Angelis ait in summo bono perseverantibus, de sua per mansione certitudinem, tanquam sua perseverantibus, præmissi acceperunt. Ratio à priori ex parte Dei,

Probat
ratio
no.

Dei, ob quam Angeli non fuerunt à principio beati, quæ ex sola Dei providentia, & sine ab ipsa intento fundenda est. Nam ex parte Angelorum, quod à principio hanc beatitudinem non habuerint, sufficiens ratio est, quod nec connaturalis illis est, nec eorum naturæ debita. Igitur non habuerunt illam, quia illis data non est. Non est autem data, tum vt eorum liberum arbitrium prius probaretur: tum vt illam promereri possent.

13.
Augustini
testimonium
in n. 2. satis
fit.

Ad priora ergo Augustini testimonia in contrarium inducta, Scotus, & nonnulli alii Theologi, varias scientias matutinas in Angelis distinxerunt, vt defendant, omnes Angelos tam malos, quam bonos, habuisse in sua creatione aliquam scientiam matutinam, quæ visio Dei clara non sit. Sed non credo habere hoc fundamentum in Augustino, neque ad mentem eius esse. Erideo dico Augustinum nullibi docuisse Angelos habuisse matutinam cognitionem in primo instanti suæ creationis, seu simul ac creati sunt: sed tantum quod illam in primo die habuerint, post primam vespertinam cognitionem, imo etiam post relationem eius in Deum, vt accipitur ex Augustino. libro 11. de ciuit. cap. 7. & 9. Et in sequenti tractatu libro 11. circa finem eius fuisse declarabimus.

14.
Alia testi-
monia in n.
3. explican-
tur.

Ad testimonia secundo loco inducta, respondetur, Augustinum loqui generali modo de beatitudine supernaturali, quæ in cognitione, & amore charitatis Dei consistit, præsertim si adiungatur innocentia, & potestas, ac facilitas carenti omni malo, si quis velit. Et hanc beatitudinem ponit in primo homine, & in malis angelis ante peccatum, & sanctis Angelis in sua creatione maiorem non tribuit. Vt euidenter explicuit in dicto loco de Correctione, & Gratia, qui est posterior cæteris, magisque elaboratus, & ideo per illum cætera explicanda sunt. Quamuis in aliis nullus etiam sit locus, qui huic sensui repugnet. Nam vbi docet Angelos habuisse à principio beatitudinem, quam nos speramus, non loquitur de primo instanti creationis, sed absolute de principio rerum, sicutque de primo die creationis verificari potest. Cum vero dicit fuisse Angelos creatos adherentes Deo, & participes æternitatis, & factos esse immutabiles, ex dulcissima Dei contemplatione: verum quidem est, sed cum debito ordine, & modo intelligendum. Nam creati sunt angeli sancti, adherentes Deo per amorem, vt aliis locis capitibus sequentibus citandis docet. Et ex tunc participes æternitatis, vel fuerunt, vel esse perfectius potuerunt, quia in illa dilectione potuerunt, & perpetuo manere, & in ea proficere: et ita profecerunt vsque ad contemplationem visionis Dei, per quam æternitatis participes complete facti sunt. Non est autem necessesse, quod in vno instanti hoc totum factum sit: neque id docet Augustinus, sed quia breuissima mora, & quasi continenter factum est, ideo per modum vnius commemoratur. Et ita est etiam accipienda illa sententia Gennadii dicentis, angelos perseverare in beatitudine, in qua creati sunt, quia fuit quasi vna beatitudo per modum vite, & termini, ad quem breuissime, & sine interruptione (vt sic dicam) peruenit, & ideo dicitur eadem, differens tanquam perfectum & imperfectum, sicut gratia, & charitas vite est eadem.

15.
Ab alia Au-
gustini loca in
n. 4.

Ad tertium ex lib. 11. de ciuit. cap. 9. vbi ait Augustinus, sanctos angelos nunquam esse peregrinos à Domino, Lud. Viues ibi concedit sanctos Angelos semper vidisse Deum, sed longe verius est, vt optime respondet Vasquez, sensum Augustini esse nunquam fuisse peregrinos, id est, elongatos à Deo, seu extra eius amicitiam, & familiaritatem extitisse. Neque necesse est, vt verbum peregrinandi eodem modo ab Augustino acceptum sit, quo illo vsus est Paulus, quia vterque vsus metaphoricus est, & potest variis modis accipi. Nam & filius Prodigus peregre pro-

fectus à patre dicitur Math. 12. & Luc. 15. quando ab illo peccando recessit. Et ipse Augustinus, cap. 11. videtur exponere dum ait, sanctos angelos nunquam fuisse tenebras, sed simul, vt facti sunt, lucem fuisse factos. Illuminati, inquit, vt sapienter beateque viuerent. Sed qualis illuminatio fuerit, statim declarat, dicens: Ab hac illuminatione auersi quidam Angeli. Fuit ergo illa illuminatio communis omnibus angelis, & talis, vt multi ab illa auerti potuerint, non erat ergo visio beata. Et de auertis addit, Non obtinuerunt excellentiam sapientis, beatæque vite, ergo hanc etiam alii nondum acceperant. Et ita in fine capituli, & in 12. explicat beatitudinem, in qua omnes angeli creati sunt modo supra declarato. Ad confirmationem respondeo, nunquam Augustinum definire affirmasse sanctos angelos à principio de sua perseverantia fuisse præcios, tum ibid. & securo, sed ad summum in libris de Ciuitate, & super Genesim, quæstionem illam sæpius ventilasse, & dubium se ostendisse. Tamen in lib. de correptione & Gratia, plane docuisse, non habuisse sanctos angelos certitudinem præscientiæ de sua perseverantia, nisi tantum spei: & in aliis locis in hoc etiam magis inclinatur, docens omnes angelos tam bonos, quam malos fuisse æquales in principio in modo beatitudinis imperfectæ, & in hac certitudine lapsos, vel perseverantiæ suæ, vt videri potest in eisdem locis, & lib. 12. de ciuit. cap. 9.

Respon-
detur
ad obiecta.

Tandem ad vltimam rationem negandum est antecedens, nam etiam in angelis necessaria est aliqua successio inter meritum, & præmium beatitudinis, vltima vt in sequentibus ostendemus. Præterquam quod etiam incertum est, an in primo instanti angeli potuerunt mereri, vel an sufficienter illam meruerint, quæ omnia in sequentibus tractanda sunt.

CAPVT III.

Vtrum omnes Angeli fuerint aliquando in via, in statu gratiæ, & sancti.

In hoc puncto supponimus in primis omnes angelos in via fuisse aliquando innocentes, & sine peccato, nam de sanctis angelis id certum est, & de malis in lib. 7. id ostendemus, & ex dicendis in hoc casu sine peccato constabit. Et à fortiori potest coniectura ostendatur: nam si Deus creauit naturam humanam innocentem, prius quam peccaret, multo certe magis totam angelicam. Deinde suppono omnes caelestes imo omnes angelos, qui in termino vitam æternam consecuti sunt, fuisse in via aliquando sanctos, & consequenter habuisse illam Spiritus sancti gratiam, per quam formaliter sanctificatio fit. Hoc necessaria illatio- ne concluditur ex duobus principiis in duobus præcedentibus capitibus positis. Vnum est, angelos sanctos per merita sua ad illum gloriæ statum peruenisse. Hoc enim aperte docent Patres superiori capite allegati, idemque sonant Scripturæ, & inferius expresso tractandum est. Aliud principium est neminem posse gloriam simpliciter mereri, id est, de condigno, nisi sit per gratiam sanctificatus. Nam hoc principium de hominibus certum est, diximus autem eandem necessitatem gratiæ esse in angelis ad eam præcipue, quæ per se ad supernaturalem ordinem pertinet, & quasi ex natura rei in tali ordine postulantur: huiusmodi enim est necessitas gratiæ ad gloriam promerendam.

16.
Dissoluitur
vltima ra-
tio ibid. ad-
dita.

1.
Angeli om-
nes aliquan-
do sine pec-
cato fuerunt
in via sancti.

Tota ergo difficultas superest de angelis malis, quia quod illi fuerint aliquando in gratia, nec possumus ex Scriptura sufficienter colligere, nec ratione conuincere efficaci. Prior pars ostenditur, quia quatuor præcipue testimoniis id probari solet. Primum ex Script. est illud Isaïæ 14. Quomodo cecidisti de celo Lucifer, qui id probatur manere etiam, vsque ad illud, similis ero Altissimo, At expendendo hic loca.

& Damasc. in lib. 2. c. 3. Isidor. l. 1. de summo bono c. 10. Terull. 2. contra Marc. c. 10. Quia interpretatione supposita cetera verba propria, sapientie, decoris, & perfectionis in visis suis, non solent in Scriptura propter solam naturalem perfectionem, sed maxime propter supernaturalem commendari: & videntur ibi à Hieronymo exponi. Ac deniq; nomine lapidum ignitorum sancti angeli significatur, qui non nisi per charitatem igniti dicuntur, ergo cum Lucifer, seu Cherub dicitur in medio illorum positus, satis significatur eodem igne accensum fuisse. Et ita hoc loco, ac precedenti vtriusq; Aug. l. 11. de Civ. c. 15.

8. Ioan. 8. locus est valde probabilis.

Tertium item testimonium, ex verbis Christi Domini sumptum valde probabile mihi videtur, vt à verbo, *Stetit, incipiamus*, propria eius significatio, & in sacra Scriptura maxime vfitata est, vt stabilitatem, & permanentiam in aliqua re inchoata, vel in aliquo bono incepto significet, sicut Paulus ad Gal. 5. dicit, *Stare, & nolite iterum in quo seruitutis contineri*, & Marth. 15. *Quomodo stabit regnum eius*. Optimeq; confirmatur hic sensus ex verbis Iob. 4. *Eccc quia seruimus ei non sumus stabiles: sed in Angelis suis reperit prauitatem*. Dicit enim non fuisse stabiles, quia in gratia quam acceperant non perseuerarunt, vt ibi D. Thom. & alij Patres præsertim Græci exponunt. Et ita hæc duo loca doctè ibi contulit inter se P. Pineda. Quocirca sicut ibi mali angeli dicuntur instabiles, quia in gratia nõ perseuerarunt, ita in verbis Christi, per veritatem, in qua Diabolus non stetit, optime innocentiæ, & sanctitatis vitæ intelligitur. Sicut 4. Reg. c. 20. dixit Ezechias, *Memento quomodo ambulauerim coram te in veritate*. Et ita exponunt Patres communiter. Orig. tract. 24. in Ioannem, qui refert, Heracliontem dixisse de diabolo dicere Christum, non stetit in veritate, quia nunq; in illa fuit, quasi natura sua sit malus, quod reprobatur tanq; pertinens ad errorem Manichæi, & Priscilliani, eumq; errorem putat illis verbis posse refelli. Imò August. lib. 11. de Civ. c. 13. 14. & 15. contra eos qui dicunt, Diabolum à principio conditionis suæ fuisse malum, non natura, sed suo libero arbitrio, ait, licet non sentiant cum Manichæis, *Non satis attendere, non dixisse Dominum, à veritate alienus fuit, sed in veritate non stetit*. Et idem sentiunt ibi Chryfost. homil. 53. & Leo Papa Epist. 63. c. 2. & 3. & ferm. 10. Quadrag. & in idè redit quod Aug. lib. 1. contra Adimantum Manichæum, c. 5. in dicit, *nomine peritatis, veritatem legis significari, ait enim Iudeos imitatos esse diabolum, quia in veritate legis non steterunt*. & quamuis græcos Doctores modèrni veritatem illam, de propria veracitatis virtute interpretentur, cum Irenæo lib. 15. cont. hæreses c. 25. & negari non possit, quin expositio sit satis litteræ consentanea: nihilominus non excludit, sed virtute includit priorem, vt doctè Maldonatus adnotauit, quia Diabolus non dicitur, non stetit in veritate, quia prius veritatem dixerit, à qua postea recessit, nihil enim tale de illo legitur, sed quia prius in virtute veritatis stetit, quando innocens fuit, & cum veritate alias etiam virtutes incorruptas habuit. Quod maxime de virtutibus infusis, & gratia intelligendum est, quia sine gratia nulla est apud Deum vera virtus.

9. Locus est iudaicus.

Quartum deniq; testimonium ex Epistola Iudæ, satis etiam probabile est: nam significat, prius dæmonem fuisse in domicilio celesti, ubiq; suum principatum habuisse, quem non seruauit, i. e. quem amisit: non amisit a dignitate nature, sed gratia, rectè ergo principatus nomine excellentiam gratiæ, q; prius acceperat, & postea perdidit, intelligimus. Et ita etiam exposuit Theodor. l. 5. hæret. fabul. c. de diabol. vbi etiam statum, & lapsum angelorum, cum statu & lapsu primi hominis cõparat, & l. 3. de Protii q. est de Dijs, & Angelis, dicit dæmones excidisse à dignitate, quia fuerant prius honestati. Quæ refert, & sequitur Anastas. Nicen. in quaest. lib. Scripturæ q. 61. tom. 1. Biblioth. Et ita obiter est assertio à Patrib. cõ. pbata. Suarez de Angelis.

Quibus adde Hieronymum Of. 3. circa illa verba, *Et diligunt vinacia vitarum, addit, quæ vna non habent, & pristinam gratiam perdidit, sicut dæmones, quia lapsi de propria dignitate aridi sunt*. Et Iob. 4. 14. *In Angelis suis reperit prauitatem*, de Diabolo exponit, qui ait, *quodammodo sanctus Angelus fuit, & in veritate non stetit, &c.* Gregor. etiam in dicto l. 32. Moral. c. 18. satis hoc significauit, dicens, *Quid bonum non habuit signaculum Dei similitudinis fuit*. Idem ferè expendit Iud. supra c. 10. & inter alia dicit, *Præuaricatores Angelos, etiam sanctitate amissa, vinaces nature angelicæ sensus retinuisse*. Et Cyrian. lib. de zelo, & liuor. in principio ait, dæmonem aliquando fuisse Deo acceptum, & charum, & Per. Celsus. in mystica expositione tabernac. lib. 1. in fine, ait diabolum peccando, rupto fœdere societatis angelicæ, in altum se tendens, venas gratiæ in se misisse.

10. Hieronymus accedit.

Et potest hoc confirmari à simili, nam homo priusquam peccaret, in statu gratiæ constitutus est, vt satis expresse tradit Conc. Trid. sess. 5. in princip. de peccato originali, & in seq. tract. l. 3. c. 17. latè ostendimus, ergo idem dicendum est de Angelis etiam malis, priusquam peccassent. Probatur consequentia, tum quia ex parte finis eadem est vtrorumque ratio, cum omnes ad supernaturalem finem percreantur. Tum etiam, quia ex parte Dei non min⁹ perfecta debuerunt esse eius opera in Angelis, quam in hominibus. Tum deniq; quia ex parte angelorum erat maior congruitas propter nature excellentiam. Nam si angelis inter se comparatis, data est gratia secundum proportionem naturalium, maiore ratione comparando totam naturam angelicam ad humanam, debuit illa in sua conditione non tardius iustificari, q; humana. Dices, sicut in humana natura esset minor excellentia, erat tamen maior necessitas gratiæ, propter corporis repugnantiam. Respondeo, huic repugnantie subuentum est dono integritatis nature, in quo beneficium peculiare datum est humane nature, propter eius necessitatem, quo angelica non indiguit. Illud autem donum aliquo modo distinctum est à gratia sanctificante, vt in dicto tract. 3. l. 3. ostendimus. Et ideo si præter nature integritatem data est gratia primo homini viatori: multo magis dari debuit angelis, etiam si peccaturi essent.

11. Probatur secundo conclusio à simili.

Neq; contra hoc obstat ratio in principio posita. Nam in primis vt omnino verum supponimus angelos aliquando innocentes, & sine peccato fuisse, vt ex verbis Christi, & expositione Patrum probatum est, & in lib. 7. latius dicitur. Vnde inferimus, non fuisse sine gratia. Quia Deus de se paratus est illam dare omnibus non ponentibus obicem. Et ad objectionem ibi factam, quia potuerunt ponere obicem gratiæ p liberum arbitrium: respondemus etiam Deum potuisse, puidere, vt illam non ponerent pro aliquo instanti vix, quia hoc ad perfectiorem prouidentiam spectabat, vt in sequenti capite, & latius in lib. 7. dicemus. Testimonium autem Augustini ibi citatum nihil obesse potest. Nam quod ait, voluisse Deum experiri libertatis vires in angelis & hominibus, non est intelligendum de puro arbitrio gratia carente: quia solum arbitrium in ordine ad vitam æternam sine gratia, nihil poterat. Loquitur ergo Augustinus de arbitrio gratia instructo. Nam Deus angelos à se iam sanctificatos, & libertate, ac integritate nature donatos, probare voluit, quinam per libertatem essent rebelles, qui verò gratiæ obediētes. Inde igitur potius luadetur, omnes debuisse aliquando in gratia constitui.

12. Satisfit argumentis oppositis in num. 4.

Explicatur Augustinus.

Ad Ioan. Papam respondet ibi Glof. vers. constantes, intelligendum esse de perseuerantia charitatis. Nam quod dicitur, *habere non potuit*, rectè intelligitur, non quia non potuerit illam recipere, sed quia iam receptam retinere, & habere non potuit. Vel certe sermo est de charitate consummata, & perfecta. Hanc enim habere non potuit diabolus, quia noluit, & de illa maxime dolet, q; homines eam obtineant.

13. Expenduntur loca Patrum in n.

Verba Gregorij difficiliora sunt, sed illa etiam exponit Glossa in e. principium, seu ultimo de penitentia, distinct. 2. ver. charitatis, eodem modo, scilicet, quod non acceperit charitatem perseverantem, aut plenam. Et quia Gregorius de capacitate charitatis loquitur, exponi potest de capacitate charitatis consummata, ac subinde de capacitate proxima, quæ non est per solam naturam, sed per charitatem viatoris. Rupertus verò aliter rem intellexit, & contrariam sententiam planè secutus est, quam non probamus.

CAPVT IV.

Utrum Angeli omnes in primo instanti sue creationis, gratiam sanctificantem acceperint.

1. *Sententia negans.*

Supponimus viam Angelorum, ultra instans creationis, per aliquam moram durasse, quod infra ostendendum est, & idè licet diffinitum sit, habuisse gratiam in via, adhuc superest inquirendum, an simul cum natura, vel postea illam acceperint. Loquimur hinc nunc de sola gratia habituali, nam de actibus gratiæ, & consequenter etiam de auxilijs, postea dicemus. Multi ergo Theologi docuerunt angelos non accepisse gratiam in instanti creationis, sed prius fuisse creatos in pura natura, postea verò fuisse justificatos per gratiam. Hanc sententiam indicat Rupertus lib. 1. in Gen. c. 14. & 15. Posset tamen facillè de plena, & consummata gratia intelligi, nisi in cap. 16. de malis Angelis addidisset, quod in præcedenti capite retuli. Et similiter Mag. 2. distinct. 3. & 4. ita sententiam hanc indicat, vt possit exponi, tamen ex his quæ dicit de malis Angelis, p. primo instanti fuisse. Clariùs id tradit Hugo de Sanct. Viç. in summ. sentent. tract. 2. c. 2. & lib. 1. de Sacram. p. 5. c. 19. Consentiant ex Scholasticis Altijs. capite præcedenti citatus. Alen. 2. p. quæst. 29. m. 2. Bonau. in 2. dist. 4. a. 1. q. 2. Ægyd. q. 1. art. 4. Richard. art. 2. q. 2. Argent. q. 1. art. 2. Bassol. q. 1. a. 3. Gabr. a. 2. problematice vt ranque partem defendit. Et eodem serè modo procedit Scot. distinct. 5. quæst. 1. licet tandem in hanc partem magis inclinare videatur. Et eodem modo sentit Henric. quodl. 8. quæst. 10. dicit enim rem esse incertam, hanc tamen esse rationabiliorem. Eandemque defendit Marfil. 2. q. 4. art. 1.

2. *Vt probetur ex Scripturis & Patribus.*

Hæc sententia ex Scriptura solum potest suaderi auctoritate negatiua, quia nullibi legitimus Angelos fuisse in gratia creatos, ergo cum sit res omnino supernaturalis, eam sine maiori fundamento affirmare non possumus. Ex Patribus verò probari solet hæc opinio ex Ioanne Papa & Gregor. locis citatis cap. præcedenti, qui non de omnibus, sed de solis malis angelis loquuntur, & illos jam explicauimus. Præcipuè verò obijcitur Augustinus qui in hoc puncto lubricus, & varius fuisse videtur, præsertim in explicatione principij Genesis. Nam in primis docet, in verbis illis, *in principio creauit Deus celum & terram*, nomine cæli intelligi angelos, quoad eorum substantiam informem, in illis verò fiat lux, intelligi eosdem angelos, vt per gratiam formatos. Ergo sentit non fuisse à principio in gratia productos. Ita sumitur ex August. lib. 1. Gen. ad litteram, cap. 3. & 17. & lib. 2. c. 8. & libr. 4. c. 21. & 22. & libr. 12. Confess. per totum.

3. *Rationes p eadem sententia. Prima.*

Rationes pro hac parte, seu congruentiæ afferuntur variæ. Prima, quia si omnes fuissent in gratia creati, nullus postea caderet, quod falsum esse constat. Sequela probatur, quia si in gratia creati fuissent, etiam fuissent supernaturaliter in Deum conuersi, ergo nõ possent amplius auerri. Antecedens probatur, quia & Deus, non solet gratiam conferre personis, q̄ propria voluntate vti possunt, nisi ipsis volentibus, & consentientibus: & gratia ipsa nescit tarda molimina, sed statim conuertit in Deum, eum in quo est,

si ipse sit propriæ rationis, & voluntatis capax, vt angeli à principio fuerunt. Prima v. consequentia probatur. Tum quia Angelorum voluntas, vel omnimò mutari non potest, ab eo quod semel elegit, vel dissimilè mutatur, & idè postulat statim confirmatum etiam, quia si in primo instanti conuersi essent in Deum per gratiam, mererent beatitudinem, ergo in secundo instanti illam accepissent, & sic caderet non potuissent. Secunda conjectura fit, quia non fuit expediens, gratiam dari cum natura, ne videretur esse connaturalis, aut naturæ debita. Tertiò argumentatur Henricus, quia frustra data fuisset gratia angelis in primo instanti, cum in illonondum possent deliberare, ergo rationabilis creditur seruatam esse vsque ad illud instans, in quo primo deliberare potuerunt. Quarta, quia cum gratia similia inter naturam, & gloriam, videatur congruum, vt prius fuerint in pura natura creati, postea gratiam, & tandem gloriam obtinuerint.

Nihilominus probabilior sententia fert Angelos omnes in gratia fuisse conditos. Hæc est opinio Thomæ d. q. 62. art. 3. & 2. q. 5. a. 1. & quodl. 9. art. 1. & sequuntur omnes Thomistæ cum Cajetano dicitur q. 62. art. 3. Ferrar. 3. contra Gen. c. 110. Soroliba. de nat. & Grat. c. 5. Capreol. 2. dist. 4. q. 1. ar. 3. ad argum. contra 5. conclus. Vbi idem tenet Durand. q. 1. Greg. q. 1. art. 3. Maj. quæst. 1. Albert. Mag. art. 1. & seqq. & in sum. 2. p. tract. 4. q. 18. & de 4. coz quæst. 1. p. q. 6. art. 1. Holcot. in 2. q. 3. Ioann. Arbor. lib. 1. Theosoph. c. 1. Ioann. à Banonia lib. de Prædest. Gerson. 4. p. in sum. de Angelis, Alpha. 56. litera L. Potest quærent sententia ex dictis in cap. præcedenti in hunc modum colligi, quia mali angeli creati fuerint in gratia, ergo multo magis boni, ergo omnes. Hæc secunda illatio nota est, quia non sunt alij Angeli præter bonos, & malos. Priorem verò nemo, vt credo, negabit: tum etiam, quia non deceat sanctos angelos, quos Deus pferuaturus sciebat, aliquando esse minus sanctos, vel minus beatos angelis malis. Imò August. 1. 1. Genes. ad litt. cap. 16. & seqq. & sæpè in alijs, vix peritãderi potest, malos angelos aliquando fuisse & quales bonis in modo beatitudinis viæ. Et in loco 2. c. 23. de Angelo, qui corruit, intellecto, pro magna excellentia ei tribuitur, quod aliquando in medio lapidum ignitorum fuerit, & ponderauit Gregorius lib. 32. Moral. c. 17. alijs 25. *Quia inter Angelorum conditos, inquit, charitatis igne succensa, clarus gloria conditum est. Probatur ergo antecedens, quia via malorum angelorum duobus tantum instantibus, seu moris durauit, nam in tertia ceperunt esse intrinsecè in termino damnationis, vt in lib. 8. videbimus. Sed in secundã mora malus angelus non fuit in statu gratiæ, quia in illo peccauit, & illã amisit, ergo necessarium est, vt in primo instanti illam habuerit, quia ostensum est in via gratiam habuisse. Hæc quidem collectio euidens est, præter principium autem positum in capite præcedenti, supponit aliud de moris angelorum, quod in discursu sexti libri, & octauo probabitur. Nunc satis sit esse communem Theologorum sententiam.*

Secundò verò, ac præcipuè ex Patribus conclusio probatur. Inter quos numeramus in primis Augustinum, quia inter omnes hoc fufius, ac sepius disputauit: & interdum anceps fuit. Tamen in libr. 12. de ciuit. c. 9. agens de bona voluntate, quæ Deo per motum charitatis adheret, post aliquam inquisitionem concludit. *Et istam (scilicet bonam voluntatem) quis fecerat, nisi ille, qui eos in bona voluntate, id est, cum amore casto, quo illi adheret, creauit, simul in eis condidit naturam, & largiens gratiam. Vnde sine bona voluntate, hoc est, Dei amore, nunquam sanctos Angelos fuisse credendum est. De malis verò adiungit, *Isti autem, qui cum bonis creati essent, mali sunt, &c. aut inuoluntate acceperunt diuinam gratiam, quam illi, qui in eadem persistunt, aut si**

utrig. boni aequaliter creati sunt, istis mala voluntate cadentibus, illi amplius adiuvi ad eam beatitudinis plenitudinem, unde se nunquam casuros certissimi fuerunt, pervenerunt. Vnde frustra Alcinod. per gratiam interpretari videtur naturam ipsam, cum exponit illa verba, Simul in eis condens naturam, & largiens gratiam: quia ipsam naturam gratia dabit. Est enim hoc, & contra phrasin, & intentionem Augustini vbiunq; de gratia simpliciter loquitur, & specialiter in illo capite, vbi expressè loquitur de gratia, quæ ad Deo adhaerendum ex charitate necessaria est. Nec magis probabile est, quod multi alij Scholastici, nõ de gratia gratum faciente, id intelligendum putant. Cùm Augustinus loquatur de gratia, quæ hominem simpliciter bonum, & Deo adhaerentem facit. Quod si per gratiam gratis datam intelligunt auxilium supernaturale ad diligendum, necessariò fateri debent, Augustinum loqui de auxilio efficaci, quod Angelos Deo adhaerentes efficit: ergo secundum Augustinum habuerunt actus dilectionis Dei super omnia, ergo & habitualem gratiam. Nam Deus diligentes se diligit. Vnde concludit, quod charitas Dei diffusa est in eos, per Spiritum sanctum, qui datus est eis.

Alisiod. expositio reicitur.

6. Loci alii eiusdem Aug.

Deinde in l. 11. Genes. ad litteram, cap. 3. & sequentibus semper supponit sanctos Angelos fuisse creatos in quadam beatitudine, & felicitate, saltem qualis in via inueniri potest: & licet ibi de angelis malis anceps fuerit, quia etiam dubitat an in primo instanti mali angeli peccauerint, tamen, vt jã dixi, & lib. 7. etiam dicitur, postea docuit angelos malos non semper fuisse malos: ac proinde in eodem genere beatitudinis fuisse creatos, juxta dicta in cap. 2. ex lib. de corrupt. & Gratia, cap. 10. vbi de malis angelis ait, refugas esse factos per liberum arbitrium, resurgentes eius bonitatem, qua beati fuerunt. De bonis autem ait, In veritate steterit, & certitudinem de sua perseverantia meruisse. Et infra dicit illam certitudinem habuisse p sepm, non per fidem. Similia ex doctrina Augustini habentur l. de Eccl. dogmat. c. 59. 62. & 63.

Alii quoque Latini accedunt.

Præterea pro hac sententia allegari potest Gregorius, nam lib. 5. Moral. cap. 28. aliàs 27. sic ait, Si Angelorum substantia à mutabilitate fuisset aliena, bene ab auctore suo condita, nequaquam in reprobus spiritibus, à beatitudinis suae arce cecidisset. Et lib. 27. c. 23. aliàs 25. Virtutes angelicae, ait, quæ in diuino amore fixæ persisterunt, hoc in munere retributionis acceperunt, vt in contemplatione conditoris, sine felicitatis sine permanant: & in hoc quod sunt condita, aeterna stabilitate subsistant. Vbi apertè dicit fuisse conditas in diuino amore. Et idem clarissimè docuit in lib. 32. in verbis paulo antea citatis. Accedit Isidorus lib. 1. de sum. bono, cap. 10. dicens angelos quando subtiliores sunt in natura, tanto fuisse ad similitudinem diuinæ veritatis magis expressos. Solent autem Patres p similitudinem Dei, perfectionem gratiæ imaginari Dei additam, intelligere, vt in sequenti tractatu lib. 3. videbimus. Et ibidem subdit, Luciferum in veritate esse conditum. Et idem sentit de alijs: nomine a. veritatis, statum iustitiæ & gratiæ intelligunt Patres, vt supra vidimus. Idem significat Prosper lib. 1. de vita contempl. cap. 3. dum ait angelos sine peccato fuisse creatos, & ad seruendum Deo feliciter institutos, quod certè sine statu gratiæ habere non poterat. An. etiã de casu Diaboli, cap. 1. 2. 6. 17. & 27. apertè supponit omnes Angelos fuisse in iustitia creatos, quam quidam amiserunt, alij conseruauerunt. Loquitur quæ apertè de iustitia vera, & supernaturali. Denique Petrus Cellensis Abbas in tom. 9. Biblioth. lib. 1. de Tabernaculo circa finem, dicit, Angelos accepisse in sua creatione gratiam operantem: sic enim multi vocare solent habituaalem gratiam.

7. Suaderet ex Patrib. Graci.

Ex Patribus Græcis satis expressè hoc tradit Basil. in id Plal. 32. Verbo Domini caeli firmati sunt, & spiritus oris eius omnis virtus eorum, vbi inter alia dicit, Nihil

Suarez de Angelis.

sanctum est sine Spiritu sancti presentia, Angelos namq; initio, vt essent, Verbum opifex omnium condidit, sanctificationem verò simul illis impendit Spiritus sanctus. Non enim in instanti statuta sunt creati, deinde paulatim excitati, atq; perfecti, sic spiritus susceptione digni sunt haberi: sed in ipsa constitutione, & quasi quadam conspersione sua substantia simul infusam habere sanctitatem. Et statim addit sanctitatem illam, etiam malos angelos adeptos fuisse: potuisseq; facillimè in illa perseverare. Idem sentit Damasc. lib. 2. cap. 3. nam eadem ferè verba vsurpat, dicens, Per Verbum Angeli creati sunt, ac per Spiritus sancti sanctificationem, omnes perfectionis numeros acceperunt: ita tamen, vt pro sua quisq; dignitate, & classe luminis, gratiæq; participes sint. Et c. 4. indicat, in eadem gratiæ sanctitate, ac dignitate conditos fuisse malos angelos, eamq; peccando amisisse. Idem significat Nazianz. Orat. 12. quæ est prima de Pace, cùm ait, Luciferum superbiendo, à dignitate, in qua fuerat, excidisse, & lumen amisisse, in quo alij perstiterunt. Allegatur denique Greg. Nyss. l. 1. Philosophia, seu de homine, cap. 3.

8. Sententia posita ratione nequit demonstrari.

Ratione non potest demonstrari hæc veritas, cum fit res de solo facto, & ex Dei voluntate libera pendeat. Congruentiæ verò sunt, prima, quia Deus potuit facillimè simul cum natura gratiam infundere: & opera eius perfecta sunt. Secunda, quia Deus à principio condidit angelos omnes ad finem supernaturalem, & sub conuenientissima prouidentia ad consequendum illum: sed optima prouidentia postulabat, vt eos conderet in eo statu, cui supernaturalis gloria deberetur, q; est status gratiæ, ac filiorum Dei. Nec fuit vlla ratio differendi gratiam, cum angeli, (vt ait Basilus) non fuerint creati infantes, id est, non indigeant temporis decursu, ad sanctificationem, & illuminationem recipendam, ergo credibilius est Deum non distulisse Angelorum sanctificationem. Tertia, homo primus creditur in gratia conditus, vt in sequenti tractatu dicemus, ergo majori ratione angelus, vt cap. præc. argumentati sumus. Denique hinc videtur, à Deo quasi ordinaria lege statutum, vt nulla creatura intellectualis, vel rationalis possit esse in statu neutro, id est, sine gratia, vel peccato, quod in hominibus nunc seruatur, & in statu etiam innocentiae seruaretur, vt in dicto tractatu dicemus. Ergo eadem lex seruatur in Angelis: at verò Angeli in principio conditionis suæ omnes fuerunt innocentes, & sine peccato, ergo omnes etiam in gratiâ creati sunt. Supererat verò inquirendum, an omnes in æquali gratia creati fuerint, & an illam receperint per propriam dispositionem, & qualis illa fuerit: sed hæc in discursu sequentium capitum tractanda sunt.

Ostenditur satis probabilibus congruentiis.

9. Respondetur argumentis contraria sententia in num. 1.

Ad motiua alterius sententiæ, facilis ex dictis est responsio. Nam de Augustini sententia, satis jam nobis constitit. In prioribus autem locis licet dubius fuerit de malis angelis, de bonis semper censuit, aliquo modo beatos semper fuisse: imò dubitat intertraria sententiam, an à principio fuerint perfectè, ac plene beati. Vnde quando indicat prius fuisse informes, quam formatos, intelligit, vel de sola prioritate naturæ, vt de tota formatione vniversi interdum indicat: vel certè loquitur de informitate per carentiam visionis beatæ, ac luminis gloriæ, quæ duratione præcessit. Prima verò ratio illius sententiæ postulat multa tractanda in sequentibus. Nunc ergo pro constanti solum ponimus, creatos fuisse ergo pro constanti solum ponimus, creatos fuisse angelos cum habituali gratia, an verò tunc etiam se ad illam disposuerint, vel ad Deum se conuerterint per supernaturalem dilectionem, postea est ex professo tractandum. Si enim id negetur, cessat difficultas. Tamen illo etiam dato negatur sequela, quia potuit angelus ab illa conuersione recedere, quia liber erat, & quia noua occasio peccandi potuit illi occurrere, vt postea videbimus. Cur autem post illam conuersionem, locus nouæ deliberationis illis concessus sit, &

Ad secundum.

Ad tertium.

Ad quartum.

non potest secundam deliberationem, postea etiam explicabitur. Ad secundam respondetur, nullum fuisse periculum confundendi gratiam cum natura, etiam si simul fierent, quia satis erat per se nota, & ab angelis non ignorabatur, saltem per fidem, quod etiam ad eorum constantiam, & humilitatem, per bandam pertinere potuit. Ad tertiam negatur frustram esse Angelis gratiam in instanti creationis: tum quia ipsamet gratia est per se magna perfectio, tum quia etiam in illo instanti operationem gratiæ habere poterunt, ut mox dicemus. Denique congruitas, quæ in ultima ratione consideratur, nulla profectò, vel parvi momenti est, multo enim melius est recipienti semper esse in gratia Dei, quamvis non sit statim accepturus gloriam, quam esse prius in pura natura: hoc enim quid ad perfectionem, aut ad bonum ordinem pertinet? Deinde potentia Dei, & perfectio operum ejus, magis ostenditur simul donando gratiam cum natura, quam cum successione, & mora. Tandem non est necesse, ut inter viam, & terminum deur medium. Angelus autem, ex quo creatus est, cepit esse viator ad patriam, propter quam creabatur: & ideo ex tunc etiam gratiam viatoris habere debuit.

IO. Angeli habuerunt omnes virtutes infusas in primo instanti.

Probatur de tribus Theologis.

Atque hinc concluditur cum gratia habuisse simul omnes virtutes infusas, saltem quoad habitum. De gratia enim habituali hic loquimur, ut in principio animaduertimus. De qua questio est inter Theologos, an gratia sanctificans, sit habitus specialis ab habitu charitatis distinctus: quæ in angelis eandem quæ in nobis, dubitationem habet. Quia, ut supponimus, gratia sanctificans ejusdem rationis est in angelis, & in nobis, quia etiam gloria, & visio Dei ejusdem rationis est in vtrisque, ut in superiori tomo ostensum est, & constat ex eo quod nobis æqualitas in beatitudine cum angelis, promittitur Math. 22. Cum ergo gratia sit semen gloriæ, sine dubio ejusdem rationis est in angelis, & hominibus, si ergo in nobis gratia est ipsa charitas, etiam in angelis erit, ideoque sicut in gratia, ita & in charitate creati fuerunt. Et eadem ratione etiam ipsa charitas à gratia distinguitur, sicut in nobis nunquam separatur à gratia, sed ad illam comparatur tanquam proprietas necessario consequens essentiam, ita etiam fuit in Angelis. Unde etiam concluditur habuisse simul habitum fidei, & spei per se infusus, quia in via ab habitu gratiæ, & charitatis non separatur, imò quasi illius fundamenta supponuntur. Quod in nostra est definitum in Concilio Tridentino sess. 6. Et in hoc est eadem ratio de angelis viatoribus, quorum actus supernaturales sunt, & ideo ut illos connaturaliter faciant, indigent habitibus infusis, ut docet D. Thom. 1. 2. q. 50. a. 6. & ibi Cajet. & Vasquez 1. p. disp. 219 cap. 1. ubi refert opinionem dicentem, Angelos non indigere habitu infuso fidei: præter species intelligibiles, quæ merito improbat. Tum quia angelus in via, non intelligit res supernaturales prout in se sunt, & ideo non concipit eas per species supernaturales, sed per naturales, ideoque indiget alio supernaturali principio: tum maxime quia species concurrunt ex parte objecti, & præter eas, est necessarium lumen, seu habitus ex parte potentia. Quis autem ille sit ex dicendis constabit.

II. Vtrum in Angelis viatoribus alia virtutes per se infuse, & Spiritus S. dona fuerint.

Posset autem hoc loco dubitari, vtrum etiam alia virtutes morales per se infuse, & dona Spiritus S. data fuerint angelis viatoribus, supponendo has virtutes per se infusas donari nobis, & dona etiam esse in nobis, habitus à virtutibus distinctos. In quo non est peculiare dubium de primo instanti, imò nec de tota via angelorum, sed simpliciter dubitari hoc potest de angelis etiam post statum patriæ. Nam si angelus est capax istorum habituum, & donorum in statu patriæ, sine dubio etiam in via, & in primo instanti fuit capax illorum. Unde etiam sequitur habuisse illos à primo instanti, quia illi habitus per se consequuntur gratiam, si ex parte subjecti non desit capacitas, &

non sunt proprii status beatifici, cum hominibus viatoribus conferantur, ergo per se consequuntur gratiam habitualement in omni statu, & in omni tempore, & in omni subiecto eorum capaci, ergo si angeli sunt capaces eorum, à principio simul cum habituali gratia illos acceperunt. De capacitate autem ex parte angelorum dubitari potest, & quamvis auctores nihil de hoc puncto in particulari dicant, quod ego egerim, posset res in vtramque partem argumentis ventilari, & difcuti, tamen quia necessarium est multa de his habitibus præmittere, quæ ad materiam de Gratia pertinent, omnia longa disputationes, quod sentio, dicam.

Primum ergo quoad dona Spiritus sancti, id attingit, & affirmat Malon. 2. dist. 10. disp. 13. in 3. ratione, nec video cur hæc dona angelis deneganda sint, vel cur sint eorum incapaces. Nam hæc dona talia sunt, ut etiam in beatis hominibus maneat, & in Christo Dominico fuerint, ut Iсайa testatur, cur ergo erunt Angelorum incapaces. Nam si aliqua ratio talis incapacitatis cogitari posset, maxime esset naturalis perfectio angeli: at hæc non obstat, ergo. Probatur minor, quia major est excellentia gloriæ, quam perfectio nature angelicæ, ergo si cum illa esse possunt isti habitus, multo magis cum ista. Deinde qui non distinguunt hæc dona à virtutibus nisi ratione, facile inueniunt in virtutibus angelorum eas rationes, sub quibus eadem virtutes appellantur dona. Iuxta sententiam autem D. Thomæ, & veram, sicut homo est mobilis ab Spiritu sancto altiori modo, quam possit ipse mouere, etiam per virtutes infusas, ita etiam mens, & voluntas angelica, erit mobilis ab Spiritu sancto per altiores regulas, quam ipse angelus possit se mouere, quia motio Spiritus sancti specialis, non minus est altioris rationis respectu angelorum, quam hominum. Unde intelligimus creaturam intellectualem eo ipso, quod subicitur speciali motioni Spiritus sancti, per altiores, & extraordinarias regulas, quam sint leges communes nature, vel gratiæ, esse capaces donorum Spiritus sancti, ac proinde angelos, cum eodem modo Spiritus sancti motioni subiciantur, capacesse nature sua horum donorum, ac subinde illa cum gratia receptive.

De virtutibus etiam moralibus pertinentibus ad Deum, ut sunt Religio, & Obedientia, non dubitandum quin æquè debuerint infundi angelis, ac hominibus, nullam enim rationem differentia inuenio: & consequenter habere poterunt prudentiam infusam, quia & est regula propria virtutum infusarum, & in principijs supernaturalibus nititur, per quæ Angelus, ut iusti, & sancti gubernari tenebantur. De penitentia verò potest esse speciale dubium, quia angeli non sunt penitentis capaces, vel saltem non erant penitentiam acturi. Sed nihilominus censo non caruisse illa virtute, quia per se consequitur gratiam: & in angelis non est incapacitas. Tum quia ex parte sua, non sunt simpliciter incapaces penitentia, ut infra dicemus: quod autem non esset illis concedendus locus, aut tempus ad penitentiam agenda, est per accidens ad rationem virtutis, quæ non dicit actum, sed aptitudinem, neque respicit actum futurum, sed possibilem. Tum etiam quia proprius actus, qui penitentia vocatur, scilicet, retractatio prioris facti, vel satisfactio pro injuria, non est adæquatè actus virtutis, quæ penitentia nominatur, sed ad illam spectat nolle injuriam Deo facere, & omnem offensam ejus cauere, rediendo illi (ut sic dicam) jus suum, & hic actus potuit esse in angelis. Atque eadem ratione censo fuisse capaces iustitiæ infusæ, eamque habuisse, quia (ut supra dixi) acquisitam iustitiæ habere possunt: supposita autem gratia, possunt in illa materia operari per supernaturales regulas, sicut & nos, unde etiam erunt capaces iustitiæ per se infusæ. At verò de Temperantia, & Fortitudine potest esse majus dubium, quia materia talium virtutum in

in Angelis locum non habet, nec fortasse habitus acquiritur. Nihilominus tamen supponendo has virtutes infundi voluntari in nobis, probabilis mihi videtur, etiam infundi angelis, quia esto non possint exercere in se, & per se actus externos talium virtutum, & consequenter neque elicere internos actus, à quibus externi imperantur, nihilominus possunt habere actus aliquos supernaturales, habentes proprias species, & honestates illarum virtutum. Siue per simplicem amorem, seu affectum ad talem honestatem supernaturalem obiectivè propositam: siue per actus ex obiecto conditionatos, qui ad simplices affectus reducuntur, siue per voluntatem prouocandi homines ad exercitium talium actuum, non ex charitate solum, sed ex affectu ad honestatem talium actuum ex proprio motiuo. Nam licet in ordine naturali fortè non sit necessarius habitus propter solos tales actus, ob facilitatem in supernaturalibus erit necessarius propter supernaturalitatem, quæ intrinsecè secum afferit difficultatem, & necessitatem. At verò si aliqui habitus infunduntur nobis in appetitu simulcum gratia, illi non dantur angelis, quia non sunt illorum capaces: vnde non consequuntur gratiam secundum se spectatam, sed solum ob indigentiam talis subiecti conferuntur.

CAPVT V.

Utrum Angeli in via habuerint cognitionem Dei supernaturalem, & perse infusam.

1. Diximus Angelos fuisse iustificatos in primo instanti suæ creationis: superest, vt explicemus modum, quo iustificati sunt, & gradum iustitiæ, quæ consecuti sunt, & causas iustificationis eorum: postea verò, de augmento iustificationis eorum, ac perseverantia, & merito dicemus, vestigia Concilij Tridentini, nostram iustificationem explicantis, sequentes. Supponimus autem ex dictis iustificationem angelorum fuisse viatorum, & non comprehensorum, quia non fuerunt à principio beati, vt postea dicemus. Duplex autem est iustificatio, vna est, à contrario in contrarium, (vt sic dicam) id est per translationem ab statu peccati ad statum iustitiæ, qualis est nostra iustificatio, alia est, à priuatione ad habitum, id est, à sola carentia gratiæ, ad infusionem eius, quæ potest esse, vel à carentia quæ tempore præcesserit, vel quæ tantum ordine naturæ antecedat, seu à carentia, quæ in eodem instanti, & ex natura rei esset, si Deus suam gratiam in illo non infudisset. Et talis fuit prima iustificatio Angelorum, vt capite præcedenti visum est. Rursus duplex est modus iustificandi viatores, vnus sine propria illorum dispositione, per solam habitualis gratiæ infusionem: quo modo iustificatur paruuli in Baptismo, & possunt iustificari adulti, si Deus velit, præsertim quando iustificatio non fit ex statu peccati, sed ex simplici negatione gratiæ: & maxime quando illa negatio non tempore, sed natura præcedit. Alius modus iustificationis est per propriam dispositionem, vt nunc fit in peccatore adulto, & esse potest in omni creatura intellectuali vtente ratione, etiam si non ex peccato, sed ex sola naturali carentia gratiæ iustificatur. Et hoc est, quod præcipuè declarate de iustificatione Angelorum intendimus.

Prima suppositio duplicis iustificationis, duplicisque modi iustificandi.

Duplex ponitur iustificatio.

2. Secunda suppositio iustificari per suam dispositionem est iustificari per actus suos.

Suares de Angelis.

licet, & in infusis, si per se soli ratione suorum actuum infundantur: nam ordinariè infunduntur per modum proprietatum consequentium gratiam, quam supponunt ordine naturæ, non vt dispositionem, sed vt formam, & radicem, & tunc aliam dispositionem non requirunt, nisi quam gratia ipsa postulat, & hoc modo angelis infusi sunt. De sola igitur dispositione ad gratiam videndum superest. De qua tandem supponimus illam solum consistere in actibus intellectus, & voluntatis, vt Concilium Trident. in nostra docuit, eademque est ratio de iustificatione angelorum, quia etiam iustificatur, vt personæ ratione seu intellectu vtentes, ac liberæ, & capaces diuinæ amicitia, & conuersionis in Deum tanquam in finem vltimum supernaturalem. Solum est differentia, quod in nobis, quia ex peccato iustificamur, dispositio necessaria est recognitio, & accusatio peccati, eiusque penitentia, & dolor: qui actus non fuerunt necessarii, imò neque possibiles in prima Angelorum iustificatione, quia non ex peccato iustificati sunt. Dicendum ergo superest de alijs actibus, & prius de intellectu, quia voluntatem præcedit. Tria verò possumus de actu intellectus inquiri, vnum est an fuerit necessaria Angelo ad salutem aliqua supernaturalis cognitio in statu viæ: aliud est, an illam habuerit in primo instanti, tertium erit an in eodem instanti ordine naturæ præcesserit tanquam dispositio ad gratiam.

Tertia suppositio actus & voluntatis sunt.

De dispositione ex parte intellectus tria quaeruntur.

3. Primum est, an Angeli habuerint in via cognitionem Dei supernaturalem. Pars negatiua probatur primo. Prima impugnatio per argumentum.

Secunda impugnatio.

Tertia impugnatio.

Circa primum, de quo specialiter in hoc capite tractamus, ratio dubitandi esse potest, quia Angelus naturaliter cognoscit Deum perfectè, & sine periculo erroris, ergo non est cur illi sit alia cognitio ad salutem necessaria. Maximè verò augetur difficultas, quia vel illa cognitio est fidei, aut visionis Dei, non visionis, quia ostensum est in primo instanti non vidisse Deum, idemque de toto tempore viæ infra ostendemus: præterquam quòd visio non posset esse dispositio ad gratiam, sed potius eius complementum. Nec etiam videtur, potuisse esse fidem, tum quia fides est cognitio infallibilis, & obscura, omnem euidenciam excludens: Angelis autem non videtur capax cognitionis ita infallibilis, & obscuræ, quia fides necessario fundatur in locutione, angelus autem euidenter videt, quis sibi loquatur, & consequenter si videt esse Deum, iam non obscure procedet: si autem videt non esse Deum, non infallibiliter, neque cum certitudine assentit. Tum etiam, quia fides in reuelatione fundatur, per quam res reuelata in se non videatur: Angelus autem non videatur capax huius reuelationis. Quia relatio ita obscura quoad rem reuelatam, non fit per species ipsarum rerum: ergo fit per signa ad placitum significantia, vt sunt verba, vel litteræ: Angeli autem non sunt capaces talium signorum, neque per illa loquuntur, (vt supra vidimus,) ergo nec sunt capaces talis reuelationis. Tum denique quia de ratione fidei est, vt fit actus liber: in Angelis autem non potuit esse cognitio supernaturalis libera, aliter potuissent etiam tali reuelationi non assentire, & in hæresim labi, etiam in primo instanti, si in illo facta est illis talis reuelatio. Ergo nulla supernaturalis cognitio potuit esse in angelis viatoribus necessaria. Probat hanc consequentiam, quia præter fidem, non est aliud genus cognitionis supernaturalis, quod secundum legem ordinariam creaturis communicetur, & ad eorum sanctificationem ordinetur, vt in sequentibus ostendamus.

4. Prima conclusio affirmatiua de reuelatione & cognitione supernaturali.

Nihilominus communis, & certa doctrina Theologorum est, Angelos in via habuisse reuelationem supernaturalium mysteriorum Dei, & per illam cognitionem naturalem eorum mysteriorum habuisse. Ita docet D. Thomas 1. part. quæst. 57. art. 5. & q. one & cognitio est, quia Angeli non potuerunt cognoscere supernaturalia mysteria sine reuelatione diuina, sed cognitio conclusio.

cognitio talium myſteriorum erat illis ad ſalutem neceſſaria, ergo etiam reuelatio erat illis neceſſaria, ergo habuerunt illam in ſtatu viæ. Major latè tractata, & probata eſt in lib. 2. Minor eſt certa ex illis Scripturæ testimonijs, & Conciliorum definitionibus, quibus oſtenditur, eſſe hominibus hanc cognitionem neceſſariam ad ſalutem, quia quoad hoc eadem eſt ratio de angelis: nam omnes ad eandem beatitudinem ſupernaturalem ordinantur, & ad eam per ſuos actus tendunt, non poſſunt autem in illam tendere, niſi illam cognoſcant, & auctorem eius, ergo neceſſe eſt, vt iſtorum myſteriorum ſupernaturalem cognitionem habeant, ac ſubinde reuelationem, quia cognitio ſupernaturalis, ſine ſupernaturali manifeſtatione haberi non poteſt, vt per ſe notum eſt. Vnde facile probatur vltima conſequentia, quia Deus, qui ex ſe volebat angelos ſaluare, non potuit illis media neceſſaria ad ſalutem denegare, ſed reuelatio hæc erat neceſſaria, ergo dedit illam. Atq; de hac cognitione optime intelligi poteſt illud Ezech. 28. Tu Cherub plenus ſapientia à principio Magisq; ex dicendis comp. p. b. b. b. b.

5. Secunda conclusio de auctore super-nat. ad cognitionem.

Declaratur

Probat. primò.

Probat. Secundò.

Tertio.

Quartò.

6. Tertia conclusio de cognitione per fidem.

Secundò dicendum eſt non ſolam generationem, ſed etiam auxilium gratiæ fuiſſe angelis neceſſarium ad illam ſupernaturalem cognitionem, quæ illis fuit in via neceſſaria ad ſalutem. Certe o eſt conclusio-nem certam ex illo principio poſito in c. 1. quod auxilium gratiæ fuit angelis neceſſarium ad ſalutem. Et declaratur, nam quòbus modis poteſt cognitio eſſe ſupernaturalis. Primò ex parte materialis objecti: ſecundò ex parte ipſius actus cognoſcendi, ſeu ex formali objecto, ſeu ex parte principij, hæc enim tria, vel in idem recidunt, vel ſeſe comitantur, vt ex materia de Gratia ſuppono. Cognitio ergo ſupernaturalis primo modo angelis neceſſaria eſt ad ſalutem, vt in priori aſſertione probatum eſt, ſola tamen illa ſupernaturalitas cognitionis non ſufficit. Quia etiam demones habent cognitionem ſupernaturaliù myſteriorum, q̄ non ſufficit ad ſalutem, etiam ex parte intellectus, ſeu cognitionis. Oportet ergo, vt illa cognitio fuerit ſupernaturalis, etiam poſteriori modo. Probat. primò quia ſola reuelatio ſolum habet rationem doctrine, at ſola doctrina non ſufficit ad ſalutem, ſeu ad cognitionem ſalutarem, ergo nec ſola reuelatio ſufficit, ſed vltra illam eſt neceſſaria gratia auxilians, ac ſubinde eſt neceſſarius actus in ſe ſupernaturalis, & ex motu ſupernaturali. Totus diſcurſus fundatus eſt in doctrina Auguſtini toto libro de Gratia Chriſti, & ſæpiſſimè in alijs locis: habetque eandem vim in angelis, quam in hominibus, quia ex hac parte non minus eſt illis neceſſaria. Secundò quia aliàs, ſi poſita reuelatione, cognitio, & aſſenſio eſſet ex ſolo naturali lumine, vel ex ſolo libero arbitrio angeli, initium propriæ ſalutis eſſet ab ipſo Angelo, & ita gratia in illo non eſſet gratia, neque gratis daretur, ſed retribueretur ei, vt in nobis Auguſt. argumentatur. Tertio, quia cognitio naturalis de objecto ſupernaturali, non poteſt eſſe niſi valde imperfecta, & improporcionata, qualis eſt fides adquiſita, ſiue in homine, ſiue in angelo. Denique quia amor charitatis in angelis viatoribus fuit in ſe ſupernaturalis, & per ſe inſuſus, nam de angelis etiam illud verum eſt, Charitas Dei diſſuſa eſt in cordibus noſtris, vt ex Auguſtino ſupra rerulimus: ſed cognitio debet eſſe proporcionata amori, ergo etiam cognitio debuit eſſe in ſe, & ex parte principij naturalis. Eademque ratio fieri poteſt de ſpe, vt ſtatim dicam.

Tertio, vt hoc diſtinctius probetur, dicendum eſt, Angelos per fidem diuinam, & ſupernaturalem in via ambulante: eamque fuiſſe illis ad ſalutem neceſſariam. Ita docet D. Thomas 2. 2. q. 5. art. 1. & ibi omnes ſcribentes, & q. 18. de veritate, art. 2. Palud. in 3. di. 23. q. 4. cum quadam limitatione infra tractanda. Generalius ibi Palud. diſp. 9. & Carthuſ. 2. diſt. 5. q. 1. Al. er. 2. p. ſumm. q. 20. m. mb. 2. Vigner. in Inſt. c. 20. §. 1. verſ. 4. Turrecremata lib. 1. de Eccl. c. 25. nu. 1. & alij

moderni, inter quos hoc optime docuit Ruar. art. 2. non longe à principio. §. Eſt tamen, dicens, non ſolum hominibus, ſed etiam Angelis neceſſarium fuiſſe, vt ex ſpiritu fidei naſcerentur Filij Dei. Nam immobiles, & indiſpenſabiles ſunt, ſequunturq; naturam gratiæ filiorum Dei, etiam in Angelis hæc ordinatione. Qui non credit, iam iudicatus eſt, quia non credit in nomine vnigeniti Filij Dei. Qui non creditur, condemnabitur. Qui incredulus eſt Filio, non redebit vitam. Idem repetit in art. 8. §. Vt igitur à peccato, poſt medium, vbi etiam inducit illud, Sine fide impoſſibile eſt placere Deo: nam hoc, ait, quæcumq; creaturam, etiam angelicam, non videntem Deum comprehendit. Item illud, Gratia eſt ſaluati per fidem, & hoc non ex vobis, idem enim Dei eſt, vt ne quis gloriatur, Angelis commune eſt dicere, quia nullus etiam ſanctorum Angelorum gloriari poteſt. Idemq; dicit inferius §. ex quibus, de illa ſententia Pauli 1. Cor. 4. Quid habes, quod non accepiſti, quod ſi accepiſti, quid gloriaris quaſi non acceperis. Eademq; ratio eſt de alijs ſimilibus, vt eſt illud ad Hebr. 10. & Habac. 2. Inſus ex fide viuit.

Optimus verò locus eſt ad Roma. 10. vbi Paulus fidei neceſſitatem ita pbat, Omnis qui inuocauerit nomen Domini ſaluus erit: ſed quomodo inuocabunt, in quem non crederunt: quomodo credent ei, quem non audierunt. Quæ ratio attendè ſpectata, etiam in angelis procedit, nam etiam eſt illis neceſſaria ad ſalutem, & meritum, inuocatio Dei ſupernaturalis, ergo etiam fides. Præterea valde ad eandem rem faciunt verba Pauli 2. Cor. 5. Dum ſumus in corpore, peregrinamur à Domino, per fidem enim ambulamus, & non per ſpeciem. Nam licet loquatur de hominibus in corpore mortali de genibus, tamen illud materiale eſt (vt ſic rem explicem) formaliter autem conſiderandum eſt loqui de viatoribus, quos dicit per fidem ambulare, & hæc fides opponere viſioni: tacite docens omnes viatores dum ad ſpeciem non perueniunt, per fidem ambulare. Vnde ſoluitur obiectio, quia in his regulis non comprehenditur Chriſtus, ergo nec angeli. Negatur etiam etenim conſequentia, tum quia Chriſtus erat comprehenſus, & ideo non erat capax fidei: tum etiam quia Chriſtus erat per ſe gratus, ſanctus, & placens Deo: Angeli verò, ſunt puræ creaturæ fueruntque aliquando puri viatores, & ideo neceſſarium eis fuit per fidem ambulare, & placere Deo. Neq; eſt eubium, quin diſta testimonia de propria fide loquantur, vt patet euidenter ex Paulo, ſic verba illa exponente, definiendo fidem ad Hebr. 11. & alibi dicente, per hanc fidem intellectum captiuari in obſequium Dei.

Ratione morali hoc ipſum probari poteſt, quia non minus oportebat Angelos per fidem iuſtificari, & ad viſionem peruenire, quam homines: tum quia etiam debebat, angelos capriare intellectus ſuos in obſequium Dei. Tum etiam quia viſio quadam peculiari ratione fidei reſpondet, tanquam præmium illi ſpecialiter proporcionatum. Tum præterea, quia fides eſt diſpoſitio maxime accommodata, pquam paulatim ad ſcientiam peruenitur, quia oportet ad diſcentem credere, Angeli verò reſpectu ſcientiæ claræ Dei, prout in ſe eſt, quaſi addiſcentes in via erant. Tum denique quia angelis, qui non videbant, neceſſarium erat per firmam ſpem tendere in beatitudinem: fides autem eſt fundamentum ſpei, nam eſt ſubſtantia rerum ſperandarum, teſte Paulo, ergo etiam neceſſarium eis fuit per fidem ambulare.

Propria verò ratione ſpeculatiua idem probari poteſt, quia illa cognitio angelorum, per quam in via iuſtificati ſunt, & meruerunt, ſupernaturalis erat, vt oſtendimus, ergo erat in ſe ſubſtantiabilis, ac omniſterra, & non erat clara, & euidentis, ergo erat obſcure, & cæta, ergo erat fides. Prima conſequentia probatur, tum quia ſupernaturalis cognitio, tum quia ex peculiari inſuſione diuina, non poteſt eſſe eſſe.

taei exposita, cum verbum Dei certissimum esse oporteat. Tum etiam, quia cognitio incerta non potest fundare firmam spem, nec charitatem omnem naturalem amorem superantem. Antecedens vero probatur, primum quia si talis cognitio esset evidens, vel esset evidentiæ rei cognitionis in se, vel evidentiæ solius justificantis. Primum dici non potest, tum quia talis cognitio esset quædam scientia talium rerum supernaturalis, ac per se infusa: hæc autem non est angelis viatoribus debita, nec etiam est statui viatorum conveniens, Christo enim data est, tum propter excellentiam personæ suæ, tum etiam quia semper fuit comprehensor. Et foras se comprehensoribus datur ad abundantiam perfectionis, ut per modum proprietatis consequentis essentiali beatitudinem. Viatoribus autem non est accommodata, tum quia in ea non est meritum, sicut est in fide, & ita non habet rationem principij (ut sic dicam) sed potius termini. Tum præterea quia multa oportuit angelos credere, quæ sub talem scientiam abstrahiunt, vel cadere non possunt, ut sunt diuinæ promissiones, & foras aliqua supernaturalia mysteria, vel licet cadere possint, non expedit, ut cognitio propria iustitiæ, seu gratiæ, ut in libr. 2. tactum est, & in 7. iterum attingitur. Secundum autem membrum de evidentiâ justificantis, respondendo ad difficultatem in principio positam excludetur, quoniam angeli vel talem evidentiâ, non habuerunt, vel non tali modo, ut fidem excluderet.

Restat ergo, ut illa cognitio supernaturalis, quam Angeli in via habuerunt, non nisi fides esse potuerit. Dices esse potuisse lumen Propheticum. Respondeo in primis, lumen Propheticum per se loquendo, non dari propter sanctificationem recipientis, sed propter bonum aliorum, & idè inter gratias gratis datas computatur, & per illud revelari solent multa, quæ ad salutem ejus, cui revelantur, non pertinent, sed ad alios fines diuinæ providentiæ. Ideoque non datur per modum habitus permanentis, sed revelationis transeuntis. Cognitio autem supernaturalis angelis in statu viæ necessaria pertinet ad gratiam gratam facientem tanquam fundamentum ejus, & idè dari debuit per modum habitus de se permanentis, ideoque dici non potest, ad lumen Propheticum pertinuisse. Et deinde lumen propheticum, vel est evidens, vel obscurum: si evidens, non est fides, sed pertinet ad scientiam transeuntem, seu per modum actus collatam: si verò est obscurum, non distinguitur essentialiter à fide, sed tantum in modo, quo per modum specialis illuminationis, seu revelationis confertur, & ordinariè de objecto materiali per se non pertinente ad salutem, nec ad communem fidem. Cognitio autem angelorum non erat evidens in via, ut ostensum est, ergo essentialiter erat fides, & alioqui non est collata, nisi de rebus per se pertinentibus ad propriam salutem, & per modum generalis revelationis omnibus propositæ, ergo nec accidentaliter dici potest prophetia, sed propria fides.

Uti modo dicendum est, probabilius videri angelos recepisse hanc fidem in primo instanti creationis sue, non in habitu tantum, sed etiam in actu. De habitu jam dictum est, quia gratia non infunditur sine virtutibus, præsertim theologalibus, quarum prima via generationis est fides. Cum a. dicimus recepisse angelos actum hujus fidei in primo instanti, non id intelligimus de actu adæquato (ut sic dicam) toti materiæ illius fidei, ita ut angeli in primo instanti, cognoverint, quidquid per illam fidem cognoscere debuerunt aut potuerunt, de hoc enim in capite seq. videbimus. Solum ergo intelligimus, aliquid super naturale in primo instanti suæ creationis cognovisse, & credidisse. In hoc ergo sensu assertio sumitur ex B. Th. dist. 1. q. 62. & 63. d. c. nte angelos se convertisse in Deum i. primo instanti, conversione utriusque gra-

tuita supernaturali, quæ cognitionem ejusdem ordinis supponit. Et idem sentiunt omnes, qui dicunt omnes angelos fuisse sanctificatos per propriam dispositionem: (quod esse verissimum infra dicemus) & in illa dispositione necessariò includitur actus fidei, quia & est dispositio ex parte intellectus, & est fundamentum omnis bonæ dispositionis voluntatis. Unde est etiam optima congruentia, quia fides voluntaria est: unde non expedit alicui venturi ratione, & voluntate libera infundi fidem sine voluntario consensu ejus, ergo nec angelis debuit infundi habitus fidei, nisi voluntario illorum consensu interveniente, seu ordine naturæ antecedente, qui consensus non præstatur, nisi per actualem fidem. Probatur consequentia, quia angelus in primo instanti perfectus ratione uti poterat, quam homo in discursu vitæ uti possit, ergo si DEVS legem illam cum hominibus ratione ventibus servat, multo magis credendum est cum Angelis servasse.

Dices, quomodo poterat præcedere voluntas libera ad infusionem fidei, cum fides sit primus actus supernaturalis intellectus: & voluntas necessariò supponat cognitionem in qua fundetur? Respondeo difficultatem hanc non in solo primo instanti, sed absolute in primo actu fidei procedere, siue in primo, siue in secundo instanti habeatur, nec solum in angelis, sed etiam in hominibus posse proponi. Dicendum ergo est, commune esse angelis, & hominibus, servata proportione, ut fidem ex auditu concipiant, juxta illud Pauli ad Rom. 10. Fides ex auditu. Præcedit ergo auditus fidei, vel tempore, vel natura, ipsum credendi assensum: auditus autem fidei non fit sine cognitione aliqua, per quam & apprehendantur, seu concipiantur res credendæ, & præterea credibiles judicentur: quia non potest quis credere, nisi prius judicet esse credibile, quod credit. Et hæc cognitio, quæ ordine naturæ iudicium fidei præcedit, sufficit ut voluntas credendi fundetur, & fidem ipsâ præcedat. Et hic ordo in nobis servatur, mediante sensibili auditu, per quem nobis res credendæ proponuntur, & signis, vel alijs modis evidenter credibiles fiunt. Idem ergo servari potest in angelis per auditum intellectualem, & per vocem Dei loquentis in ipsis spirituali locutione, faciendo efficaciter, ut concipiant tale objectum, tanquam sibi propositum sub testimonio diuino, & credibile, ac credendum ex divina auctoritate. Nec enim est difficile Deo, ita immutare intellectum angeli, vel per species inditas ordinis naturalis, ita illis vtrando, easque componendo, ut ad talem apprehensionem sufficiant, vel si necesse sit, novas species infundendo: simulque ita intellectum immutando, ut credibile fiat Deum esse, qui loquitur, & testificatur.

Unde quod Augustinus dixit l. de Prædest. sanct. cap. 2. Quod non videat, prius esse cogitare, quam credere nullus quippe credit aliquid, nisi prius cogitaverit esse credendum, etiam in Angelis locum habet. Est tamen differentia inter nos, & angelos, quod nos ordinariè, & ex natura rei indigemus tempore, & discursu, ut fidei propositionem, & credibilitatem apprehendam, sufficienter, & prudenter judicemus. Angelus autem simul, & in momento hoc totum facere potest, & fidem voluntariè præstare. Quod optimè declarant verba, quæ ibi Augustinus subjungit, cum a. portione applicata. Quamvis enim ait, rapim, quamvis celerrimè voluntatem quadam cogitatione antecedentem, moxq. illa ita sequatur, ut conjunctissima comitetur, necesse est tamen, ut omnia, quæ creduntur, præveniente cogitatione credantur. Totum ergo hoc in angelo, summa celeritate fieri potest, id est, in instanti: & ideo hoc nihil obstat, quominus angeli in primo instanti actualem fidem habere potuerint. Et confirmatur, quis de cetero angelum in primo instanti simul naturam & actualem ejus operationem accipere, & non solum incipere aptum ad intelligendum, sed etiam actu intelligentem.

Probatur ratione.

12. Obiectio.

Solutio.

13. Confirmatur primò ex August.

Confirmatur secundò.

70. Obiectio.

Dissoluitur

11. Quarta conclusio p. dicta cognitio fuit actualis in instanti creationis. Explicatur.

Confirmatur tertio.

Ergo in ordine gratiæ non debuit in minori perfectione produci: accepit ergo gratiam, & operationem ejus, & non tantum habilitatem credendi, sed etiam actualem fidem. Denique potest hoc confirmari, quia verisimilius est, malos angelos in via habuisse aliquem actum fidei, estque valde verisimile, non habuisse illum in secundo instanti (vt postea videbimus) ergo habuerunt in primo, ergo idem de omnibus censendum est. Quarum autem rerum fuerit illa fides, cap. sequenti explicabimus.

14. Respondetur argumentis opposita sententia in n. 3. Ad primū.

Circa rationes ergo dubitandi in principio positas, in primis aduertimus, illas non tantum de primo instanti, sed etiam de toto tempore vt procedere, & ideo minoris efficaciam esse posse. Deinde ad principalem rationem dicitur, ad summum probare, non fuisse ita necessariam angelis fidem, de his, q̄ de Deo, vel de seip̄s, vel de rebus alijs naturaliter cognoscere possunt, sicut est nobis, quia illi facilius, & euidentius possunt illa cognoscere. Nihilominus perse, ac principaliter, fuit illis necessaria fides de mysterijs supernaturalibus: consequenter verò etiam factum est, vt ipsa naturalia firmius, & altiori modo cognoscerent. Quia hoc ad perfectionem pertinet, & consequenter necessarium est ad ipsam fidem supernaturalem, vt ex propria materia suppono, & in capite sequenti attingam.

15. Ad secundū in eod. n. 3.

Ad alteram verò rationem respondetur, hanc supernaturalem cognitionem Angelorum, non fuisse visionem, nec fuisse euidentem de rebus ipsis reuelatis, sed fuisse fidem diuino testimonio innixam, ac proinde fuisse certam, & obscuram, sicut dictum est.

Circa primam impugnacionem quaritur, an reuelatio angelica fuerit euidens in reificante. Prima sententia affirmatiua, qua ex hoc capite negat in Angelis fidem.

In prima verò impugnacione contra hoc facta, petitur vulgata quæstio, an fides angelica fuerit euidens in reificante, & consequenter an hæc euidentia fidei repugnet. Multi enim Theologi supponentes, reuelationem factam angelis viatoribus, fuisse euidentem quoad Deum reuelantem, & hanc euidentiam repugnare fidei: consequenter negant, illam cognitionem fuisse fidem, sed altiorem intelligentiam, seu scientiam, non intuitiuam, seu per intrinsecam media, sed per extrinsecam testimonium primæ veritatis. Quomodo dicitur Christus habuisse scientiam infulam aliquorum mysteriorum, quæ non nisi per testimonium euidentis Dei reuelantis agnoscebat. Ita de angelis opinatus est Durand. 3. dist. 23. q. 9. n. 12. & 13. vbi etiam Gabr. in vltimis verbis quæstionis 2. negat angelos in via fidem habuisse. Addit verò, vt quidam volunt, in quo iudicat non omnino ex propria sententia id asserere. Bonauent. etiam eadem dist. art. 2. q. 3. dicit, Quod licet Angeli in sua conditione habuerint cognitionem Trinitatis, nihilominus illa non merebatur tunc dici fides, imò potius cognitio contemplatiua propter absentiam enigmate. Et addit in dæmonib. post lapsum mansisse illam cognitionem sub ratione fidei, propter superueniens enigma. Quam doctrinam sumpsit Bonauentura ex Alenf. 3. p. q. 64. membr. 8. qui alias refertur in summa de virtutibus, collat. 35. art. 2. & collat. 38. art. 7. & 8. Et pro eadem sententia citatur Henr. quodl. 7. q. 14. apud quem nihil inuenire potui. Etiam citatur Tartaret. in 2. dist. 7. dub. 2. Pelbar. in Rosario 3. p. Palacios infra citandus. Scotus autem in 4. dist. 10. q. 8. ad 2. & 3. sentire videtur, Angelis non esse necessariam fidem, quia de mysterijs gratiæ nobiliorem habent cognitionem, scilicet intuitiuam naturalem, si non impediuntur. Palud. verò in 3. dist. 23. q. 4. in fine, in primo angelo ait non fuisse fidem, propter argumentum Durandi: in inferioribus autem illam admittit, quia non habuerunt reuelationem à Deo immediatè, sed mediante superioris Angeli.

16. Hac sententia reuocatur.

Hanc verò sententiam totam, quatenus veram, ac propriam fidem in angelis viatoribus fuisse negat, falsam esse, & omnino improbandam censeo, propter ea, quæ in probatione vicinæ assertiois adducta sunt, quia iustitia, & sanctitas in Angelis viatori-

bus, eisdem rationis fuit cum nostra iustitia, & sanctitate, sicut gloria consummata est eisdem rationis in verisque, ergo non minus intellectu, quam in voluntate fuit eisdem rationis. Specialiter autem probatur contra singulas ex dictis sententijs. Et imprimò contra Durandum dicimus, euidentiam reificantis, quando solum est naturalis, & ex consequentibus, non excludere supernaturalem fidem, quia naturalis assensus fidei supernaturalis, & certitudo ejus, non innititur per se naturali certitudini ex conjectura quantumuis euidentibus desumptæ. Et ratio est, quia major est certitudo assensus fidei, quam illius iudicij naturalis, quo Deus vt reuelans per signa naturalia cognoscitur, ergo nõ potest supernaturalis assensus in illo naturali per se ac directè fundari. Ergo talis naturalis euidentia Dei reuelantis non repugnat fidei.

Quin potius tunc fides magis est spontanea, & quodammodo maior est, quia firmiori assensu credit per fidem tam res reuelatas, quam Deum esse reuelantem, quam per naturalia signa id iudicat. Et ita potuerunt angeli, & debuerunt credere res à Deo reuelatas, sim ulque, ac eodem actu credebant, & veras esse, & à Deo esse reuelatas. Sicut & nos credimus, vel eodem actu, vel saltem eodem habitu, quia hoc est de ratione fidei infusa, vt in propria materia explicandum est. Illud autem iudicium naturaliter euidentis, quod Deus ipsis loqueretur, poterat conferre ad efficaciam propositionem fidei, & ad maiorem quandam euidentiam credibilitatis, non tamen per se ad formalem assensum fidei infusæ. Et hoc modo non est inconueniens admittere illam euidentiam in omnibus angelis, quia fortasse probabilius est, Deum in prima fidei promulgatione, immediatè omnes Angelos illuminasse. Imò etiam modus ille proponendi fidem de rebus supernaturalibus, infundendo species, vel specialiter mouendo intellectum ad vsum earum, est tam proprius Deo, vt nullus angelus possit naturaliter ita in alium operari. Et ita ex modo locutionis omnes potuerunt euidenter coniectare Deum esse, qui loquebatur, & nihilominus omnes credere potuerunt altiori modo, & majori certitudine propter solam Dei auctoritatem, quam per signa iudicarent Deum esse, qui loquebatur. Christus autem Dominus non credit hoc modo, sed fortasse per idem lumen supernaturale euidentis potuit cognoscere aliqua ex testimonio diuino, videndo per idem lumen Deum esse, qui reuelabat & ideo illa cognitio non erat fidei, sed scientiæ infusæ, quam angeli non habuerunt, vt dixi.

Vnde ad Bonauent. & Alensem respondemus negando cognitionem angelorum in via enigmate caruisse. Nam re vera intrinsecè, & essentialiter erat obscura, quia nec videbant angeli res, quas credebant, nec etiam videbant reuelationem, per illud dei lumen, per quod dicta ejs credebant. Neg obstat, quod Bonauentura dicit, illam fuisse cognitionem contemplatiua in angelis viatoribus: nam cognitio contemplatiua non opponitur generatim cognitioni fidei, quia etiam per fidem esse potest altissima contemplatio, & talis esse in angelis potuit. Quod verò Alenf. ait, illam cognitionem angelorum in via, fuisse lucem claram, non admixtam tenuitate diminutam respectu luminis gloriæ, & quod tertium subdit, fuisse cognitionem in diuina causa sui in lumine esse diuina, quæ est summa sapientia, postea admitti, & intelligi, si de cognitione naturali sermo esset, de supernaturali autem cognitione viæ, & abstractiua, & est gratis dictum, quia sine fundamento, & non potest intelligi qualis sit illa lux euidentis, quia respectu aliquorum mysteriorum supernaturalium, vel nulla esse potest abstractiua, & per causam, aut in causa, aut in lumine ejus, vel eo modo quo esse potest, non est nisi per scientiam supernaturalem infusam, quæ Angelis viatoribus tribuenda non est.

19. Refutatur amplius.

Et praeterea, quod isti auctores addunt, cognitionem illam, ut fuit gratuita, & infusa, manifeste in Angelis damnatis, & in eis manifeste aenigmaticam, esseque fidem, licet prius non esset. Hoc, inquam, omnino improbandum est, ut notauit Palac. in 3. dist. 23. dist. 9. tum quia Angeli mali, & omnes damnati priuantur omnibus gratuitis, licet naturalia in eis integra maneant: teste Dionysio 4. cap. de diuis. nominibus, p. 4. & Beda Lucae 16. Tum etiam, quia daemones, licet cogantur credere naturali fide, vel ex memoria praeteritae reuelationis, vel ex his, quae postea audierunt, & viderunt: nihilominus non adhibent fidem voluntariam, & sola Dei auctoritate innixam, ergo non habent actus fidei supernaturalis, ideoque fides, quam nunc habent, censeri non potest eiusdem substantiae, cum supernaturali cognitione, quam habuerunt in via, sive in actu, sive in habitu. Tum etiam quia intelligi non potest, cognitionem prius non aenigmaticam, transire in aenigmaticam, aut e contrario, per alterationem eiusdem habitus, sine mutatione ab vno in alium, vt dicti auctores dicunt. Nam illud aenigma, quod est de ratione fidei, est etiam de ratione illius habitus, vel actus, qui est fides: & e contrario cognitio, quae aliquando est clara, non potest eadem fieri obscura, licet possit amitti, & alia loco illius imperfectior induci, vt in Metaphys. latius ostenditur. Et patet breuiter, quia si angelus ante lapsum non cognouerunt mysteria gratiae per fidem, non assentiebantur propter Dei auctoritatem, post lapsum vero, vel inuiti credunt, vt Iacobus ait, & ita assentiuntur testimonio Dei, quod naturaliter negare non possunt: item prior cognitio supernaturalis fuit, posterior est acquisita ex euidencia signorum, non sunt ergo eiusdem rationis.

20. Ad secundam impugnationem in num. 3.

Ad secundam impugnationem contra hanc fidem Angelorum, sumptam ex modo eis proponendi res credendas per signa abstractiua, & obscura, iam responsum est, non oportere, vt haec propositio fiat per signa ad placitum, sed per species, vel conceptus rerum creaturarum, vel rationum communium Deo, & creaturis, vt sunt ratio entis, vnius, &c. & per aliquem imperfectum, & connotatiuum conceptum Dei, nam in hoc sero equiparantur angeli nobis, quoad concipiendum imperfecto modo Deum, non clarè visum, & quae ad eum pertinent, licet intra illum modum angeli perfectius, & altius res diuinas naturaliter concipiant, & in hoc persciantur, si per illuminationem supernaturalem, ad huiusmodi apprehensionem faciendam adiuuentur. Et ita possunt concipere res fidei, priusquam illis assentiuntur, & deinde illis liberè assentire.

21. Ad tertiam impugnationem ibidem.

Ad vltimam vero impugnationem, quod sequatur, potuisse angelos in principio peccare per infidelitatem, non reputo illud esse inconueniens, quantum ex parte illorum, si per speciale Dei auxilium efficaciæ, non praesententur: quomodo autem hoc intelligendum sit, in lib. 7. explicabitur.

CAPVT VI.

Quae mysteria fidei cognouerint Angeli in via, seu quos fidei articulos explicite crediderint.

1. Angelorum via, vt nunc supponimus, non solum primum instans creationis, sed etiam aliquam aliam moram includit, in qua necesse fuit eorum fidem durare, quia quamdiu peregrinati sunt à Domino, per fidem ambulauerunt, sicut & nos. Prius ergo explicabimus totam fidem, quam in via sunt affecti, postea vero videbimus, an totam illam habuerint in primo instanti, vel in ea successu temporis creauerint.

2. Prima conclusio.

Primo igitur certum est, cognouisse angelos viatores per fidem, omnia illa mysteria supernaturalia

fidei, quae ad Deum, vt vnus est, pertinent: nimirum, esse Saluatorem, Iustificatorem, & habere supernaturalem prouidentiam ad remuneranda opera diligentium se. Hoc dogma commune est, & videtur indubitatum ex illo Pauli ad Hebr. 11. *Accedentem ad Deum oportet credere, quia est, & quod crediturum in se remunerator est.* Hoc enim non minus angelis, quàm hominibus conuenit, vt de similibus regulis generalibus gratiae, & iustificationis ostensum est. Et de illa sententia in particulari tradit D. Th. 2. 2. q. 5. art. 1. in arg. sed contra. Estque verissima, & communis intelligentia, quid quid Durandus dicat. Certum item est, illa verba intelligenda esse de remuneratione supernaturali, & de fide, quae possit esse substantia rerum sperandarum, de fide vtique infusa & supernaturali, de qua ibi Paulus loquebatur. Vnde cum dicit, oportet credere, quia Deus est: non loquitur de solo esse Dei, prout ex creaturis naturaliter cognosci potest, sed etiam, vt est auctor gratiae, & vltimus finis, & objectum supernaturalis beatitudinis, ac denique quod remunerator supernaturalis sit, nam hoc etiam credere necesse est.

Angeli viatores omnia mysteria supernaturalia pertinentia ad Deum, vt vnus est, per fidem cognouerunt. Ostenditur primo ex Scriptura.

3. Ostenditur secundò ratione.

Ratio vero est, quia haec fides ad minimum fuit necessaria angelis, ad diligendum Deum super omnia ex charitate infusa, & vt objectum beatitudinis supernaturalis, & ad sperandum ab illo aeternam vitam, altiore illa, quam iam habebant, & consequenter ad petendum, & sperandum auxilium, quo vel se ad gratiam disponere, vel opera sua in supernaturalem finem dirigere, vel certè tentationes vincere, & omnia peccata illi fini contraria, vitare possent, ergo primum omnium reuelata illi fuisse haec mysteria fidei. Vnde colligitur, quod supra dicebam, etiam ipsas veritates, quas de Deo naturaliter cognoscebant, per eandem reuelationem, & fidem suscepisse, & in via credidisse, nimirum, Deum esse suum creatorem, supremum Dominum, primam veritatem, quae nec falli, nec fallere potest, & similes. Tum quia haec virtute includuntur in prioribus: nõ foret enim Deus auctor gratiae, nisi esset etiam auctor naturae, & in eam supremam potestatem haberet, & sic de cæteris. Tum etiam quia illa veritates sunt quasi fundamenta ipsius fidei infusae, non possunt autem illam fundare, vt cognitae inferiori modo, & ideo necesse est, vt eadem reuelatio, ac fides omnia illa complectatur. Atque ita constat angelos in via Deum per fidem cognouisse, vt creatorem, omnipotentem, iustificatorem, seu Saluatorem, & glorificatorem. Dico autem cognouisse Deum esse iustificatorem, quoad gratiae infusionem, non verò quoad culpae remissionem, quia illam sperare non poterant, vel certè non oportebat, & ideo nequid credere cogebantur.

4. Secunda conclusio. Angeli in via Trinitatem per fidem explicite cognouerunt.

Secundò dicendum est, cognouisse angelos in via Trinitatis mysterium explicite, magis que distinctè quam nos illud cognoscamus. Ita docent communiter Theologi, praesertim Cajetanus, & Thomista 2. 2. quest. 2. art. 7. & 8. & quest. 5. art. 1. Et sumitur ex D. Thoma, quatenus ex fide explicita Incarnationis, infert cognitionem explicitam Trinitatis, vt in sequenti puncto videbimus. Item sumitur ex eodem D. Thoma 1. p. q. 57. art. 5. ad 3. quatenus ait, quòd quid quid Propheta cognouerunt de mysteriis gratiae, per reuelationem diuinam, multo excellentius est Angelis reuelatum. Certum est autem Prophetis fuisse reuelatum explicitè mysterium Trinitatis, vt nunc supponimus, ergo & angelis. Et quamuis D. Thomas expressè non dicat, angelis fuisse reuelatum in via, quidquid Prophetis reuelatum est, nequid sit necessarium ad scopum argumenti, scilicet, quòd Prophetae per angelos instruantur: nam hoc est verum de angelis sanctis, & ita postea ad hoc sufficere reuelatio, quam in Patria habent: nihilominus etiam de angelis viatoribus, propositio D. Thomae verissima est, quia Prophetae cognitionem illam in via receperunt, angeli autem,

etiam

etiam in statu via, perfectiores Prophetis esse debuerunt generatim loquendo.

5. *Probatur ratione.*

Et ratione probatur, quia data est angelis in via cognitio supernaturalium mysteriorum, vt supra ostensum est, ergo maximè debuit eis mysterium Trinitatis reuelari. Probatur consequentia primò, quia illud est supremum supernaturalium mysteriorum, in quo fides, & obedientia angelica maximè pbari debuit. Secundò qa in visione illius mysterij essentialis beatitudo angelorum consistit. Nam licet per se primò consistat in visione essentia infinita, & summè bonæ: tamen consequenter etiam relationes, saltem in obliquo (vt sic dicam) ad beatitudinis essentialis objectum pertinent, quatenus non potest essentia, put in se est, videri sine personis, vt rectè in simili puncto dixit D. Tho. 2. 2. q. 2. a. 8. ad 3. ergo etiam fides explicita illius mysterij debuit ab angelis exigi tanq̄ medium necessarium ad salutem. Tertiò, hac ratione fides illa fuit necessaria hominib. in statu innocentie, vt tractatu seq. videbimus, & nunc est necessaria singulis hominibus per se loquendo (vt in tractatu de fide dicemus) semperq̄ fuit necessaria generi humano, etiam lapsò, licet in antiquis temporibus à singulis non exigeretur propter status imperfectionem, q̄ angelis attribuenda non est, ergo eadem necessitas erit in angelis. Atq̄ ita concluditur, angelos explicitè credidisse omnes articulos diuinitatis. Hic enim modus tendendi in Deum longe p̄fectior est, quam est ille, qui in sola fide implicita fundatur. Cum igitur hominib. concessus fuerit, non est verisimile negatum esse angelis. Imò intra latitudinem fidei, credendum est perfectius, & distinctius hæc omnia fuisse ab Angelis viatoribus cognita. Vnde Thalassius tom. 5. Bibliotheca, hecatonta de prima, sententia 99. ait: Tam Angelorum, quam hominum sanctificatio, & Deservatio, est sancta consubstantialis Trinitatis cognitio.

6. *Quid de mysterio Incarn. Prima sententia negatiua. Probatur ratione.*

Major difficultas est de mysterio Incarnationis: nam hoc non videtur ita ad angelos, sicut ad homines pertinere. Quia hoc mysterium non est necessarium ad salutem per modum finis, sicut Trinitas, & ideo ex hac parte non fuit necessaria angelis illius fides: sed nobis fuit necessarium tanquam medium, seu tanquam medicina, seu causa extrinseca, sub hac verò ratione non fuit necessarium angelis, quia perseuerando, non indigebant redemptore, & cadendo nõ poterant esse capaces fructus redemptionis ejus, neq̄ propter ipsos Christus venturus erat: ergo nullo titulo fuit angelis viatoribus necessaria fides Incarnationis, ac proinde neque illis fuit in via reuelata: quia solum illa, quæ necessaria illis erant, reuelari eis oportuit. Atq̄ hanc partem aliqui moderni sequuntur, & ex antiquis hoc tenet Alenf. 2. p. quæst. 26. memb. 1. vbi negat angelos in via, cognouisse hoc mysterium, sed tantum in Verbo, & in hoc etiam dubitat, an omnes, vel aliqui tantum illud in Verbo à principio beatitudinis viderint, & idem sequitur Gabr. 2. dist. 9. q. 2. art. 3. dub. 4.

7. *Fundari videtur hæc sententia in S. Scriptura & Patribus. Primò.*

Fundari præterea hoc potest in sacra Scriptura, & Patribus illam exponentibus. Primò ex Paulo ad Ephes. 3. vbi Christi mysterium vocat, *Sacramentum absconditum à seculis in Deo. Quem locum de mysterio Incarnationis exponit Cyrillus lib. 2. in Ioan. cap. 3. & lib. 1. de reët. fid. ad Reg. sub titulo, quod in Christum fides, vt in Deum.* Et Gregorius Nissen. homil. 8. in Cant. & Hieronymus ibi. & addunt vocari absconditum, quia etiam spiritualibus creaturis non innotuit, sed per Ecclesiam illud didicerunt. Et sic exponunt quod Apostolus subiungit, *vt innotescat Principatibus, & Potestatibus in cælestibus, per Ecclesiam multiformis sapientia Dei.* Per Principes enim, & Potestates intelligunt Angelos sanctos, quos sentit ex prædicatione Apostolorum mysterium Incarnationis agnouisse. Et hanc sententiam videtur sequi Theodor. Theophyl.

& Occum. in locum ad Eph. 3. & maximè Chryl. hom. 7. & Prof. in Euang. Ioan. Tractans enim eadem verba ait, Ioannem in principio sui Euangelij scripsisse, *Quæ nec Angeli prius, quam hic diceret, nouerunt.* Et inducit ad hoc verba Pauli, q̄ de Cherubinis, & Seraphinis intelligit, & addit, *Non parum honoris consequuntur, quòd nobiscum Angeli didicerunt, quæ nesciebant.* Secundo confirmatur hic locus ex alijs verbis Pauli v. ad ad Tim. 3. *Magnum est pietatis sacramentum, quod manifestatum est in carne, iustificatum est in spiritu, apparuit Angelis, prædicatum est gentibus, creditum est in mundo, assumptum est in gloria.* Circa quem locum Theodor. in immutabili ait, *per illam, scilicet carnem, apparuit natura, quæ videri non potest. Per illam ipsam quæ videri non potest, visus est enim, inquit, Angelis, nobiscum ergo incorporeæ nature, vt hoc dono fruerecur, euenit.* Et idem habet super locum Pauli, vbi etiam Chryl. hom. 11. sic inquit: *Ergo & Angeli nobiscum viderunt filium Dei, quem antea nõ videbant.* Et sequuntur ibi Theophil. & Eufym. & alij. Item Chryl. hom. 14. in Ioan. eadem verba tractans ait, *Ex quo carnem induit, tuus est ab Angelis, prius autem non ita videbatur.* Et Glossa ord. ibidem dicit: *Qui prius visus est humilis, deinde morte, in maiestate apparuit, vt agnosceret Angeli mysterium, quòd prius eos laus, declaratum in carne, genui illi fluctans, quasi Deo gratias agunt, quia didicerunt veritatem.*

Tertiò principaliter induci solent interrogationes illæ Pl. 23. *Attollite portas Principes vestras, & introit Rex glorie, quis est iste Rex glorie? Et Il. 63. Quis est iste, qui venit de Edon? &c.* Illas n. fuisse interrogationes angelorum ignorantium Christi mysterium auctor est Dionys. c. 7. de celesti Hierarch. & sequitur Basil. in illi Psal. 23. Cyrillus lib. 12. in Ioan. c. 58. & super Iliam, de Hieron. supra, & in eadem loca Isaiæ, & Psalmi, & Iustin. Dialog. cum Tripthon. Cyril. Hier. of. Catech. 1. 41. Ambr. lib. 1. de Inst. Virg. cap. 5. & lib. 4. de fide, rap. 1. & lib. 4. de deo, lib. 1. in Luc. c. 1. circa illa Virginis verba, *Quomodo factus istud?* ait, *Marian merito interrogasse. Quam non est facile scire mysterium absconditum à seculis in Deo, quòd non superiores Potestates scire potuerunt.*

Nihilominus longè probabilis iudico, angelos omnes in via mysterium Incarnationis Verbi Dei diuinam reuelationem, ac fidem cognouisse. Ita docet D. Thom. 1. p. q. 64. art. 1. ad 4. Dicendum (inquit) quòd mysterium regni Dei, quòd est impletum per Christum, omnes quidem Angeli à principio aliquo modo cognouerunt, maxime ex quo beatificati sunt visione Verbi, quam demones nunquam habuerunt. Vbi cum dicit, *maxime*, & factis declarat in prioribus verbis de omnibus Angelis viatoribus loqui. Et ita ibi extendit, quòd quæstione 57. artic. 5. ad primum, & quæst. 117. artic. 1. ad 1. dixerat, *mysterium Incarnationis in generali omnibus Angelis à principio suæ beatitudinis reuelatum fuisse.* Vnde in 2. quæst. 2. artic. 7. ad 1. videtur in eodem sensu, quo in priori loco, verba facere. Et in 2. dist. 11. q. 1. art. 4. in definitè de Angelis loquitur. Et idem habet epistulo 1. contra errores Graecorum, cap. 26. & ad Eph. 3. lect. 3. Fauet etiam quòd idem D. Tho. alias docet, Adamum in statu Innocentia hoc mysterium cognouisse, vt in 2. 2. q. 2. art. 7. & 3. q. 1. ad 3. ad 5. Nam est eadem ratio de angelis, id est quòd huiusmodi dona, solent ab Augustino, & ab alijs Theolo-

Theologis æquiparari. Idem de homine ex Patribus ostendi super dictum locum 3. p. D. Thomæ in Comment. articuli, & in tract. sequenti. 3. iterum dicam. Et hanc sententiam cum D. Thoma sequuntur Malon. in 2. dist. 11. disp. 13. præsertim ratione 8. Nicol. de Lyra Isaie 63. & ibidem, Carchus. Iacob. de Valen. in Psalm. 81. & 102. Naclantus in c. 1. Epist. ad Ephes. Claud. Guiliandus ad c. 8. Ioan. Ruar. art. 2. & 8. locis supra citatis. Vigner. in Inſtit. c. 3. §. 2. vers. 15. & c. 20. §. 1. ver. 4. Cathar. Opusc. de eximia Christi Predest. & Opusc. de lapsu malorum angelor. & præmio bonorum. Deniq; pro hac sententia allegari possunt omnes, qui existimant malos Angelos peccasse sibi appetendo, & humanæ naturæ inuidendo hypostaticam vniõnem, de quo in lib. 7. dicendum est.

vt per fidem Christi explicitam saluarentur, illum tanquam suum iustificatorem, & saluatorem venerando, & in eum suam fiduciam collocando.

Quartò possumus ex cognitione sanctorum angelorum in patria ad cognitionem eorundem in via, inde ad reuelationem omnibus factam, gradum facere. Nam in primis certissimum apparet, habuisse sanctos angelos notitiã myſterij Incarnationis multo antequam fieret. Id enim expresse testatur Augustinus supra, idemque supponit Dionys. c. 4. de celest. Hierar. dum ait, angelos illos illuminasse, & instruxisse Prophetas de diuinis myſterijs, quæ per eos reuelantur. Vnde etiam hoc continetur sub generali regula tradita à D. Thoma dicta quæst. 57. ar. 5. quod angeli perfectius cognouerunt omnia myſteria prædicta à Prophetis, quam ab eisdem Prophetis agnita fuerint. Deniq; est valde consentaneum prouidentia Dei, qui inferiora per superiora gubernat, instruit, ac illuminat. Et ideo etiam legem veterem per angelos dedit, vt habetur ad Galat. 5. & ad Hebræos 2. & in Prophetis, & Apocalypsi passim legimus, futura myſteria per angelos reuelari hominibus. Ac denique hoc ipsum Incarnationis opus per angelos prius reuelauit, & tandem sanctissimæ Virgini annunciauit.

13. Pro quartâ coniectura ostenditur in primis angelos nonuisse incarnationem antequam fieret.

Deinde hinc coniectare debemus, angelos sanctos à principio suæ beatitudinis, imò per ipsam visionem beatam hoc myſterium in Verbo agnouisse. Verumque sumitur ex Augustino. Nam in primis exordio generis humani non multum à principio beatitudinis angelorum distauit, si ergo angeli ab exordio annunciarunt hominibus hoc myſterium, iam fuerat illis in sua beatitudine reuelatum. Deinde, quod illud in Verbo viderint, testatur satis clarè Augustinus dict. lib. 5. Gen. ad litt. c. 19. & in alijs locis, vbi angelis sanctis à principio beatitudinis tribuit cognitionem matutinam, quæ est creaturarum, & diuinorum operum in Verbo. Nam eadem est ratio de hoc opere, quod de alijs, imò tanto maior de hoc, quanto ipsum est cæteris perfectius. Adde, cætera opera potuisse per vespertinam cognitionem perfectè cognosci ex parte ipsorum operum, id est, prout in se sunt: opus autem Incarnationis, quia Verbum ipsum includit, propter substantialem vniõnem ad ipsum, non potest perfectè cognosci, & prout in se est, nisi per eandem visionem, per quam Verbum videtur, prout in se est. Non est autem credibile, si angelis sanctis hoc myſterium reuelatum est, non fuisse perfectè, & prout in se est demonstratum, ergo per ipsammet Verbi visionem manifestatum est. Vel aliter argumentor in hunc modum, quia angeli sancti nunc vident in Verbo hoc myſterium, ergo à principio beatitudinis illud viderunt.

14. Deinde illa in Verbo vidisse intio sua beatitudinis. Id suadetur primò ex D. August.

Coniecturæ ad hanc assertionem confirmandam esse possunt: prima, quæ de primo homine adducta est, quia non videtur credibile minus perfectam, & expressam circa diuina myſteria fuisse fidem Angelorum viatorum, quam hominum in statu innocentia, nec satis faciunt, qui respondent, magis pertinuisse hoc myſterium ad cognitionem hominum, quã angelorum, quia humana natura, & non angelica assumenda erat. Nam licet hoc ostendat aliquam peculiaritatem congruitatem ex parte hominis, non excludit sufficientem ex parte angelorum, quatenus membra Christi futuri erant. Alias dici etiam posset, non fuisse myſterium illud reuelandum homini in statu immortalis, quia Christus venturus erat in carne passibili.

Sua detur secundo.

Secunda, quia talis reuelatio, & cognitio, non solum ad perfectionem ipsorum angelorum, sed maxime ad gloriam, & honorem Filij Dei non solum in propria natura, sed etiam in carne venturi erat valde conueniens, vt ita de Christo, etiam de homine vera sint illa Pauli verba ad Hebr. 2. Et cum iterum intro ducit primogenitum in orbem terra, dicit, & adoret omnes Angeli eius. Decuit enim hoc præceptum datum esse angelis etiam viatoribus, non solum erga Filium vt Deum, sed etiam erga Christum. Tercia, quia Christus non solum est caput hominum, sed etiam angelorum, ergo decuit vt à principio omnes angeli suum caput agnoscerent, ac recognoscerent. Quam rationem indicauit D. Th. in 2. dicens, omnes Angelos Christi ministros futuros fuisse, & ideo oportuisse, vt notitiam ejus à principio haberent. Erit autem urgentior ratio, si teneamus quod magis pium, & probabilius est, Christum esse caput angelorum, non solum quo ad ministeria, nec tantum secundum accidentalem influentiam reuelationũ, aut gaudiõrum accidentalium, sed etiam secundum influentiam sanctificantis gratia, & gloria. Nam si hoc verum est (vt credimus) sine dubio conuenientissimum fuit,

Sua detur secundo.

10. Probatur primò ne-gariè ex Scrip-tura.

Probatur secundò ex Patribus.

11. Probatur tertio rati-onib. coniecturalibus. Prima. Impugnatur solutio.

12. Secunda.

Dei supremum locum tenet, magisque ad excellentiam diuinæ cognitionis pertinet, ergo non est verisimile, omnes homines excedere angelos in hac perfectione beatitudinis.

15. Ex hoc ergo vterius colligimus, omnes angelos *Probatur* in sanctos in vita habuisse reuelationem hujus mysterii, *per quartam* illudque per fidem credidisse. Probatur primò eisdem *conjecturam* ferè congruentijs, & rationibus, quia cum Christus *asseritio.* Dominus Deus homo, prior angelis omnibus fuerit prædestinatus, vt esset illorum caput, etiam secundum influentiam gratiæ, & gloriæ, deuit vtillum per fidem sibi proponerent tanquam suæ salutis auctorem, in quo fiderent, & tanquam caput, & Dominum, quem recognoscere, & adorarent. Item, quia etiam in fide supernaturalium mysteriorum debuerunt habere omnem perfectionem, quæ in hominibus perfectis postulat. Item, quia Adam in statu innocentie hanc reuelationem, & explicitam Christi fidem habuit, (vt infra videbimus.) Item, quia hoc contulit angelis ad augmentum meriti, & ad obedientiæ, ac submissionis ad Deum probationem, & exercitium. Denique ex proximè dictis noua ratio sumitur, quia visio beata respondet fidei, & est quasi proportionatum eius præmium, & ideo ficut omnes beati vident clarè in Verbo, q̄ in via crediderunt, vt in materia de visione Dei dictum est, ita etiam è contrario conueniens est, vt mysteria fidei, præsertim majora, & principalia, quæ in Verbo videntur, prius in via per fidem credantur. Et ita, juxta doctrinam D. Thomæ 2. 2. q. 2. art. 3. 5. & seqq. in hominibus hæc est ordinata regula, quamuis interdum in aliquibus ex accidenti, & ob imperfectionem contingat, vt aliquando illa fides non precedat explicita in re ipsa, sed implicita sufficiat, vel voto ac desiderio suppleatur explicita, ergo eadem regula in Angelis seruari debuit, quia est eadem ratio, neque est in illis necessaria exceptio, quia omnes fuerunt apertissimi ad explicitam reuelationem illius mysterij accipiendam.

Et hinc tandem concludimus, hanc reuelationem abstractiuam, seu fidei, factam esse in via omnibus angelis etiam illis, qui perseueraturi non erant. Probatur, quia ante lapsum, nulla est facta inter angelos inæqualitas, vt ita dicam, improporionalis, sed omnibus oblata est gratia, cum quadam proportionem vniformiter difformi juxta capacitatem vnusquisque, vt paulò post dicemus. Hoc enim est magis consentaneum ordinatissimæ prouidentie Dei: & nulla est ratio cur dicamus, tunc fecisse Deum quandam veluti acceptionem personarum. Nam licet in rigore non esset personarum acceptio, quæ propriè in liberalibus donationibus non inuenitur, nihilominus quandam speciem illius haberet, & ideo secundum ordinarij prouidentie modum admittenda non est, vbi est reuelata, neque ex parte recipientis specialis ratio illius inæqualitatis inuenitur. Hincque Augustinus cum in libris de Ciui. & de Gen. ad lit. sæpè quæstionem moueat, an boni angeli fuerint præcij suæ perseuerantiæ, & mali sui casus, in eam sententiam magis inclinat, quòd neutris reuelatus est futurus ipsorum euentus: quia nec expediebat verisq̄ illum reuelare, nec inæqualitatem inter eos facere oportebat. Denique hanc partem confirmant optimè verba Prophetarum Isaie 14. & Ezech. 28. de primo malo angelo intellecta. *Quomodo cecidisti de celo Lucifer, qui mane oriebaris? Tu signaculum similitudinis, plenus sapientia, omnis lapis pretiosus operimentum tuum, in medio lapidum ignitorum ambulasti, perfectus in vis tuis à die conditionis tue.* In quibus omnibus significatur, omnes perfectiones gratiæ, ac fidei, seu sapientie inuentas fuisse tam in angelis viatoribus, qui postea ceciderunt, quam in reliquis, ergo idem de reuelatione Incarnationis dicendum est.

17. An sit facta *in primo in* *stanti* reuelatio Incarnationis dicendum est. Addo verò vltimò, ex his omnibus non concludi angelos habuisse actualem fidem, & notitiam hujus

mysterij in primo instanti creationis suæ, sed saltem aliquando in via illam habuisse. Quod longè diuersum est, supponimus enim viam Angelorum post primum instanti creationis per aliquam moram durasse, ergo licet in primo instanti, prædicta reuelationem expressam hujus mysterij non habuerint, poterunt illam in secundo recipere: & hoc fatetur, vt vera sint omnia, quæ diximus. Nec ex Patribus, aut auctoribus allegatis amplius colligi poterit: neque principium satis certum video, vnde alterum possit necessario concludi. Quod enim in primo instanti hanc notitiam habuerint, suaderi posse videtur. Tum quia si angeli receperunt in via Christi reuelationem, illa ordinata fuit, vt per fidem Christi justificarentur, ergo sicut in primo instanti iustificati sunt, ita in eodem fidem illam recipere debuerunt, quia perfectus modus justificationis per Christum est, quæ fidem explicitam ejus supponit. Tum etiam, quia angeli erant capaces hujus notitie in primo instanti, & ad minorem perfectionem pertinet, necesse causa dilatio aliqua, vel mora cogitanda est.

Contrarium autem suaderi potest: quia in primo instanti necessarium fuit reuelare mysteria ad dignitatem pertinentia, in primis quidem illa, quæ ad Deum, vt vnum in essentia, & ad justificationem, ac saluationem pertinent, quia hæc cognitio est per se primò necessaria ad spem, & dilectionem infulam, erga Deum concipiendam. Deinde verò reuelandæ Trinitatis mysterium tanquam diuinitati coniunctissimum, & ad completam (vt sic dicam) ipsius Dei constitutionem pertinens. Valde autem verisimile est, non fuisse angelum in primo instanti actum actualis reuelationis totius mysteriorum supernaturalium, quia simul etiam habebat actualem cognitionem sui, & Dei naturalem, & fortasse etiam res alias naturales actu contemplati sunt. Ergo satis fuisse videtur, quòd simul ad supernaturalem reuelationem Dei Vnius, & Trini explicitam, & perfectam in illo genere eleuarentur, vt illum ex charitate diligere, & in eum perfectè sperare possent, etiam si prout tunc Christum explicitè non agnouerint. Est ergo satis verisimile hoc veluti argumentum extensum reuelationis, & fidei referuatum fuisse angelis procedendo instanti, & in eo nouum genus obedientie, & reuerentiæ ab eis postulatam esse, vt in libr. 7. explicabimus. Neutra verò pars certa est, aut necessitas, sed vniciq̄ liberum esse poterit alterutro modo opinari, dummodo angelis in tempore vite hujusmodi fides in Christum non negetur. Mihi verò hæc posterior pars verisimilior videtur. Tum propter rationem factam, tum quia est magis accommodata ad bellum inter angelos, & eorum instantia, seu morulas explicandas: tum deniq̄ quia id probabilè creditur de primo homine in statu Innocentijs, vt infra dicemus. Nam in hoc credimus de illo, & angelis eandem esse rationem, quia non aliter comparatur Christus in ratione auctoris gratiæ, & salutis ad angelos, quam ad homines ante lapsum, vt omnes confitentur, eadem enim ratio in vtriusq̄ versatur. Nam quod Incarnatio in humana natura, & non in angelica perficienda esset, licet non sit sufficiens ratio, vt homini, & nõ angelo reuelaretur: quia non minus est Christus caput angelorum, quam hominum, suadet nihilominus, quòd sicut primo homini non fuit reuelata in primo creationis instanti, ita necq̄ angelo. Quia non minus fuit Christus auctor gratiæ date homini in primo instanti creationis, quam date angelo in creatione sua.

Superest vt ad testimonia Scripture, & Patrum in contrarium adducta respondeamus. Et in primis conuincimus illa, quia si in sensu, in quo afferuntur, intelligenda essent, non solum probarent angelos viatores ignorasse Incarnationis mysterium, sed etiam angelos beatos illud nesciuisse à principio suæ beatitudinis, imò nec antequam feret, & de illo per hunc

Secundo.

minum Ecclesiam docerentur, quod est euideter falsum, vt probatum est. Secundo præ oculis habenda est distinctio, qua D. Th. in citat. locis vitur, & sumptis ex Bern. dicta ep. 77. ad Hugonem. Nam aliud est loqui de mysterio Incarnationis, quoad substantiam eius, i. quoad vnionem hypostaticam inter humanam naturam, & Verbum diuini in vnitate personæ cū tali excellentia, & dignitate: aliud vero est loqui de eodem mysterio quoad circumstantias eius, vt q. tali tempore, aut loco, aut modo, aut ex tali femina, vel similib. fiat. Cū ergo dicimus angelos habuisse fidem Christi, præcipue intelligimus quoad substantiam mysterij, nam circumstantias ignorare potuerūt, vel oēs, vel aliquas, de quo post solutionem argumentorum, pauca adiciuntur. Tertio hinc colligitur generalis responsio ad omnia argumenta, & conciliatio priorū Patrū cum posterioribus. Nā qui dicunt cognouisse angelos hoc mysterium priusquam fieret, siue per fidem in via, siue per speciem in patria, loquūtur præcipue de hoc mysterio quoad substantiam eius: qui vero ignorantia huius mysterij angelis tribuere videtur, de circumstantiarū ignorantia interpretandi sūt. Quod & melius de fide dō ad singula testim. declarabit.

Tertio.

20.

Deinde ex- penditur loca Scripturæ prima sententia ad- ducta in n. eodem. Primum ad Ephes. 3. Reuocatur expositio ex Ambros. Secunda a- liorum ex- positio non multum re- fert. Tertio ap- parei.

21.

Hoc ergo posito August. dicto lib. 5. Genes. ad lit. c. 19 putat particulam, vt innotescat, non esse coniungendam cū verbo, illuminare, sed cū verbis illis, Sacramenti absconditi, ita vt illa limitent, & declarent fuisse ita absconditum, vt innotesceret Principatibus, & Potestatibus celestibus per Ecclesiam, non terrestrem, sed celestem. Et ita ex illis verbis colligit Augustin. hoc mysterium semper angelis innotuisse in celesti Ecclesia. Nam iuxta hanc expositionem particula, per Ecclesiam, non dicit quasi effectiuam causalitatem, quia cum celestis Ecclesia, sint ipsi celestes spiritus, nō possunt per eandem Ecclesiam omnes doceri; sed explicat velut adæquatam subiectum illius cognitionis, vt exponit D. Th. 1. p. q. 117. a. 2. ad 1. dicens, Ita hoc secretum erat absconditum hominibus, vt tamen Ecclesia celestis, que in Principatibus, & Potestatibus continetur, hoc Suarez de Angelis.

Sacramentum notum esset à seculis, non ante secula. Et ita non displicet D. Thom. expositio, cum ibi, tum etiam in 2. dist. 11. quest. 1. art. 4. Durum tamen esse videtur, cum verbis illis, Sacramenti absconditi, coniungere illa, vt innotescat, & nomine Ecclesie nō hominum, sed angelorum ibi intelligere, &c. quia Paulus non dixit, ita absconditi vt innotuerit, sed absolute vocat, absconditum, & postea addit, vt innotescat, vtique in futurum, seu nunc; per Ecclesiam, id est, per ministerium Ecclesie, & per ipsius Pauli prædicationem, cuius fructum, & finem, per illam particulam vt innotescat, magis significare videtur.

22.

Vera expositio.

Simplicior ergo sensus est, Paulo datam esse gratiam illuminandi omnes, & ex illius prædicatione sequi, vt etiam celestibus angelis innotescat multiformis sapientia Dei. Ex hoc autem sensu non sequitur, ante prædicationem Pauli, & fructus eius, angelos ignorasse mysterium Incarnationis; sed solum sequitur nescire potuisse, quos fructus, & effectus, per illud mysterium futuros diuina sapientia præordinasset. Atq. ita non latuit angelos substantiam mysterij, latere tamē potuit circumstantia quid, seu modus fructificationis eius: vel certè latere potuit prouidentia, & prædeterminatio Dei erga homines per tale mysterium. Et ita attentè verba Pauli considerentur, hunc sensum planè referunt; non enim dicit, mihi datum est prædicare mysterium Incarnationis sed inuestigabiles, id est, imperuestigabiles, diuitias Christi, vt in gentibus, & prædeterminatis effundendas. Et hæc enī (vt supra) dispensatio sacramenti absconditi à seculo in Deo, vt ita quoad hunc fructum, & communicationem thesaurorum eius. Et hæc etiam est multiformis sapientia Dei, que angelis innotuit in suis effectibus, vel cum in re ipsa, per Ecclesiam & ministros eius executioni mandata est.

23.

Explicatur colligi potest. Nam Cyrill. dicto lib. 2. in Ioan. c. 3. prius Patres in. dicit, Nō propter seipsum homo factus est, sed vt celestium bonorum via nobis, & ianua fiat, & postea subdit, Nemo ergo sapientissima dispensationis rationem irrideat, quam diuinus ille Paulus admiratus clamabat, vt innotescat Principibus. Et in altero loco ad Reginas, prius expendit illa verba Pauli, Huius rei gratia Paulus vincens sum Christi Iesu pro vobis gentibus, siquidem audistis dispensatione gratia Dei, que data est mihi in vos, q. secundū reuelationē notū mihi fecit mysteriū, & de hoc mysterio, & de hac ei? dispensatione posteriora verba, vt innotescat, deinceps exponit.

7. adducti.

24.

Simili modo Greg. Nissen. dicta orat. 8. in Cant. prius secundū Paulū ait, Per humanam naturam innotuisse angelica multipliciter variam Dei sapientiam, per Christi administrationem inter homines patefactam. Postea vero hanc Dei variam sapientiam, & mirabilem per Christum administrationem his verbis declarat: Quo pacto vita per mortem orta est? per peccatū iustitia? per executionē benedictio? gloria per ignorantiam? per imbecillitatem vus? In quibus verbis ad superiorem expositionem videtur alludere, & ad locū Pauli explicandum sufficere videbantur. Addit tamē de suo obscuriora verba nimirum, Etenim superioribus temporibus. Potestates ille supra mundum hunc posuit, solam illam Dei simplicem, ac vniformem Dei sapientiam norant; conuenienti quadam ratione miracula rerum in natura perspicentem (neg. enim quidquam variū erat in his, que sub aspectum cadūt) in eo nimirum, quod vox diuina vis efficax esset; omniaq. creatā potestate sua conderet, solo voluntatis motu naturam vniuersitatis rerum in orbem produceret, quodq. cū illa faceret valde bona, quecumq. à boni fonte promanabunt. ac de specie illa sapientia varia que ex rerum sibi aduersantium nexu cōstat, nunc per Ecclesiam clarissime sunt doctā. Qui nimirum sermo caro fiat, qui vitam cum morte miscat, qui per imbecillitatem Crucis, potentiam aduersarij stectat: & alia que profecquitur. In quibus plane affirmare videtur, angelos prius totum mysterium, etiā quo ad illius substantiam

Kk itantiam

stantiam ignorasse. Veruntamen hic locus ab omnibus necessariò explicandus est, nisi quispiam dicere audeat, gratem errorem in illo contineri.

25. Nam si verba illa ut iacent, & ut in cortice præferunt, accipiuntur, ex illis sequitur, totis illis suspensioribus, ante Christi aduentum temporibus, angelos nullam nisi naturalem scientiam de Deo habuisse: nam illa sola est simplex illa sapientia, per quam naturæ miracula, efficaciam diuini imperij, voluntatis, ac potentie, & emanatio rerum adeò cum magna bonitate, & perfectione, cognoscitur. Et tamè in illis Niffenus verbis affirmare videtur, hanc se lam sapientiam angelos in illis prioribus temporibus habuisse. Hoc autè ipsum sensibile incredibile pfecto videtur. Qui enim ignorare potuit, aut angelos habuisse fidem, aut beatos, & sanctos angelos videre Deum, aut non ignorasse mysteria Christi, quæ Prophetis reuelabant? Aliqua ergo congrua intelligentia necessario adhibenda

est. Videtur ergo mihi non loqui Niffenum de omni genere cognitionis, sed de illa, quæ veluti per experientiam, & intuitionem operum Dei habetur in hoc mundo visibili: hanc enim restrictionem addit per illa verba, *Nec enim quidquam varium erat in his, quæ sub aspectu cadunt.* At ergo in illis primis temporibus, tantum cognouisse per experientiam opera mirabilia, quæ Deus in hoc visibili mundo faciebat; postea vero per Ecclesiã in eius fundatione, & propagatione per Christum, noua mirabilia vidisse, & cognouisse. Non quod antea hæc omnino ignorarent futura, sed quod non viderent illa cõpleta, neque modum, quo vnũ quodq; fieret: & ita nõ dicit agnouisse de nouo Verbum Dei fuisse incarnadũ, sed, *quò (i. quo modo) Verbum caro fieret, & præsertim quod factum esset caro mortalis, & passibilis, & reliqua, quæ ad mysterium crucis, & redemptionis pertinent.* Quæ vel magna ex parte angeli prius ignorare poterunt, quoad circumstantias, & præsertim quoad illum modum, quo res factæ in seipsis quali per experientiam cognoscuntur, illa enim omnia tanquã noua illis apparuerunt. Qui sensus est etiam valde conformis Paulo, ut etiam D. Th. supra cum Aug. notarunt.

26. Venio ad Hierony. qui maxime in hoc videri potest Dionysio, & August. contrarius, ut D. Th. in citat. Jo. eis aduertit, quia in loco ad Ephes. 3. absolutè dicit, *omnes spirituales creaturas, quæ in præteritis seculis fuerunt, mysterium Christi ignorasse.* Et iterum, *sanctis Principib. & Potestatib. celestibus, ignotam fuisse multiplicem sapientiam Dei, quæ per Ecclesiã postea illis reuelata est.* Veruntamen quod per hæc verba non excludat ab angelis omnem fidem, vel notitiam huius mysterij, manifestè declarat, cum ait, *si angelis ignota fuit hæc multiplex sapientia Dei, Quãto magis Patriarchis, & Prophetis fuit, quos supra non ignorasse mysteriũ Christi, sed ita vt Apostolos nescisse monstrauimus.* At vero in illa cõparatione, quanto magis, euidenter supponit Hieron. maiorem notitiã illius mysterij habuisse angelos, quã Prophetas: ergo cum per se constat, & ipse affirmet, Prophetas non ignorasse mysterium, idè planè supponit de angelis: & ad summum ait, *non ita sicut apostolos prius illud cognouisse.* Quia nimirum non nouerant illud, vt executioni mãdatum, cum omnibus modis, & mirabilibus, circumstantiis, cum quibus perfectũ est. Vnde ad hoc declarandũ subiungit, *Multiplex sapientia Dei nunc Principib. & Potestatibus reuelata est, quia, quam olim Deus futuram in sua mète decreuerat, & nunc esse perfectam, ex eo quod videmus agnoscimus.* Crux itaq; Christi non solum nobis sed & angelis cunctisq; in celo virtutibus preposuit, & aperuit sac. amentum, quod antea nesciebant, vtiq; ita distinctè, & quantum, & quale in se futurum erat: sicut postquam factum est. Et hunc sensum apertè profequitur, & in discursu illius commentarij declarat.

27. Præterea Chrysostr. in eundem locum disertè docet, angelos omnes ignorasse inuestigabiles diuitias Christi, quoad gentium vocacionem, quibus prædicandæ, & in quibus multiplicandæ erant. Et

fieri quidem potuit, vt hoc angeli, vel omnes, vel plures ignorauerint, nam hoc ad circumstantias, & effectus mysterij pertinet. Quod autem non ignorauerint angeli substantiam mysterij, non minus clarè docet ibidem Chrysostr. dicens, *Mysterium propterea vocat, quoniam neque angelorum, nec vlli alij fuit manifestum.* Et illuminare (inquit) omnes, quæ sit distinctio mysterij absconditi à seculis in Deo, angeli hoc tantum norunt, quod factus sit p̄p̄tio Domini populus eius. Et ponderat quod angelus Ioseph dixit, *Vocabis nomen eius IESVM, ipse enim saluum faciet populum suum à peccatis eorum.* Putat enim dixisse populum suum, id est, Israeliticum, quia de gentibus ignorabat. Quod non est (inquit) mirandum, nam Princip. Per sarum resistebat Michaeli, quia dispositionem Dei non reditũ populi Israel ignorabat: & deinde illud qd de ignoracione conuersionis gentium dixerat, limitat dicit, *Quod vocato quidem essent norant, quod autem ad eadem, & quod sessura essent in throno Dei, quis hoc expectat qui credidisset: abscondit, inquit, in DEO.* In hoc ergo locum ponit angelorum ignoracionem, quod diuitias, quas Deus in gentes per Christum effusus esset, nescirent: estque hoc satis consentaneum conuentui Pauli. Nec aliud voluit Theodoretus, vel semel Theophylactus qui expressè dicit, *Quod gentes quidem vocanda erant, nouerant forte esse per spiritum, non Prophete, tum Angeli, quod verò ad tanta bona, & quod Christus eas ad thronum Dei collocaret, quis quod hoc expectaret? eam ob rem mysterium hoc vocat absconditum, &c.* Et ad hunc etiam sensum trahit verba Niffeni, quæ ibi allegat.

Duriora quidem sunt eiusdem Chrysostr. verba in Præfacione ad Ioannem: sed illa etiam necessario limitanda sunt. Nam absolutè de toto exordio Euangelij Ioannis ait, *Nihil nobis humanum, sed à spiritus sancti abditis thesauris omnia proloquitur, quæ nos angelis priusquam hic diceret, nouerunt.* Namque & ipsi nouerunt per Ioannis vocem, & per nos didicerunt, quæ cognouimus. Et ad hoc cõfirmandum verba Pauli inducit, & iterum concludit, *Nobiscum ergo Angeli didicerunt, quæ nesciebant.* Non possunt autem hæc dicta in differenter, & vniuersaliter accipi, alias dicendum esset, antequam Ioannes Euangelium scriberet, nescisse Angelos Verbum fuisse Deum, vel fuisse in Patre, vel omnia per ipsum esse facta, & cetera, quæ Angeli saltem videntes DEVM ignorare non poterunt. Non ergo vniuersè, seu collectiue accipienda est Chrysostr. sententia: ita vt sensus sit, nihil eorum, quæ Ioannes narrat, notum fuisse Angelis, seu omnia illa nescisse: sed potius indefinite non omnia illa prout à Ioanne narrantur, antea fuisse, sed aliquid ignorasse, quod discere poterunt. Et in hoc etiam sensu videntur verba satis per exaggeracionem dicta: aliquo modo tamen verificari possunt, non quia Angeli ignorauerint substantiam illius mysterij, Verbum caro factum est, sed quod de illa multa ex narratione Ioannis agnoscere poterunt, eo modo, quo per Ecclesiã aliqua eis innotescere dicuntur, sicut iam diximus, & in sequenti puncto magis explicabimus.

In 2.igitur testimonio Pauli ad Tim. 3. ad causam solũ faciunt verba illa, *apparuit angelis.* Quæ verba singulis sari mō exponit ibi Ansel. & alio. & Caiet. ibid. quos facili omisso, quia facile responderi potest, apparuisse angelis, quia illis cernentibus, & videntibus factum est: & hoc est, quod Augustinus dicto libro quinto Genes. ad lit. capite decimo nouo ait, *Quod autem non in Deo tantum immorescit Angelis quod absconditum est, Verbum etiam hic eis apparere eum efficiat, atque propalatur, idem Apostolus testis est, cum ait: Apparuit Angelis.* Non ergo dicitur apparere Angelis, quia prius ab eis ignoraretur, sed quia non videbatur, vt in se factum. Et ita etiam D. Thomas dicta quest. 17. artic. 3. ad præteriam Diuus Thomas dicta quest. 17. artic. 3. ad præteriam. ait, prædicantibus Apostolis multa innotuisse ange-

Vera Niffeni interpretatio.

26. Expenditur D. Hieron.

27. Explicatur Chrysostr.

angelis, non quia proprie ab apostolis doceretur, aut illuminaretur, sed quia per prædicationem apostolorum aliqua mysteria explicabantur in reb. iplis. quæ ipsis angelis videndis fiebant. Et ita quædam illorum tantum nouo modo cognoscere, vt præsentia, quæuis antea illa non essent futura: aliqua vero potuerunt antea ignorare, quæ tunc scire inceperint, quædo facta sunt, vt erat conuersio gentium in particulari, de qua inquit D. Thom. Paulus ad Ephes. 3. locutus est, quia per eum maximè explorasset.

30. Conciliatio D. Th. pro Dionysio & Hieronymo.

Et in hunc modum conciliat S. Doctor modum loquendi Hieronymi, quod angeli aliqua didicerunt per apostolorum prædicationem, cum doctrina Dionysii c. 4. & 7. de celesti Hierar. dicentis, Deum illuminare inferiora, per superiora. Nam hoc est verum de propria illuminatione per modum doctrinæ; illud vero de noua cognitione, quæ fit per verum euentum, seu epletionem, vt latius declarat in 2. dist. 11. q. 1. a. 4. Et eodem modo, in opus. 1. c. 26. exponit similem sententiam Cyrilli, quam ex lib. Theauri refert. Vnde ita etiam exponendi videtur Chrysoit. Theodor. & Theophyl. quos circa dictum testimonium Pauli allegauimus. Cautè tamè in hoc puncto legèdi sunt: nam significant angelos nõ vidisse prius verbum secudum diuinitatem, imò neq. posse illud videre; & ita cepisse illud videre incarnatum. P. è tamè explicari possunt, vt de eodem genere visionis cum proportionem loquantur: nã verbum secudum diuinitatem non videbant naturaliter, incarnatum autem videre illud potuerunt; sicut ab hominibus videri potuit. Non quia naturaliter videre potuerint vnionem ipsam humanitatis cum verbo, sed quod & illum hominem perfectè viderent, & diuinitatem in eo latentem per signa, & euidentia facta conspicerent. Et similiter verba Glossæ de nouo genere cognitionis intelligenda sunt. Nam prius eadem Glossa verba Augusti refert, & sequitur.

P. è applicatur hi. Partes.

31. Ad tertium argumentum ex interrogationibus angelorum sumptum, respondetur in primis incertum esse, an illæ sint angelorum interrogationes. Nã in loco ista. verba illa, Quis est iste, qui venit de Edon? quidam dixerunt illam interrogationem non ab angelis, sed ab ipse ludæis facta esse; vt in Borerio ibi videre licet. Athan. verò in lib. de salutari Christi aduentu, circa med. à demone putat esse factam. Et refertur, ac nõ improbat in VI. Synodo Actio. 8. circa fin. Alii facilius exponunt, esse verba ipsius Prophete contemplatis Christi passionem, & præ admiratione exclamantis, Quis est iste? Ita indicant ibi Lyræ, & Adamus, & sumitur ex Tertul. l. 4. contra Marc. c. 40. Ex duabus verò interrogationibus, quæ in Psal. sunt, de priori ait Aug. ibi, Pauet admirans natura mortalis, & querit, quis est iste Rex gloria? De posteriori vero dicit, Quis est tu princeps potestatis aeris huius miraris, & queris, quis est iste rex gloria? Veruntamen facilius dici potest omnia illa verba esse ipsius David, qui per figurâ, & per modum dialogi artificiosus, & iucundus mysterium explicat. Ita exponit ibi Theodor. vlt. loco. Et potest et sumi ex Greg. Nil orat. de ascensione, vbi sic concludit, Videte quomodo nobis David festum iucundus reddidit, dum suam gratiam, & festiuitatem alacritati Ecclesie admiscet. Et hoc modo videtur etiam locum ista. interpretari Theodor. lib. 2. in Cant. circa prima illa verba c. 3. Quæ est ista quæ ascendit de deserto, sicut virgula sumi.

32. Respondetur secundum.

Deinde esto illæ interrogationes angelorum fuerint, non est necesse, vt ex ignorantia fuerint profectæ: potuerunt enim esse admiratione, & stupore ob rei nouitatem, & eximiam alacritatē. Sic exponit dicta verba Ps. 23. August. ser. 178. de temp. Et verba ista. in eundem modum videtur ibi exponere Cyril. licet super Ioan. aliter interpretari videatur. Deniq. etiam admittimus illas interrogationes factas esse ab angelis per aliquam ignorantiam, & ex desiderio aliquid addiscendi; non opus est, ignorantiam illam intelligi de substantia mysterii incarnationis; sed de circumstantiis, vel effectibus eius, vel de variis rationibus incarnationis, passionis, & aliorum mysteriorum Christi, in quo sensu videntur locuti Dionys. Iustin. & interdum Cyril. & alii. Et potest sine magna difficultate ad verba ista. & Davidis applicari expositio; nam licet ibi tantum exprimatut interrogatio de persona, Quis est, &c. & de eadem sic responso, Dominus fortis, Dominus virtutum. Ego qui loquor iustitiam: nihilominus intelligendum est, in his verbis virtute, & implicitè contineri omnia, quæ de tali persona, tantoq. mysterio desiderari poterant.

33. Respondetur tertio.

Et per hæc responsum est ad loca Ambrosii in Luc. & Bernardi; super Missus est, quem ipse in dicta epist. 77. explicauit, vt intelligatur, nõ de mysterii ignorantia, quoad substantiam eius, sed circumstantiarum, vbi quatuor ipse enumerat, quo tempore, quo loco, ex qua matre, & quomodo executioni mandandū esset tale mysteriū. Et sub hac vitima variū modi cõprehendi possunt, sc. an humanitas de nouo creanda esset, vt assumeretur, vel ex substantia alia formanda, & si hoc posteriori modo, an ex femina per veram cõceptionem, vel alio modo: sicut formata fuit Eva ex costâ Adæ. Itè si ex femina, an opera Spiritus S. vel alio modo. Itè an corpus assumendum futurū erat passibile, vel alterius perfectionis. Vnde huc etiã spectant oēs circumstantiæ huius mysterii, quæ ad redẽptionem pertinent, & ad effectus eius, qui ex diuina prædeterminatione pendunt. Non est n. dubiū, quin ex his circumstantiis quæ plures angelos latuerint, quæuis necessarii non sit, vt oēs ignorauerint, de qua nullam certam regulam cõstituire possimus: quia reuelata nõ est, & ex Dei voluntate, ac secreta prouidentia p̄det.

34. Perfectius cognouisse angelos sanctos incarnationis mysterium in statu beatitudinis, quàm in via. Quod in primis est manifestum de substantia mysterii. Nã in patria, quã via solum cognouerunt obscure illud esse futurum, & in confuso, ac generaliter, quale esset futurū: sicut nos ferè illud credimus. In beatitudine aut viderunt illud clarè, & quod dicitur, put in se est. Quoad circumstantias vero, verisimilius est, in via ignorasse angelos oēs circumstantias ad propriam redẽptionem pertinentes: quia non oportebat eos esse præciosos futurorum peccatorum, quamquam nõ sit verisimile ignorasse incarnationem fuisse futuram, in exaltatione, & salutem hominum: imò et ipsorum angelorū. Ipsiq. fuisse propositum Christum, vt ipsorum caput, quod adorare, & recognoscere vt principem oporteret, vt in lib. 7. latius dicemus. Vnde etiam fit credibile, illas circumstantias mysterii fuisse angelis in via reuelatas, quæ & peccata non supponunt, & ad ipsius Christi exaltationem, & perfectionem per se pertinent. At verò post viam, credendum est, sanctos angelos cognouisse multo plura: nam tunc non ignorarunt sancti angeli mysteria Redemptionis, cuius ministri futuri erant; propter eos qui hæreditatem capiunt salutis, vt attingit D. Th. dicta q. 57. a. 5. ad 1. An vero hæc mysteria, seu circumstantias principalis mysterii cognouerint in Verbo, vel per alias reuelationes extra Verbum: & an hanc cognitionem in principio habuerint totam simul, vel decursu temporis in illa creuerint, licet occultum sit, quid tamen probabilis coniectura posset, in libro sequenti dicemus.

CAPVT VII.

Verum Angeli in primo instanti creationis, & via nõ solum gratiam habitalem receperint, sed etiam actus gratiæ liberos elicuerint.

In capite præcedenti solum diximus habuisse angelos in via hdei cognitionem, quod non solum de habituali, sed etiam de actuali intelligendum est. Quia tamen via angelorū plures moras, seu instantia cõplectitur, vt nunc supponimus: ideo explicandū superest, quando inceperint angeli hoc actus exercere: & quomodo in illis sancti angeli per se uenerint. Et

quæ quia

gere Deum, vt per fidem cognitum, & intendere supernaturalem finem sibi propositum, quia isti actus non sunt impossibiles cum illa cognitione fidei: imo sunt valde consentanei, & conuenientes; tum ad perfectionem fidei, tum etiam ad inuendam cum Deo amicitiam, de cuius ratione etiam est, vt sit voluntaria: tum deniq; ad recte vitam moralem inchoandam: nam a perfecta intentione finis inchoari debet.

5. *Ad primam rationem in nu. 1. respondetur de actibus naturalibus, id est, necessariis.* Atque haec ratio solutione argumentorum magis roborabitur: nam si in hoc genere sanctificationis angelorum nulla est difficultas, nulla prudēti ratione negari potest. Quod autem nulla sit difficultas, responsionibus argumentorum ostenditur. Ad primum ergo sumptum ex ordine naturalium, & supernaturalium actionum respondendo, quod naturales actiones dici possunt, vel prout distinguuntur à liberis, vel prout distinguuntur à supernaturalibus. Priori modo concedo angelum in primo instanti creationis habuisse actus ordinis naturalis sibi conaturales ex imperu naturae, vt sic dicam, id est, quos ex naturae necessitate, etiam quoad exercitium habet. Imo etiam addo, si qui actus sunt huiusmodi, habuisse illos prius natura, quam actus supernaturales, saltē mediante, quatenus natura supponitur gratiae, & consequēter quae manant à natura, censeri possunt ordine naturae priora, quam quae extrinsecus adueniunt: sicut etiam sunt priora, quam libera. Illi tamen actus non sunt impossibiles cum actibus supernaturalibus, quia nec cum aliis actibus liberis eiusdē ordinis impossibiles sunt. Eo vel maxime, quod secundum probabiliorē sententiā, nullus est actus ita naturalis in angelo, prae cognitionem suū ipsius, quae directē ad se, & per relationem quādam ad Deum terminatur. Haec autē cognitio non impedit aliam Dei contemplationem absolutā, & perfectiorē, quae tam esse potest supernaturalem ordinis, quam naturalis: multoq; min⁹ impedit actus voluntatis, vt per se notū est.

6. *Respondetur de actibus naturalibus, id est, non supernaturalibus.* Loquendo autem posteriori modo de actibus naturalibus, id est, ordinis naturae, licet liberi sint: sic nego capacitatem intellectus, vel voluntatis angelicā, ita fuisse in primo instanti actibus naturalibus plenam, vt supernaturalium actuum fidei, spei, & charitatis, pro eodem instanti capax non fuerit. Alioqui eadem ratione in secundo instanti post eodem modo impediri per actus liberos ordinis naturalis, ne simul supernaturales actus exercere possent. Nam si respondetur illos actus esse diuersi ordinis, & ideo posse simul exerceri ab eisdem potentis: eadem responsio ad primum instanti applicari poterit. Si vero dicatur, in secundo instanti debuisse angelū vacare ab actibus liberis ordinis naturalis tam intellectus, quā voluntatis, quantum necessarium esset: vt supernaturalia contemplari, & circa illa per voluntatem operari possent: idem ad primum instanti applicari potest. Imo quia in illo primo instanti Deus per gratiam operantem angelos principaliter excitabat; potuit facile ita illos praevinire, & ad supernaturalia subleuare, vt ab actibus naturalibus abstraherent potentias, quātum necessarium esset: vt intellectus angeli à diuina illuminatione, & reuelatione concipienda non impediretur, nec distraheretur: & similiter voluntas etiam efficaciter moueretur ad fidem suscipiendam; & ad Deum supernaturaliter propositum diligendum, & hic ordo erat magis consentaneus diuinæ prouidentiae supernaturali, & ad ipsorum angelorum perfectionem magis spectabat.

7. *Ad secundam rationem in sum. 1.* Ad secundum respondetur angelum non indigere tempore ad deliberandum, vt in superioribus ostēditur. Et ideo in primo instanti potuisse habere actum sufficienter liberum. Quia per intellectum potuit sufficienter aduertere ad varias rationes boni, vel mali in obiecto representato inuentas, vel ad varia media ad finem aliquem ordinabilia. Quia (vt supra dictum est) multa simul considerare potest, & sine discursu ea inter se conferre. Ergo ex parte intellectus potest in primo instanti esse cognitio ad libertatem actus voluntatis sufficiens. Ex parte autem voluntatis etiam est sufficiens potestas, quia de se est indifferens in actu primo, neq; opus est, vt haec potestas duratione temporis antecedit actum liberum, vt putauit Hugo: sed sufficit, vt ordine naturae praecedat, vt est notum, & ab omnibus receptum; ergo. Ad replicam verò, quod inde sequeretur, angelum in primo instanti potuisse peccare, dicitur in lib. 7. vbi punctum illud ex professo tractandum est. Nunc breuiter respondeo primò, illo argumento ad summū probari angelum in illo primo instanti non habuisse libertatem, quoad specificationē in actu dilectionis Dei, quae necessaria est ad potestatem peccandi. Non tamen sequitur, dilectionem illam fuisse necessariam quoad exercitium: neq; vlla causa talis necessitatis assignari potest. Quia nec esse poterat ab intrinseco, quando cognitio supernaturalis Dei, quam tunc habebat angelus, abstrahitua erat, & obfcura, quae illam necessitatem inducere non valet, vt per se constat, & in secundo instanti in malis angelis ostensum est, quādo quidem eandē, vel maiorem cognitionem habentes ab amore Dei defecerunt: neq; alia ratio talis necessitatis ab intrinseco in primo instanti cogitari potest. Nec etiam fingi potest ab extrinseco, quia solus Deus illam efficere potest, sed talis modus prouidentiae violentus est, & praeternaturalis, valdeq; miraculosus, ideoq; sine maiori fundamento affirmari non potest. Fuit ergo illa dilectio libera, saltē quoad exercitium; & haec libertas ad omnia, quae ad perfectam sanctificationem necessaria sunt, & ad rationem dispositionis, & ad meritum sufficere possent, vt ex materia de Gratia, & de Incarnatione notum est.

8. *Obiectio.* Dices, si dilectio illa fuit quoad exercitium libera; ergo potuerunt angeli in primo instanti illā non habere: ergo fortasse vel omnes, vel multi non habuerunt illam, nā possibile positum in esse, nullum sequitur impossibile. Vnde ergo affirmare possumus omnes angelos habuisse in primo instanti hanc dilectionem, cum res sic contingens? Accedit, quod haec libertas sufficit, vt in illo instanti potuerint peccare omitendo, si tunc habebant praecipuum diligendi. Respondemus, isto potuerunt angeli in eo instanti non exercere illum dilectionis actum: nihilominus etiam est certum potuisse illū habere, & talem actum esse magnam perfectionem voluntatis, & ipsam voluntatē praefertim diuinitus excitatā, ad illum esse valde appetitam. Propter quod D. Th. q. 63. a. 6. ad 3. illum motū vocat naturalem: nō quia supernaturales non sit, neque quia sit simpliciter necessarius: sed quia est valde consentaneus naturae. Aliunde vero voluntas angeli in eo instanti non habebat impedimentū, nec cogitationem, quae ipsam ab exercitio talis actus auerteret: ergo hoc satis est, vt credamus, & asseramus, omnes angelos habuisse talem actū, dum aliud non constat. Addo verò vltimū sine excitatione Dei, & vocatione nō potuisse angelos habere talē actum; potuit autem Deus omnes angelos in eo instanti efficaciter mouere ad talem actum, omnibus dando vocationē congruam: & verisimile est Deum dedisse omnibus talem vocationē: quia est consentanea prouidentiae, & gratiae suae, & libertati non repugnat, & illa posita infallibiliter oēs angeli habituri fuerunt talem actū. Quia ergo credimus pertinuisse ad diuinam prouidentiam, sic omnes angelos vocare, ideo asserimus omnes angelos in illo instanti motus illos habuisse.

9. *Ad confirmationem respondetur primo.* Ad confirmationem autem de potentia peccandi per omissionem respondetur, in primis negando sequelam, quia praecipuum dilectionis non statim obligabat pro illo instanti: & ideo licet haberint angeli potestatem suspendendi illum actum; nō sequitur potuisse peccare: quia illa suspensio, si fieret, peccaminosa nō fuisset. Et praeterea distingui potest de potentia peccandi, diuina, id est, nulla facta suppositione: vel cōposita, id est, supposita tali Dei vocatione. Et prior mo-

Ad replicā.

8. *Obiectio.*

Confirma-
tio.
Solutio.

Data solutio
re nouetur.

9. *Ad confir-
mationem
respondetur
primo.*

Responde-
tur secundo.

ri modo, admittimus illam potestatem, nullum enim est inconueniens, vt in l. 7. ostendimus: posteriori autem non negamus sequelam, quia non est possibile cum efficaci uocatione poni simul carentiam consensus, quod libertati non repugnat, vt ex materia de Gratia suppono. Vnde ulterius sequitur talem actum non solum fuisse angelis liberum, quoad exercitium, vt in priori responsione dicebamus: sed et quoad specificationem, quia uocatio efficaciter neutram libertatem excludit: quatenus illa posita infallibile sit uoluntate habituram esse talem actum, & non alium, nec carentiam eius. Et per hoc sufficienter responsum est ad Capreol. Henricum, & alios in m. 2. citatos. Loca uero D. Th. sumpta ex q. 16. de Malo, a. 4. fatemur esse contraria, quia in illis solutionibus D. Th. sententiam Capreoli aperte docuit: sed in 1. p. manifeste illam retractat, vt uisum est. De 3. argumento in sequenti cap. dicemus. Ad confirmationem autem eius, negatur sequela, quia angelus non potest naturaliter cognoscere gratiam, nec supernaturales actus in seipsis, vt in l. 2. dictum est.

CAPVT VIII.

Vtrum angeli fuerint sanctificati per propria dispositionem.

1.
Notatio pro
quæst. præ-
sentis.

Tertium argumentum in præcedenti c. relictum precebat, an illi actus, quos angelus in primo instanti habuit, fuerint dispositiones ad gratiam, ac meritum. Et circa priorem partem notandum est ex Philosophia, & ex doctrina de Grat. propriam dispositionem ad gratiam, seu formam dici, quæ præparat subiectum ad talem formam, & est uera causa illius in genere causæ materialis, ad quæ dispositiua reducit: latius autem loquendo, actus qui ab aliquo fit, simul ac ei habitus infunditur, dici potest bona dispositio personæ operantis, etiam si talis actus non præparet potentiam ad habitum, sed potius sit fructus eius. Dico autem esse bonam dispositionem operantis, quia illum perficit, & melius disponit simul cum habitu, quam solus habitus: quauis proprie non fit dispositio ad habitum, quia nec propter illum datur, nec subiectum ad illum præparat, nec etiam dici potest dispositio ipsius habitus, quia nec habitus est subiectum actus, nec actus afficit illi: solum ergo erit fructus, vel effectus habitus. Quauis ergo angelus in primo instanti actum supernaturalem uoluntatis fuerit assecutus: dubium superest, quo illorum modorum illum habuerit: id est, an ut dispositionem, ac habitualement gratiam, & uirtutes illam comitantes, vel ut fructum, & effectum habitus gratiæ iam receptæ.

2.
Aliquorum
sententia.
Bannez 1.
p. q. 62. ar. 3.
Valentia q.
13. de perf.
Angel. pñt.
1. conc. 3.
& alii in
materia de
Grat. &
Penit.
Hæc senten-
tia reuocatur
primo.
Secundo.

In quo puncto multi Theologi respondebunt, utroque modo habuisse angelum in primo instanti huiusmodi actum, vel actus, & ut disponentes, ac præparantes potentiam ad infusionem habituum, & ut elicitos ab ipsis habitibus. Ita sentire possunt, & debent, qui putant in iustificatione peccatoris contritionem, quæ est dispositio ad gratiam, & charitatem, esse et elicitam ab ipso habitu charitatis, ad quæ disponit. Nam eadem erit ratio in angelo, supponendo, quod in primo instanti huiusmodi actus habuerit. Illa tamen opinio semper falsam existimaui. Arbitror enim repugnantia dicere. Quia fieri non potest, ut eadem qualitas effectiue fiat à forma, ad quam ipsa disponit subiectum: cum forma debeat in subiecto supponi, ut possit talem qualitatem efficere: & è contrario qualitas disponens debeat supponi realiter existens, & facta, ut possit subiectum ad aliam formam præparare. Ac denique repugnat, formam in subiecto introducendam illud ad suum introductionem effectiue disponere. Id enim non minus repugnat, quæ seipsum efficere. Et tamen illud planè sequeretur, si forma efficere in subiecto dispositionem, illud ad sui receptionem præparans. Quod latius ex principijs Theologicis in materia de Grat. disputo in l. 3. ar. 11. Et ideo nunc suppono, non posse actum illas duas habitudines simul habere ad habitum cum illo infusum. Dubium ergo superest, quoniam ex dictis modis angeli in primo instanti dictos actus habuerint.

Est ergo opinio negans angelos fuisse sanctificatos per propriam dispositionem. Ita sentit Sorol. de Natur. & Grat. c. 5. & citatur Victor. & sequitur Molina 1. p. q. 62. ar. 3. ad 1. dicens, actus primos angelorum non fuisse dispositiones ad habitus, sed effectus potius, & fructus habituum in futuro. Primum quia perfectus est operari ex habitu, quam sine concursu habitus: angelis autem tribuendum est, quod perfectus est, quia & diuine operationi, & angelicæ excellentiæ est consentaneus. Maxime quando aliis nulla repugnantia, nec aliquid præter ordinem naturæ rerum conuenientem inuoluitur: ut in præsentibus contingit. Nam potius operari ex habitu, & in actibus supernaturalibus, & habitibus, per se infusus, est conaturalis modus operandi: operari autem sine habitu, est modus imperfectus, & quodammodo præternaturalis. Secundo quia Christus Dominus ita fuit in primo instanti suæ conceptionis sanctificatus secundum proprium actum: non qui ad gratiam disponderet, sed qui ex gratia habituali effectiue prodiret (vt ex propria materia suppono): ergo signum est, illum modum sanctificationis esse ex genere suo perfectiorem: ergo cum angelis non repugnet, illis tribuendus est. Tertio, quia in hoc modo saluatur tota ratio, ob quam diximus, angelum habuisse actus secundos in primo instanti, scilicet, quia melius est esse in actu secundo, quam in solo primo: ite quia hoc modo creauit Deus res alias perfectas, & cum fructibus, quos sibi concretos habere possunt: item quia etiam hoc modo fit sanctificatio secundum proprium actum, & aliunde additur perfectio operandi conaturali modo: ergo ita credendum est angelos in primo instanti fuisse operatos.

His uero non obstantibus, probabilius credimus, angelum se disposuisse per proprium actum liberi ad infusionem gratiæ habitualis. Hanc sententiam frequenter sequuntur expostores D. Th. 1. p. q. 62. ar. 2. & 3. Cap. ier. 2. 2. q. 24. ar. 3. Ferrar. 3. com. Gen. c. 10. Malo 2. 2. disp. 3. & ut existimo est sententia D. Th. q. 62. ar. 2. ubi querit, utrum angelus indigeret gratia ad hoc, quod conuerteretur in Deum, in quo titulo licet non loquatur speciatim de prima conuersione, sine dubio illa includit, in quo cūq; tempore, vel instanti fiat. Vnde & rationi non minus de illa, quæ de qualibet alia concluditur, ita uniuersaliter concluditur angelis, ut conuerteretur in Deum, ut obiectum supernaturalis beatitudinis, indigere ipsiusmet Dei speciali motione, quæ auxilium gratiæ nuncupatur. Contra hoc ergo obijcit in 3. ar. quia saltem ad eam conuersionem, quæ angelus præparatur ad gratiam, non indiget gratia, quia alius procedet in infinitum. Quæ obiectio de primo actu conuersionis in Deum procedit, eumque supponit esse dispositionem præparantem angelum ad gratiam recipiendam. Respondet autem distinguendo triplicem conuersionem in Deum. Vnam perfectam in gloria, quæ est gratia consummata, aliam, quæ procedit à gratia, tæquam meritum beatitudinis, & tertiam, per quam aliquis præparat se ad gratiam habendam. Et ad hanc elicitam, non esse necessariam aliquam habitualement gratiam sed operationem Dei ad se animam conuertentis. Et talem supponit esse primam angeli conuersionem, & ita certari processum in infinitum, nimirum, quia ad illam Dei motionem, seu operationem non requiritur alia præparatio, seu dispositio, sed tantum liberi arbitrii cooperatio. Docet ergo D. Th. angelum per primam conuersionem in Deum, quæ dicit esse motum uoluntatis in ipsum Deum, se ad gratiam habitualement præparasse.

Ratio uero huius sententiæ est, quia hic ordo perfectior est, & magis proportionatus ipsi gratiæ & naturæ ab imperfecto ad perfectioris gradum ascendenti. Nam in primis cõsequi gratiam habitualement cum aliqua cooperatione, propria perfectius est, quam omnino ab extrinseco illam recipere, quæ ex suo genere, ac ceteris paribus, semper est perfectius habere aliquid à se, quæ ab alio tantum, & esse aliquo modo sibi causam suæ perfectionis, quam non esse. At uero qui se præparat, & dis-

& disponit ad gratiam per proprium actum, aliquo modo est causa suae gratiae, per prius auxilium gratiae, nam qui disponit subiectum ad formam, aliquo modo est causa formae. Item qui se disponit ad gratiam, impetrat illam à Deo, imo illam meretur saltem de congruo, & ita aliquo modo ad illam cooperatur, & trahit Deum, ut illa infundat; ergo hoc maioris perfectionis est. Deinde per habituale gratia contrahitur peculiare vinculum amicitiae inter creaturam & Deum, & quasi celebratur spirituale matrimonium inter ipsos: sed de ratione amicitiae, & matrimonij est, ut per consensum voluntatis vinculum illud contrahatur; ergo est valde consentaneum ipsi gratiae, & effectui eius, ut ex parte angeli ordine naturae precedat motus voluntatis, quo se ad gratiam disponat. Et hac ratione videtur esse ordinaria lex Dei, ut qui ratione, & libertate uti potest, gratiam habitualem non recipiat, nisi se ad illam gratiam praeparauerit, iuxta illud Threnor. vii. *Conversimini ad me, & ego converterar ad vos.* Quae lex in nobis certa, & uniuersalis est, iuxta doctrinam Conc. Trid. sess. 6. Et non videtur fundamentum in termino à quo (ut sic dicam) nostrae iustificationis, sc. quia est ex statu inimicitiae ad statum amicitiae Dei, sed primario in ipso termino ad quem, qui est consuetudinis Dei amicum: nam hoc ex natura sua postulabat precedentem consensum. Denique natura etiam angelica comparatur ad gratiam, ut materia ad formam, & ut quid imperfectum, & inferioris ordinis ad perfectum, & superioris ordinis. Est autem consentaneum naturae imperfectae, ut ad superiorem gradum non ita repente ascendat, quin ad superiorē formam recipiendam conuenienti modo praeparatur, & disponatur, quantum subiecti capacitatis, & conditio talis formae perfectioris comparatur: ergo hic ordo in presenti seruari debuit.

Confirmatur primo.

Confirmatur secundo.

6. Alprimum argum. in num. 7.

Ad secundum.

Ad tertium.

Nec obstant motiua contrariae sententiae. Ad primum enim dicimus, operari ex habitu ceteris paribus melius, & connaturalius esse; nihilominus tamen quae cetera non sunt paria, posse esse conuenientius aliter operari: & ita est in proposito, quia melius est sanctificare se aliquo modo cum auxilio Dei, & esse sibi causam suae gratiae, saltem disponendo se, & per proprium consensum Dei amicitiam, & de satisfactionem acceptare. Ad secundum de Christo, respondeo non esse similem rationem: nam Christus Dominus supponebatur altiori modo gratus per gratiam vnionis, ratione cuius habuit gratia habituale, ut proprietate connaturale à gratia vnionis dimanantem, & ita habuit illa à se nobiliori modo, quam per dispositionem, propriam: item quia gratia Christi à principio fuit consummata, & primi actus eius fuerunt visio, & charitas beatificae, quae non possunt esse dispositiones ad gratiam. Ad tertium patet responsio ex dictis: nam licet in alia sententia et fuerit angelus à principio in actu primo, & secundo, non tamen cum tam perfecto ordine. Nec est simile de rebus inferioribus, quae non possunt per proprias morales dispositiones, altiores perfectiones recipere.

CAPVT IX.

Corollaria ex precedenti doctrina, quibus gratia, & meritum Angelorum in primo instanti magis explicantur.

Primum Corollariū. Primi actus supernaturalis in angelis ab habitibus non fuerit elicitus.

Ex dictis in cap. praeced. inferitur primo hunc primum actum, siue voluntatis credendi, siue spei, aut charitatis, vel quemlibet alium similem, quem angelus in primo instanti habuit, non fuisse elicitum ab habitu infuso quia non potest praeparare ad illum, & procedere ab illo, ut declarauimus, & ex materia de Gratia suppono. Loquor autem de actibus voluntatis, quae de assensu intellectus res potest esse magis dubia, quia per voluntatem credendi, quae ordine naturae antecedit assensum, videtur angelus vel homo moraliter satis disponi, ut statim recipiat intellectuale lumen, per quod actum ipsum credendi eliciat. Quod

si hoc ita est, actus ipse intellectus non erit dispositio ad habitum intellectuale fidei: sed erit tantum effectus, dispositio autem ad infusionem illius habitus intellectuales esse poterit prima voluntas credendi, licet sit alterius potentiae actus, quia in dispositione morali, & non physica, hoc non est inconueniens, simulque idem actus voluntatis erit dispositio ad primum habitum, à quo similes actus postea connaturaliter eliciuntur: & ideo non poterit esse effectus ab eodem habitu, sicut de aliis dictum est. Quia vero habitus intellectualis fidei aliqui non supponitur ante gratiam, sed cum illa, & ut consequens illam, ideo in angelis verisimilius est, non antecessisse ordine naturae actum credendi, ac proinde non fuisse principium eliciens illum, sed potius eum, ut dispositionem supposuisse. De qua re in materia de Gratia latius, & in hac materia consensit Malon. 2. dist. 4. diff. 4. & ex hypothesi etiam Molina supra.

Secundo sequitur hos actus primos supernaturales, qui ab habitibus non eliciuntur, necessario debere fieri ex speciali motione, & auxilio Dei. Ita docet D. Th. in d. a. 2. ad 3. & censo certum ex dictis in c. 1. huius lib. Tum quia liberum arbitrium, etiam angelicum nihil potest suis solis viribus facere, quod ad aeternam salutem per se educat. Tum et quia illi actus in suo esse supernaturales sunt et angelis, ut ostendimus, & ideo non solum ab ipsorum potentia naturali fieri non possunt sine auxilio gratiae, verum etiam nec in suo ordine possent naturalis potentia in illos influere, nisi per diuinam motionem aliquo modo eleuaretur. Secundum autem est ex doctrina gratiae, duplex genus auxilij ad huiusmodi actus esse necessarium, sc. excitans, & adiuuans, seu operans, & cooperans, quarum vocum significationem ex eadem materia suppono. Dixerunt ergo quidam apud Vazquez 1. p. disp. 98. c. 2. n. 7. in angelis non esse necessarium auxilium cooperans ad huiusmodi actus: sed operans sufficere. Quia idem de angelis in hoc credendum est, quod de primo homine ante lapsum: at de homine primo ait August. lib. 6. de corrept. & Grat. c. 11. *Ut bonum recipere, utique consentiendo, gratia non indigebat, id est, ad volendum bonum sibi oblatum non indigebat noua gratia, praeter eam, quae per oblationem boni, id est, per excitationem ad bonum illi offerebatur.*

Secundum coroll. induerunt tamen auxilio gratiae. Probatur.

Quidam praeuarunt dictum auxilium excitans solum esse.

3. Contraria opinio tertia tenenda. Probatur.

Sed haec sententia, si absolute omnem gratiam adiuuantem neget esse necessariam angelis ad supernaturales actus, falsa est, & defendi non potest. Quia necessitas huius gratiae in nobis non oritur ex peccato, vel ex aliqua speciali conditione naturae nostrae, vel statim, sed oritur ex inersca conditione ipsius actus conuersionis in Deum supernaturale finem, qui in se, & in substantia sua supernaturalis est, tam respectu angeli, quam nostri. Et ideo fieri non potest sine peculiari cooperatione Dei, altioris rationis, quae sit commune auxilium naturae debitum, & illa specialis cooperatio Dei vocatur gratia adiuuans, vel cooperans. Et hoc modo dixit D. Th. dist. a. 2. ad 2. conuerti ad beatitudinem ultimam homini esse difficile, & quae est supra naturam, & quae habet impedimentum ex corpore infecto peccato: an gelo vero esse difficile pro hoc solum quod est supernaturale. De qua difficultate dixerat talem esse, ut si desit auxilium, sit impossibilitas. Et hac ratione dicit August. item ex lib. 12. de Ciu. c. 9. angelos factos esse à Deo cum amore casto, neque potuisse habere illum sine cooperatione Dei, quia aliam possent meliores à se fieri, quod Deus illos fecisset: & idem dicit de primo homine lib. de corrept. & Grat. c. 11. & lib. de nat. & Grat. c. 26. generaliter dicit, sicut oculus non potest videre sine lumine, ita & hominem perfectissime iustificatum, non posse recte operari, nisi diuino lumine iuuetur: quod de homine in omni statu, & consequenter etiam de angelo intelligit. Idemque habet alijs locis, quae in c. 11. allegabimus. Huius etiam gratiae cooperantis datam angelis meminit Petrus Celsus lib. 1. de tabernaculo tom. 9. bibliorh.

Confirmatur ex D. Thom. Item ex August.

Haec vero gratia cooperans, seu adiuuans, de qua Augustin. in locis allegatis loquitur, & ratio, quae ne-

Dictū auxiliū cooperans specialiori necessitate requiritur ad primum actum quā ad reliquos.

Aliquorum probatio pro gratia cooperante requiritur.

5. Nec vero placent, quā solam cooperantem in Angelis requirunt.

6. Tertium corollarium. Angelos in primo instanti primam gloriam meruisse.
D. Tho. ita sentire videtur.

cessitatem illius probauimus; non solum in primo actu, qui ad infusionem gratiæ habitualis disponit, sed etiam in alijs, qui per gratiam habituales postea sunt, locum habent, quia nullus talium actuum sine adiutorio Dei actuali fieri potest. Et ideo addendum est, illum priorem actum esse ab speciali gratia cooperante. Quia cum potentia tunc non operetur per habitum, & consequenter non habeat in se intrinsicam virtutem naturaliter effectricem talis actus, necesse est vt Deus speciali cooperatione sua efficientiam habitus suppleat, & hæc est specialior gratia cooperans, quam D. Thom. in dicta solutione vocauit motionem Dei animam ad se conuertentis. Quamuis possit etiam id recte intelligi de gratia præueniente, & excitante, seu operante, per quam Deus animam, vel angelum ad se conuertit. Ex qua probant etiam aliqui necessitatem gratiæ cooperantis in angelo ad talem conuersionem: quia ipsa gratia operans, & excitans voluntatem, quando ipsa voluntas consentit, illi etiam cooperatur, quia actu allicit & attrahit voluntatem: eia consentus ipse illi etiam tribuitur tanquam cooperanti voluntati. Sed hæc gratia probat tantum de gratia cooperante moraliter: quia illa attractio præuenientis vocationis, de se tantum moralis est: nos autem loquimur de cooperatione physica, de qua prior ratio procedit, vt D. Augustinus, & D. Thomas loquuntur.

Aliqui vero indicant ita gratiam dictam, physice cooperantem, sufficere angelo ad huiusmodi actus, vt gratia excitante non indigeat. Quod videtur sentire Bellarminus lib. de Gratia primi hominis cap. 4. Veruntamen negari non potest, quin ad illam primam conuersionem fuerit angelo necessaria gratia excitans, quia sicut nos non possumus nostram inchoare salutem; ita nec angelus suam: est enim eadem ratio, quia id prouenit sufficienter ex eo, quod salus illa supernaturalis est. At vero initium salutis à gratia excitante, ac præueniente sumitur, & præcipue ab illa, quæ ad finem nos vocat: & initium fidei, & sancta cogitatio ab ipso appellatur, ab Augustino, in lib. de Prædest. sancti. c. 2. & 3. & frequenter in alijs locis, & ita totus discursus Augustini in illo libro, & in alijs, quo probat initium salutis esse à Deo, reducendo illud initium ad sanctam cogitationem, & que in angelis procedit. Quia etiam in illis necesse est, vt negotium salutis à sancta, & supernaturali cogitatione procedat, quam ex se habere non possunt, cum supernaturalis sit; debuit ergo incipere à Deo excitante, & vocante angelum ad actum superioris ordinis: & ita illi necessaria, non tantum gratia cooperans, sed etiam operans. Neque opinor doctissimum Bellarminum contrarium in hoc sensisse; sed ibi loqui tantum de speciali gratia excitante, qua nos indigemus ad perseverandum, de hac enim loquuntur testimonia Augustini, quibus vtitur, & aliæ rationes, quas indicat, de quo puncto in cap. vltimo huius libri dicemus.

Tertio sequitur; meruisse angelos in primo instanti primam gloriam suam. Ita indicat D. Thomas dicta quest. 62. art. 4. ad 2. dum ait; angelum non meruisse per naturalem conuersionem in Deum; sed conuersione charitatis, quæ est per gratiam. Ergo cum D. Thomas hanc conuersionem tribuat angelis in primo instanti, etiam illis tribuit meritum pro eodem instanti. Quod expressius declarauit in q. 63. a. 5. ad 4. vbi omnes angelos etiam qui postea ceciderunt, in primo instanti meruisse docet. Quod Capreolus infra contra mentem, & expressa verba D. Thomæ exponit, non de proprio merito actus, sed de dignitate ipsius gratiæ, ratione cuius dicitur in fans. v. g. mereri gloriam lato modo. At D. Thomas apertissime loquitur de proprio merito, quod est per actum liberum, vt ex eisdem locis manifestum est, & ex art. 6. quest. 63. vbi sic ait, Si angelus malus ponatur, quod in primo instanti sua creationis in actum liberi arbitrii proruperit,

& cum gratia fuerit creatus, vt supra diximus. Faceret ergo se id dixisse: & inde inferre angelum malum immediate post primum instanti peccasse; & rationem subdit, quia cum per vnum actum meritorum angeli ad beatitudinem perueniant, si in secundo instanti peccati impedimentum non posuisset, præmium sui meriti operis, loquitur ergo de proprio merito, qui est per proprium actum liberum. Et ita hæc assertio est communiter recepta in schola D. Thomæ, & communis omnium, qui docent; angelum in primo instanti per actum proprium sanctificatum.

Vt autem ratione probetur corollarium, magis explicetur, supponendum est in primis angelos per proprium meritum ad beatitudinem peruenisse. Ita supponit D. Thomas in locis allegatis, & præsertim in art. 1. hæc ratione probat, non fuisse angelos creatos in supernaturali beatitudine, quia oportuit, vt per sua merita illam consequerentur, quod non nisi per opera propria antecedenia beatitudinem. Præterea licet inter alios Theologos sit aliqua dissensio in tempore, vel modo huius meriti; nihilominus in assertionem omnes conueniunt. Et eadem est Augustini, & aliorum Patrum communis sententia: docent enim angelos sanctos merito suo à malis discretos fuisse, & suæ æternæ salutis certitudinem accepisse, quos in cap. 2. allegauit.

Ex qua Patrum doctrina optime sumuntur rationes. Prima, quia Deus creauit omnes angelos, cum quadam æqualitate, seu vniuersitate. Quæ ex parte sua non est verisimile inter eos discretum; ergo sicut angelos malos creauit sine plena beatitudine, & capacitate meriti, & demeriti illius, ita etiam angelos sanctos in principio creauit; ergo sicut illi beatitudinem tandem suo merito perdidit; ita & boni suo merito illam obtinuerunt. Secunda, quia angeli sancti ita creati sunt, vt demereri possent beatitudinem: sicut exemplum malorum ostendit; ergo etiam sunt creati apti ad eandem beatitudinem promerendam. Iustus enim, & misericors Deus meritum creauit in statu demerendi, cui non etiam locum, & virtutem merendi tribuit. Tertia, quia angeli non essent beatitudinem suis meritis conlocuturi, nulla ratio esset: cur à principio non essent in statu beatitudinis creati; cum ergo ostensum sit, non fuisse creatos à principio plene beatos; signum est, fuisse creatos viatores: ita vt suis meritis beatitudinem obtinere possent. Quarto sumitur argumentum ab hominibus, quia homines per merita beatitudinem consequuntur; ergo etiam angeli. Probat consequentiam, tum quia cæteris paribus aptiores sunt ad meritum apud Deum angeli, quam homines: tum etiam è conuerso, quia si hominibus, qui imbecilliores sunt, non datur gloria sine merito, cur daretur angelis? Tum denique quia in beatitudine ipsa homines æquiparantur angelis; ergo etiam in via ad illam.

Denique ad hoc confirmandum adducit D. Thomas illud Apoc. 21. Mensura hominibus, quæ est angelis, ita vt sensus sit, in cœlesti beatitudine eandem mensuram esse angelis, & hominibus, vtique meritum. Quam expositionem aliqui reiciunt tanquam omnino à vero sensu alienam; tamen licet non sit vniuersa, nec fortasse primaria; nihilominus valde probabilis est, & Viegas ibi scilicet 2. exponens illa verba. & qui loquebatur mecum, habebat mensuram arundineam auream, vt metretur civitatem, ait, Mensuram accipio hoc loco merita, sine gratiam, charitatemve, iuxta quam metitur Deus gloriam omnium beatorum. Quod certe probabilissimum est, & optime per mensuram auream significatur; cur ergo non poterunt de eadem mensura alia subiecta verba intelligi? Nam illa mensura dicitur fuisse ad civitatem, & murum eius metiendum; & de eadem subditur, eandem esse hominibus, quæ est Angelis. Vnde idem auctor in feruis circa eadem verba dicit, hæc esse vnam ex communibus expositionibus illorum verborum.

verborum. Denique esto illa expositio non acceptetur v. l. literalis; nihilominus est congruentissima accommodatio, vel etiam equiparatio. Nam alius sensus literalis est, eadem mensura, seu eodem muto civitatis supernæ Hierusalæm (de qua ibi est sermo) Deum protegere hominem, & angelum beatum: ergo per similitudinem rationis optime inferri potest, eadem etiam mensura vtriusque beatitudinem metiri, vel vtrumque pari titulo ad beatitudinem admittere: ac proinde sicut mensura beatitudinis hominis est meritum, ita etiam beatitudinis angeli.

Ex quo vterius inferitur, easdem conditiones ad meritum in angelo requiri, & sufficere, quæ in homine sufficiunt, ac necessariæ sunt. Quia si mensura vtriusque est meritum, & beatitudo eiusdem rationis est, & in ea est æqualitas, etiam conditiones meriti eiusdem rationis esse debent, & in eis etiam debet servari æqualitas, seu proportio. Hinc ergo recte colligimus, quod sicut hominibus proposita est visio, & brauium suorum certaminum, ita & angelis, & consequenter vtriusque esse promissam sub conditione meritorum: item in vtriusque esse necessariam gratiam sanctificantem, & auxiliantem libertatem, ac honestatem supernaturalem operum ad talia merita. Et obiter ex eodem principio colligitur, necessarium esse statum viæ ad meritum beatitudinis, & consequenter improbatum opinio eorum, qui dixerunt Angelis datam esse beatitudinem propter opera præstita in ipso statu beatitudinis, futura, scilicet ministeria, quæ angeli ex obedientia Dei pro salute hominum exhibent. Quod docuit Magist. in 2. dist. 5. quem pauci ex antiquis Scholasticis secuti sunt. Contra hanc vero sententiam dicendum est ex professo in lib. seq. c. 3. nunc enim nihil nobis obstat. Nam suppositis principiis positæ, scilicet quod Angeli sancti non fuerunt semper beati, licet semper fuerint sancti: negari non potest quin habere poterint meritum beatitudinis, priusquam ipsam beatitudinem reciperent; siue postea in ipsa beatitudine mereri potuerint, siue non, quod libro sequenti ex professo discutendum est.

10. Prædictum Angelorum meritum easdem conditiones meriti humani habet. Id ostenditur inductione facta per ipsas conclusiones.

revertitur opinio Magist. circa conditionem quandam meriti angelici.

11. Præbatur iam ratio 3. coroll.

Ex his igitur tandem concluditur assertio intentæ, seu tertium corollarium, nimirum omnes angelos gloriam in primo instanti creationis suæ de condigno meruisse. Quia in illis concurrerunt tunc omnia ad tale meritum necessaria. Probatur, quia illi erant tunc sancti, & per fidem viam libere operabantur, se convertendo in Deum ex gratiæ auxilio. Deus autem sic operantibus vitam æternam promisit, iuxta illud Iacob. 1. Accipiet coronam vitam, quam repromisit Deus diligentibus se, & cap. 2. Et heredes regni, quod repromisit Deus diligentibus se. Hæc enim verba non attendantur ad homines, sed ad oēs diligentes Deum, vt sonant, extenduntur. Sicut illa Pauli 2. Timoth. 2. In reliquo reposita est mihi corona iustitiæ, & infra, Non solum autem mihi, sed & his, qui diligunt, &c. Nam sicut supra diximus, dogmata tradita in sacra Scriptura de gratia, & charitate Dei ad angelos extendi, ita eadem ratio de his, quæ ad repromissionem gloriæ sunt, sentiendum est. Nam gratiam, & gloriam dat Dominus, & gratiam propter gloriam. Veruntamen sicut hæc promissio in homine includit conditionem, si in gratia decesserit, vt Conc. Trident. dixit, ita in angelo includebat eum proportionem conditionem, si pro statu viæ, seu pro tempore à Deo præscripto, in amore Dei perseveraverit. Atque hoc modo in omnibus angelis tam bonis, quam malis, qui tunc boni erant, omnes conditiones necessariæ ad meritum de condigno etiam ex parte promissionis inuenta sunt. Omnes ergo, & potuerunt de condigno & de facto primam gloriam per conversionem in Deum meruerunt.

12. Quid de merito pri-

12. Primam vero gratiam de condigno mereri non potuerunt, quia ante meritum dari illis debuit, vt de condigno mereri possent. Vnde hie vtriusque gratia

sanctificans sit radix meriti; non potest autem principium meriti cadere sub meritum, saltem secundum connaturalem ordinem, vt nunc supponimus. Et in idem redit, quod meritum debet præmium antecedere saltem naturæ ordine, actus autem conversionis in Deum, licet iuxta nostram sententiam antecesserit, quoad substantiam & entitatem suam, gratiam habituales; tamen vt meritum de condigno non antecessit illam, quia per illam formaliter constitutum est in ratione, & valore meriti de condigno, & ideo sub ratione talis meriti non potuit in eandem gratiam reflecti. Idemque dicendum est secundum aliam sententiam, quæ dicit gratiam habituales ordine naturæ præcessisse conversionem in Deum, tanquam principium efficiens illam, & in nullo genere cause fuisse illa posteriori. Imo ex hoc etiam sequitur, quod nec de congruo potuerunt angeli primam gratiam mereri, quia nullo modo illis infusa est propter eorum actus; nec actus antecesserunt illam in aliquo genere, quod in omni merito necessarium est; secus vero est in nostra sententia. Nos ergo fatemur angelos primam gratiam habituales meruisse de congruo per conversionem liberam in Deum ex speciali auxilio gratiæ. Nam sicut angeli per illam conversionem se præpararunt ad gratiam modo conuenienti, & quasi connaturali, ita per eandem dispositionem gratiam impetravit, & congrue meruerunt. Quod etiam de contritione peccatorum confitemur: est autem aliquo modo maior ratio in prima iustificatione angeli, vel primi hominis in statu innocentie, quia persona licet non esset digna simpliciter; nihilominus non erat indigna, sicut est peccator. Et aliunde motio Spiritus sancti, & proportio actus, ad meritum de congruo sufficit. Vnde etiam fit, vt non potuerint angeli in primo instanti augmentum gratiæ mereri, quod in nostra sententia facile ostenditur, quia prima gratia datur ratione talis actus, & eidem respondet gloria eidem gratiæ proportionata, ideoque non habet talis actus valorem ad nouum gradum gratiæ promerendum. Quod non tam facile defendent, qui dicunt actum illum procedere ab habituali gratia, & ita esse effectum eius, vt nullo modo sit causa: nam actus sic procedens à gratia est meritorius augmenti eius, vt in posterioribus actibus manifestum est. Sed de hoc latius in materia de Gratia.

me gratia, vel augmento eius in ipso i. instanti.

C A P V T X.

Verum Angeli in primo instanti in æqualem gratiam cum proportionem ad naturam acceperint.

Communis sententia Theologorum est, licet omnes angeli in primo instanti fuerint sanctificati; non tamen omnes æqualem gratiam accepisse, quod videntur tanquam principium in Theologia per se notum supponere: ideoque solum rationem, vel modum illius inæqualitatis inquirimus. Potest autem illud fundamentum declarari, quia sancti angeli in patria non sunt æquales in gloria; ergo nec in via fuerunt æquales in sanctitate, & meritis; ergo nec in primo instanti viæ fuerunt æquales in gratia. Primum antecedens est notum ex Dionysio toto libro de celesti Hierar. Et ex communi sensu Patrum ita Scripturam intelligentium de angelorum ordinibus loquentem, qui varijs nominibus appellantur, Seraphin, Cherubin, Throni, &c. nam per hæc, non tantum in natura, vel ministerijs, sed etiam in sanctitate, & gloria inæquales angelorum gradus, & perfectiones significati, Patres intelligunt. Et optime hoc confirmant verba Raphaelis dicentis ad Tobiam, Ego sum Raphael Angelus vnus ex septem, qui astans ante Dominum. Itemque Dan. 10. Michael

Angeli in primo instanti in æqualem gratiam acceperunt. Id declaratur & probatur.

Michael, esse dicitur, vno ex Principibus primis, & cap. 12. dicit Principi magnus.

2. *Progreſſus probatis inchoata.*

Sicut ergo non omnes homines beati sunt æquales in gloria, sed differunt sicut stella differunt ab stella in charitate: ita etiam angeli inter se comparantur. Hincque evidens est prima consequentia, quia gradus gloriæ respondet merito, & charitati vix. Secunda vero consequentia non est ita evidens, quia possent angeli in primo instanti esse æquales in gratiâ, præsertim si abique propria dispositione illam receperunt, & in secundo pro vario vñ liberi arbitrii in æquale augmentum recipere: nam sicut in illo instanti quidam amiserunt gratiam, & alij in ea perfecterunt: ita inter perseverantes quidam magis, alij minus in ea crescere poterunt. Nihilominus tamen est illa secunda consequentia valde verisimilis, tum quia sicut in æqualitas, quam angeli habent in gloria, fuit ex primaria intentione, & prædeterminatione Dei; ita verisimile est, à principio inchoasse Deum sanctificationem angelorum cum varietate, & in æqualitate proportionata illi termino, tum etiam quia varietas hæc non minus ad debitum ordinem, & pulchritudinem angelorum in statu vix pertinuit, quam in statu patriæ.

3. *Prædicta gratiæ inæqualitas fuit iuxta inæqualitatem naturarum.*

Hac ergo supposita gratiæ inæqualitate in angelis à primo instanti, inquirimus unde sumenda sit, aut quam rationem, & mensuram in illa distributione faciendâ Deus servauerit. In quo puncto sententia communiter recepta inter Theologos est, Deum distribuisse gratiam angelis iuxta proportionem naturalem; ita ut quod angeli creati fuerunt perfectioris naturæ, eo maiori gratiâ ornati fuerunt. Ita docuit Magister 2. distinct. 3. & sequitur D. Thomas *dist. 1. quæst. 62. art. 6.* vbi non ut certum, sed ut rationabile id docet, idem habet 2. 2. q. 24. a. 3. ad 3. Quibus locis Caeteran, & omnes expoſitores id sequuntur. Sumptim est hæc sententia ex Basil. lib. de Spiritu sancto, cap. 16. dicente, *Cælorum virtutes non suapte natura sanctæ sunt, sed iuxta proportionem, quæ se invicem superant, à Spiritu habent sanctificationis mensuram.* Similem fere sententiam habet Damascenus lib. 2. cap. 3. ait enim, *Per verbum omnes angeli creati sunt, ac per sancti Spiritus sanctificationem omnes perfectionis numeros acceperunt, ita tamen ut pro sua quisque dignitate, & classe luminis gratiæque participes sint.* Videnturque sumpsisse ex Dionysio lib. de cælesti Hierar. vbi angelos perfectiores in natura dicit propinquiores esse Deo, tum in officio, tum in splendoribus gloriæ, & gratiæ, quod à præceptore Paulo didicisse, in cap. 6. proficitur, & ita consequenter ibidem ait, *Primam hierarchiam sicut est perfectior reliquis, ita primoribus Dei splendoribus, maiori propinquitate coniunctam esse.* Et cap. 7. Merito prima illa cælestis functio ab altissimis spiritibus agitur, cum sit ordo omnibus cælesti, atq. sacratori. Atq. ad hunc modum de cæteris in sequentibus capitibus philosophatur. Et quamvis isti Patres expresse non loquantur de primo instanti creationis, tamen sine dubio idem cum proportione de illo sentiunt: nam in definite loquuntur, & ratio eadem est, quam D. Thomas reddit, tum ex parte Dei, quia videtur consentaneum sapientiæ eius, ut quos meliores in natura condebat, in altioribus sedibus gloriæ collocaret, & consequenter etiam maioribus gratiis præueniret; tum ex parte ipsorum angelorum, quia quo sunt natura perfectiores, eo vehementius, & maiori conatu per gratiam operantur, & ad illam se disponunt.

4. *Proponuntur rationes contra hæc doctrinam. Prima confirmatur.*

Nihilominus tamen resolutio hæc difficultate non caret. Primò, quia inferius non potest esse mensura superioris, natura autem est inferior quam gratiæ; ergo non potest esse illius mensura. Et confirmatur, quia inde fieret luciferum in primo instanti creationis fuisse cæteris angelis sanctiorem, quod videtur absurdum, cur enim Deus illum in sanctitate alijs præferret, qui sciebat non fuisse in gloria cum illis collocandum? Sequela patet supposita sententia,

quo d. Lucifer omnium angelorum in natura perfectissimus sit. Secundo quia aliis etiam data est gratia angelis iuxta proportionem naturalem, sanctificationem, quæ de Deo habetur. Consequenter non cedi non potest; ergo si quæla patet, primò quod maior ratio de perfectione naturalis est, et potest, quam de perfectione naturalis est, et secundo quia de primo ad vltimum vnum sequitur ex alio. Nam si gratia datur iuxta capacitatem naturalem, cum amor naturalis, etiam iuxta vires naturales vniuersalique eliciatur, consequenter erunt dabitur gratia iuxta proportionem naturalem, distributionis: tum denique quia si aliquæ congruitas est in naturali capacitate pura (vt sic dicatur), in solo alio primo considerata, maior erit in illa perfectione secundo dilectionis naturalis Dei; ergo etiam gratia dabitur iuxta perfectionem dilectionis naturalium. Hoc autem non esse admittendum, probatur, quia aliis vniuersalique angelus se aliquo modo opponeret suis viribus ad talem gratiæ gradum, quod iuxta sanam doctrinam concedi non potest.

Tertio in hominibus non seruat Deus illam proportionem; ergo ex parte Dei nihil est cur præferamus illam seruari in angelis. Docetur, non esse simile, quia homines sunt eiusdem speciei; non ratione angeli. Sed contra hoc insinatur, tum quia si vera est vniuersaliter in angelis illa doctrina, sicut Deus maiorem gratiam contulisse dicitur angelis in specie perfectioribus, ita dicendum est de illis gratiam æqualem omnibus angelis eiusdem speciei, si datur (vt nos supponimus.) Ergo in illis discrimen illud locum non habet. Vel certe si inter angelos eiusdem speciei est aliqua inæqualitas individualis, etiam intra illam seruabitur dicta proportio, vt habenti perspicacius ingenium aliquid plus gratiæ collectum fuerit. Cur ergo non idem factum est cum hominibus? Tum etiam quia ratio D. Thomæ in dicto art. 6. ex parte Dei sumpta, etiam inter homines suo modo locum habet. Ait enim Deum condidisse naturam angelicam ad gratiam, & gloriæ consequendam, & ideo debuisse angelum in natura perfectiorem in altiori gradu gratiæ constituere: sicut artifex lapides, quos pulchrius, & decentius aptat, ad honorificentiorē partem a ditione ordinat. Quod de hominibus dicere etiam possumus, quatenus vnus alio excellentius habet ingenium, vel ad supernaturale munus aptior est alio. Et tamen videmus non ita factum esse à Deo, vel fieri, sed interdum homines esse minus aptos ad altiorē gradū, vel ministerium assumere, in quo non deficit Deus ab illa congruentia prudentis artificis, qui pulchrius aptat lapides in nobiliori loco collocandos. Quia hoc verum est de perfectione per se pertinente ad ædificij compaginem, quæ in præsentem est perfectio gratiæ, non naturæ. Ergo etiam in angelis ornando ampliori gratiæ angelum minus perfectum in natura, prudentissimè illum in excellentiori sede gloriæ collocaret. Sicut nunc fecit non solum in humanitate Christi, & persona Virginis, sed fortasse etiam in multis hominibus, qui ad omnes angelos in natura comparatos inferiores sunt. Ergo illa ratio nihil obstat, quo minus inter angelos ipsos, inferiores in natura, superiores in gratia efficeret, ac subinde ipsos in altioribus gloriæ sedibus collocaret.

Quartò est etiam difficilis altera ratio, quam D. Thomas ex parte ipsorum angelorum reddit, scilicet quod perfectiores angeli magis conati sunt, vt ad gratiam disponderent. Quæ in primis non habet locum iuxta sententiam negantem angelos fuisse sanctificatos per propriam dispositionem. Deinde etiam videtur repugnare cum nostra, & ipsius D. Thomæ sententiæ asserente, angelis datam esse gratiam iuxta vniuersalique dispositionem æqualem, nam hoc intelligendum est de dispositione supernaturali, vt exposuimus. Ac vero supernaturalis electio,

lectio, seu dispositio non est melior iuxta perfectionem virtutem naturalem, sed iuxta maius auxilium, seu melius principium gratiae, ergo non potest distributio gratiae iuxta capacitatem, vel facultatem naturalem mensurari. Probatur consequentia, tum quia maior, vel minor conatus naturalis non confert per se ad perfectionem actum supernaturalem: alia aliqua ex parte angelus suis naturalibus viribus effectus causa maioris gratiae sibi collatae, & admittendum non est. Tum etiam quia intellectus angeli perfectior cum aequali lumine gloriae, non elicit meliorem visionem, sed iuxta proportionem luminis; ergo nec voluntas perfectior, potensque amplius conari in naturalibus, cum aequali vocatione, vel auxilio eliciet meliorem dispositionem ad gratiam: ergo totum pendet ex praesente auxilio. In hoc autem auxilio non potest sumi inaequalitas ex naturali conatu voluntatis, ut constat, quia ad primum auxilium non datur dispositio ex parte hominis, vel angeli; ergo illa difficultas in naturali conatu nil in praesenti conferre potest. Tum denique quia hic conatus actualis semper est liber; ergo licet angelus sit perfectior, potest minus conari, quam inferior angelus: ergo si inferior pro libertate sua cum auxilio gratiae, plus conetur, melius disponetur: ergo recipiet maiorem gratiam: ergo melior dispositio supernaturalis non sequitur proportionem naturae, sed meliorem usum libertatis cum eodem, vel maiori auxilio praesente; ergo cum gratia data sit angelis iuxta proportionem primarium dispositionum, non potest constare, fuisse datam iuxta proportionem naturalem.

ad opera bona angelorum per vires naturae facta, ut ratione illorum gratiam distribuerit, sed respexisse ad perfectionem naturae, & voluisse servare proportionem ad illam in gratia distribuenda, quia iuxta sapientiam suam hoc indicavit esse congruentius, & commodius ad pulchritudinem sui operis. Sicut quod voluerit Deus tale corpus caeleste in sublimiori loco collocare, & in hominum domicilium destinare, fundamentum aliquod habet in perfectione talis corporis, ex qua magna congruitas sine ulla umbra retributionis redudabat. Vel sicut perfectio naturae intellectualis, aliquo modo fuit ratio, vel causa, ob quam Deus illam potius, quam naturam tantum sensibilem ad ordinem gratiae sublevarer, & tamen in illo respectu nulla suspicio retributionis invenitur: sic etiam ordo perfectionis naturalis angelorum potuit esse occasio, vel motuum aliquod servandi similem ordinem, vel proportionem in gratia distribuenda, & nihilominus totum id ex pura liberalitate, & gratuita voluntate fieri. Ad confirmationem autem illius difficultatis, concedo Luciferum, si perfectior fuit omnibus in natura, etiam fuisse sanctiorem in creationis instanti. Nec illud est inconueniens vllum, quia nec maior gratia affert secum conformationem in illa: nec Deus dat sanctitatem iuxta praesentem futurum eventum, sed iuxta praesentem dispositionem.

Ad secundum respondetur negando sequelam, nimirum, gratiam esse datam angelis iuxta proportionem bonorum actuum naturalium. Quia nulli angelo data est gratia intuitu sui bonae operationis naturalis, quia hoc haberet rationem retributionis, & superponeret in actu aliquam rationem meriti, quod non est ita in sola perfectione naturae, ut iam explicui. Vnde ad primam probationem nego paritatem rationis, quia in naturali perfectione substantiali solum consideratur aptitudo quaedam, & capacitas data ab ipso auctore naturae. Et ita ex parte eius nulla procedit causalitas respectu gratiae, nisi forte materialis, vel in actu primo secundum potentiam obedientialem, quae nihil rationem gratiae dimminuit. At vero si gratia daretur intuitu actus naturalis, consideraretur in eo aliqua laus operantis, & aliquod obsequium ad Deo praestitum per talem actum, quod est contra rationem gratiae. Quod optime intelligitur exemplo dato de perfectione gradus intellectualis: quia negari non potest quin Deus volens tali naturae suam conferre gratiam, respexerit ad perfectionem eius, scilicet quod esset ad imaginem suam, per quam erat capax donorum gratiae: & nihilominus non ita respexisse ad bona opera talis naturae, & ratione illorum gratiam conferret, quia est longe diuersus respectus, seu influxus operis, quam solius capacitatis naturae.

Vnde ad secundam probationem negatur vltima illatio de primo ad vltimum: tum quia per accidens est, quod perfectior angelus habuerit perfectiorem actum liberum ordinis naturae, fieri enim potuit, ut pro sua libertate illum non habuerit: & nihilominus maiorem gratiam suo gradui proportionatam receperit. Tum etiam, quia licet talem actum habuerit, & inde recte sequatur illa proportio, quod habens meliorem actum maiorem gratiam receperit: illud solum est concomitanter, non quod vnum sit ratio vel fundamentum alterius, sicut natura ipsa, & capacitas eius est suo modo fundamentum gratiae. Vnde facilis est responsio ad tertiam probationem. Nam licet actus naturalis addat aliquam perfectionem naturali capacitati, constituendo illam in actu secundo in suo ordine, illa est mere accidentaria, & quasi impertinens ad gratiam, eiusve perfectionem, quia non est fundamentum gratiae, nec reddit naturam magis capacem eius, nec etiam est permanens semper cum ipsa gratia, seu sub illa, sicut est perfectio ipsius naturae.

Ad tertium in primis respondere possumus, non posse

Exemplum de lumine gloriae.

7. Proxima rationes non nihil consistunt.

Simpliciter tamen resolutio in num. 3. data sustinetur.

8. Ad primam rationem in num. 4.

Obiactio.

9. Diluatur.

Ad confir. in ipsa n. 4.

10. Ad secundam rationem ibid.

Satisfit primae probationi sequela.

11. Satisfit secundae probationi eiusdem sequela.

Diluatur tertio probatio.

Ad tertiam
rationem
in num. 5.

Posse nos omnium consiliorum Dei rationem reddere. Sicut ergo Deo pro sola sua voluntate placuit semen Abraham, & non angelos apprehendere, sibi que hypostaticè unire, ita etiam placuit homines ad varios gradus gratiæ, & gloriæ pro sola sua voluntate, nulla habita ratione naturalis perfectionis, eligere; angelos vero pro eadem libertate sua placuit ad ordinem gratiæ seruata proportionè ad ordinem naturæ eleuare, non quia hoc ipsi naturali ordini, seu inæqualitati dubium esset; sed quia ita visum est congruum ad pulchritudinem, & optimam dispositionem cœlestium spirituum, & ordinum. Nec vero ita hoc iudicatur congruum, & consentaneum diuinæ sapientiæ, vt si aliter Deus res angelorum disponere voluisset, sine aliquo defectu vel imperfectione id facere non posset: nã potius credim? si id facere decreuisset, non defuturas ipsi plures suæ diuinæ sapientiæ congruentes rationes, propter quas id facere posset. Quia tamen illæ non sunt nobis ita notæ, & ille ordo videtur facilior, & aptior ad communem & ordinariam prouidentiam angelorum, & quia Patres hoc docent, & Scriptura etiam fauet, ideo de facto credimus, dictam proportionem in angelis seruasse Deum: de hominibus autem oppositum constat ex effectibus ipsis, & ex modo loquendi Scripturæ, & Patrum, præsertim Augustini, vt in materia de Prædestinatione, & de Gratia ad angelos, aut è conuerso argumentari. Et fortasse voluit Deus vtroq; modo suam gratiam distribuere, & cum proportione ad perfectionem naturæ in angelis, & sine illa in hominibus, vt se ostenderet liberalem suæ gratiæ donatorem, & quod illam distribuit, prout vult. Et ad priorem modum maiorem occasionem in angelis inuenit: tum quia in eorum gradu maior distinctio, & ordo per se in naturali perfectione inuenitur, quam in hominibus; tum quia iustificationis, perseverantiæ, viæ, & meritum breuissima mora, & paucissimis actibus, ac simpliciori modo, magisque vniuersim in angelis consummata sunt. In hominibus autem magna est varietas vocationum, conuersionum, & mediorum, quibus longo tempore, & diuersissimis viis ad æternam vitam disponuntur, & ideo vel non tam commode potuit, vel nõ ita oportuit in eis seruari proportionem, nec haberi respectum ad varias indiuiduas proprietates ingenij, indolis, vel similibus. Tum præterea, quia inter homines eligit Deus, que stulta sunt mundi, vt confundat sapientes, & infirma mundi, vt confundat fortia, & ignobilia, & contemptibilia. Et ea que non sunt, vt ea que sunt destrueret, vt non gloriatur omnis caro in conspectu eius, vt ait Paulus 1. Corinth. 1.

13.
Id declaratur
amplius

Inter angelos autem non fuit hoc necessarium, nam per exaltationem hominum eis sufficientem causam humiliationis, & subiectionis præbuit. Primo quidem inferiorem hominum naturam ad eandem gloriæ, & beatitudinis societatem eleuando. Secundo ac magis homines aliquos ad gradus gratiæ, & ad sedes gloriæ supra multos choros Angelorum eligendo, & aliquam personam creatam supra omnes choros angelorum exaltando. Tertio, ac maxime naturam humanam, & non angelicam ad hypostaticam vnionem assumendo. Cum ergo angeli per comparationem ad naturam humanam tot modis essent in gratia superandi nullo habito respectu naturalis perfectionis ipsorum, conueniens fuisse videtur, vt in ipsis inter ordinem gratiæ & nature proportio seruaretur. Accedit, qd licet hic ordo seruatus fuerit, vt credimus, in prima iustificatione quoad oes angelos: quia tunc eadem ratio in omnibus inuenta est: & in secunda et mora idem forte seruatum fuerit in sanctis angelis (vt dicemus;) nihilominus in electione angelorum ad gloriæ, & gratiam efficacem, non idem in omnibus angelis seruatum est. Nam multi ex perfectioribus in natura non

fuerunt electi; nec receperunt gratiam efficacem, quam inferiores multi receperunt, vt in sequenti videbimus. Et per hæc responsum est sufficienter ad omnia, quæ in illa tertia difficultate tanguntur.

Ad quartam difficultatem respondetur hæc duo non esse repugnantia, sed optime inter se coherere, quod angeli fuerint sanctificati vniuersim, & quod fuerint sanctificati magis, vel minus iuxta propriam vniuersamque dispositionem, & cooperationem cum auxilio gratiæ; ita vt de dispositione supernaturali hoc intelligendum sit, non de naturali, id est, de actu libero non solum viribus naturæ, aut per se, sed per gratiam; talem enim dispositionem etiam in iustificatione angelorum considerari, & requiri, omnino certum esse credimus, vt iam diximus, & ostendimus. Quod autem illa duo optime inter se conueniant, rectè declaratur ratione D. Thomæ, quia angeli, quo perfectiores, eo magis conari possunt ad actus, & ideo verifacile esse recepisse proportionata auxilia, vt iuxta maiorem perfectionem naturalem, magis etiam cum auxilio conari, & se melius ad gratiam disponere possent.

De conatu autem voluntatis cum auxilio, vel habitu gratiæ, duplex est opinio Theologorum. Prima est, conatum illum ex parte potentie voluntatis esse naturalem, etiam si ex parte auxilij sit supernaturalis, id est, voluntatem per suam naturalem facultatem, & virtutem, vt naturalis est, influere in actum, etiam si ipse actus ratione principij supernaturalis simpliciter, & in tota sua entitate supernaturalis sit. Et iuxta hanc sententiam facile soluitur difficultas tacta, quia voluntas perfectior angelica de se maiorem conatum adhibere potest, etiam cum auxilio gratiæ, & quo maius est auxilium, eo etiam magis conatur, si vult, quia maiorem habet virtutem naturalem. Neque hinc sequitur derogari aliquam propter solum conatum naturalem, vel maiorem gratiam propter maiorem conatum. Nam gratia habitualis datur maior propter maiorem dispositionem supernaturalem, & propter maiorem etiam conatum liberi arbitrij, non solum, sed cooperantis auxilio Dei. Quod autem illa cooperatio, & dispositio procedat partialiter à virtute naturali potentia: non censetur inconueniens in hac sententia, sed potius necessarium ad saluandam libertatem. Et ideo eodem modo in hominibus etiam philosophatur. At vero prima ratio, seu auxilium præueniens nõ datur maius perfectiori angelo, quia magis conatur, sed vt magis conetur, & quantum supponatur ex se habens maiorem conandi facultatem, illa non est propria causa motiua, propter quam Deus proportionatum auxilium præbet: sed est veluti materialis causa receptiua, & quasi occasio, vt Deus propter ordinem suæ prouidentie ita distribuatur inter angelos auxilia.

Alia vero opinio Theologorum, quam ego probabilior reputo, est voluntatis conatum ad actum supernaturalem, non esse naturalem in se, & in sua entitate, quia nihil aliud est, quam ipsemet actus secundus, vt procedens à voluntate: & consequenter non esse à voluntate, vt operante virtute naturali, vt naturalis est, sed vt est obedientialis actus, & vt eleuatur per habitum, vel auxilium Dei, quia potentia naturalis, vt est talis, nullum habet ordinem ad actum supernaturalem, vt talis est, voluntas autem influunt in illum, etiam vt supernaturalis est. Quia opinio hæc supposita dicimus, quod licet conatus angeli ad actum supernaturalem non sit naturalis, nihilominus voluntas angeli eleuatur per auxilium gratiæ ad illum præstandum iuxta proportionem suæ perfectionis naturalis. Atq; ita in primo actu, quo angeli sese ad gratiam disposuerunt, singulis data est vocatio, & præueniens motio, maior, aut minor, iuxta proportionem

proportionem naturalium, & consequenter ipsum etiam auxilium cooperans preparatum singulis est ad cooperandum iuxta modum suum, id est, ad conandum supernaturali modo, quantum naturaliter posset vnusquisq; conari, si actus naturalis futurus fuisset. Nam licet conatus naturalis per se non conferat ad talem actum, capacitas illius remota, & per modum occasionis conferre potuit, vt Deus in concurrendo cum illis voluntatibus ad tales actus dicta proportionem seruaret. Quae doctrina est consentanea D. Tho. 2. 2. q. 24. a. 3. ad 1. Et quae ibi Caiet. notat facile possunt in eundem sensum trahi. Neq; exemplum de lumine gloriae est ad rem, quia non dicimus perfectionem voluntatem magis conari cum aequali principio, vel auxilio, aut concursu supernaturali, sed dicimus, Deum gratuito, & propter generalem dispositionem congruam prouidentiae suae, voluisse dare maius principium, vel auxilium eleuans perfectionem potentiam ad maiorem conatum adhibendum suae naturalis perfectioni proportionatum.

fundamento, quia nec necessarium fuit, nec expediens, vt statim fuerint tam perfecte beati, vt securi de stabilitate sua fuerint a principio. Quando vero securitatem istam sancti angeli receperunt, in discuti huius & sequentis capitis videbimus.

Hic ergo de primo instanti, & prima sanctificatione suppositis, dicendum sequitur de secunda, seu de augmento iustitiae, & consequenter an fuerit angelis concessa alia mora, seu aliud instans, in quo permanentes in via, noua merita apud Deum habere, & in gratia crescere, & ad definitum eius terminum peruenire potuerint. In quo puncto in primis omittimus illos auctores, qui dixerunt, sanctos angelos in primo instanti fuisse perfecte beatos, quia illo modo, vel omnino negant viam angelorum: & tam viam consequenter, vel omne meritum eis negant, vel dicunt in patris meriti beatitudinem iam obtentam, & propter merita praevia collatam; vel, si aliquo modo viam admittunt, dicunt non duratione, sed ordine tantum naturae, vltimum praemium antecessisse. Quae omnia falsa sunt: & primum quidem de omnis meriti negatione improbabile est, vt iam ostendimus; secundum autem, & tertium improbanda sunt in sequentibus. Deinde omittit auctores, qui dicunt, angelos non fuisse in peccato vel gratia creatos in primo instanti, sed in pura natura. Isti enim admittere possunt, & admittunt meritum angelorum in secundo instanti. Nihilominus tamen negare coguntur illud fuisse augmentum meriti, seu meritum augmenti gratiae, sed asserunt fuisse primum, & fortasse vnicum meritum angelorum, non tam gratiae, quam gloriae. Omittit, inquam, hanc sententiam, quia eius fundamentum destructum iam est, & ita tota ruit. Denique praetermittit pro nunc sententiam eorum, qui asserunt sanctos Angelos in secundo instanti nouum meritum gloriae habuisse, si multaq; gloriam recepisse. Nam hoc secundum membrum pertinet ad principium libri sequentis, & ab illo nunc abstrahimus: solumque de duratione viae angelorum in secundo instanti, & de potestate merendi in illo hic agimus, quidquid sit de praemio, an statim datum fuerit, necne.

2. Exploduntur praesenti cap. tres opiniones.

Prima concludens totum illud, & tam viam bonorum Angelorum in 1. instanti.

Secunda ponens primum actum meritorium in 2. creatiois instanti.

Tertia statuens in secundo instanti viam flantiam simul & terminum.

3. Sententia neg. in terminis huius capituli.

4. Primum fundamentum sumitur ex D. Thom.

17. Ad vltimam replicam ad finem illius n. 6.

CAPVT XI.

Vtrum Angeli sancti in secunda mora, seu instanti viatores fuerint, & augmentum gratiae, ac gloriae meruerint, & per quos actus, quibus se auxiliis ad fecerint, & in statu gratiae perseverauerint.

Hactenus dictum est de sanctificatione angelica, quae in omnibus creatis angelis communis, & pariformis fuit, nunc de progressu, & perseverantia in sanctitate vsque ad terminum viae dicendum superest. Supponimus autem non omnes angelos in gratia perseverasse, vt in lib. 7. videbimus, ideo quia iam solum de illis angelis agimus, qui vsq; nunc facti, & beati sunt, & in perpetuum erunt, qui non in primo, sed in secundo instanti discerni ceperunt. Nam licet in praesentia Dei in primo instanti isti perseveraturi, & illi casuri essent praecogniti: neutri tamen illorum hanc praesentiam habuerunt. Neque de hoc visum est mouere quaestionem, quia licet saepius ab Augustino inculcetur, & in ea se ostendat anticipem; tandem in lib. de Corrept. & Grat. cap. 10. & sequentibus, veritatem partis negantis constanter docuit. Et vera parua videtur fuisse ratio dubitandi, quia illa praesentia, nisi per specialem reuelationem haberi non poterat: talis autem reuelatio non est consentanea, nedum debita statui viatoris, vnde neque nunc fit nobis secundum ordinariam legem: nec in statu innocentiae facta est primo homini. Hoc autem priuilegium in angelis non est fingendum sine

Suares de Angelis.

Ignorant Angeli in primo instanti perseveraturum, an casuri essent.

Secundum
fundamen-
tum.

docet; ergo in secundo instanti non meruerunt. Secundo quia in dicto q. 63. a. 6. dicit, malos angelos fuisse beatitudinem, nisi impedimentum obtulisset peccando; & per peccatum prius meritum mortificando; ergo angeli etiam sancti per illud tantum primum meritum obtinuerunt beatitudinem, addita solum illa conditione, quod non posuerunt impedimentum, ad quam nulli requiritur meritum. Unde argumentatur Ferrar. Nam in secundo instanti sancti angeli prius natura, quam beatificarentur, solum se habuerunt quasi negatiue, non ponendo impedimentum; & hoc satis est, ut primum prius meriti receperint; ergo non fuit in illis nouum meritum. Valentia vero colligit, quamuis in illo puncto in quo mali peccabant, angeli sancti non essent otiosi, nihilominus non habuisse nouum actum, nec instans distinctum, quia solum in primo Dei amore perseuerabant; ergo sine nouo merito per uincum actum peruenerunt ad terminum, quod suum Dei prouidentia, & nature angelicæ magis consentaneum est.

5.
Notatio
pro vera
sententia.

Nihilominus eoriarum sententiã sequor. Quam, ut absque verborum, & instantium ambiguitate explicem; suppono in malis angelis necessarium esse duo instantia, seu duas morulas distinguere; vnam in qua creati sunt, & iuxta nostram sententiã iusti, & sancti fuerunt, beneque ac meritorie operati sunt, vel saltem (in omnium sententiã) fuerunt innocentes, & absque peccato; & aliam in qua mali esse coeperunt, & peccarunt. Quamuis dicimus esse distinctas, tam in se, quia distinctissimas operationes intellectus, & voluntatis requirunt; quam secundum coexistentiam ad nostrum tempus, quia non potuerunt simul esse in illis duobus statibus innocentia, & lapsus, ut per se notum est. Est autem nobis incertum, quantum in malis angelis illa prima mora durauerit secundum coexistentiam ad nostrum tempus: nam licet in se dicatur fuisse vnum instans angelicum, quia fuit vna operatio, vel si fuerunt plures, constituebant (vt ita dicam) vnum statum actualis innocentia, & recte considerationis, & conuersionis, nihilominus ille status potuit, vel per successiuam moram nostri temporis immutatus permanere; vel per vnum instans tantum nostri temporis existeret, ut infra ostendam; & ideo incertum est quantum durauerit secundum coexistentiam ad nostrum tempus. Nihil autem ad presens refert, quod plus vel minus durauerit, ut autem explicare possimus, supponamus aliquid determinatum, vt, v. g. quod illud primum instans sanctitatis angelorum malorum, solum durauerit per illud primum instans, in quo Deus creauit cælum, & terram, & angelos. Et immediate post illud, Luciferum contra Deum insurrexisse, & bellum illud magnum, quod inter angelos bonos, & malos, vsque nunc geritur, & vsque ad finem mundi durabit, tunc in cælo incepisse.

6.
Prima af-
ferrio.
Sancti An-
geli in se-
cundo in-
stanti via-
tores fue-
runt, &
augmentum
gratiæ me-
ruerunt.

Hoc ergo supposito, dico primo, angeli sancti prout coexistenter malis angelis in secundo instanti, in quo illi peccauerunt, vel in quo utriusque coexistenter alicui durationi nostri temporis fuerunt viatores, & in statu merendi; ac proinde tunc etiam gloriam, seu augmentum suæ gratiæ, & gloriæ meruerunt. Hæc assertio est contra Ferrarum solum, nam Vasquez & Valentia illam expresse admittunt, & vt existimo, est communis Theologorum, illis tantum exceptis, qui putant angelos sanctos à principio fuisse beatos sine præcedenti merito quod in via habuissent, ex solo præuiso merito, quod in patria habent; quæ improbabilis est, & quoad eam partem de beatitudine illorum à principio perfecta, & plena satis in cap. 2. dictum est; contra aliam vero de merito post obtentam beatitudinem in lib. sequenti dicturi sumus. Reliqui ergo Theologi fatentur meruisse sanctos angelos in eo momento, in quo mali peccauerunt, licet non eodem modo: nam qui

dicunt non habuisse gratiam simul cum natura, vel si illam habuerunt, pro illo instanti cum illa non meruisse, consequenter dicunt, in secundo instanti meruisse saltem totam suam gloriam: & ex illis quidem dicunt statim in eodem instanti illam accepisse; alij vero id negant. Rursus qui sentiunt angelos omnes meruisse in primo instanti, dicunt nihilominus consummasse meritum suum, quando mali demereri coeperunt, atque ita secundum coexistentiam habuisse sanctos angelos nouum meritum; quando mali malum meritum inchoarunt. Qui etiam variant circa receptionem præmij, an scilicet statim in eodem, vel immediate post illud receperint. Hæc tamen varietas ad præsentem assertionem nihil refert. Et ita possunt pro hac assertionem allegari Bonauent. in 2. dist. 5. art. 3. quest. 2. Richard. art. 2. q. 1. Egid. quest. 2. art. 2. Argent. quest. 1. a. 4. Scot. q. 1. Gabr. q. 1. art. 2. Bailol. q. 1. art. 3. Gregor. q. 1. art. 2. Maior. q. 2. Marti. 2. q. 4. art. 2. concl. 4. Maron. in 1. dist. 17. q. 1. Imo etiam Capreol. in 2. dist. 4. quest. 1. art. 1. conclus. 5. & in art. 3. ad argumenta contra 5. conclus. & Cart. 1. p. q. 63. art. 6. & fere omnes alij Thomistæ: & D. Tho. 2. dist. 5. q. 2. art. 2. & quodlib. 9. art. 9. Quid verò in præsentibus inferius dicam.

Deinde sentio hanc esse communem sententiã Patrum. Nam in primis docent vnum fuisse angelolum, qui primus omnium peccauit, & alios omnes contra Deum prouocauit, ex quibus quidam consenserunt, alij restiterunt, quem angelum Luciferum appellant, ex Ezechiel. 28. De quo Luciferus inter Patres controuerbia, an fuerit supremum omnium naturali perfectione, vel aliquis ex inferioribus, quæ ad presens nihil refert; & infra hæc omnia tractanda sunt. Nunc ex illis tantum sumimus, in eo instanti, siue angelico, siue nostro; in quo Luciferus peccauit, & alios ad peccandum prouocauit, alios omnes fuisse viatores: imo diuidendo illud instans temporis per instantia nature secundum intellectum, in illo primo instanti nature angelum omnes non erant in termino, nec videbant Deum, sed erant viatores; ergo omnes erant in statu merendi, vel demerendi. Consequenter clarescit, quia status viatoris, & status merendi, supponit gratia, idem sunt in angelis. Antecedens, seu minor propositio subsumpta in angelis, qui Luciferus consenserunt, per se evidens est, quia si iam essent per visionem Dei præuerti, non potuissent inductione Luciferi perturbari. De alijs vero probatur, quia licet non consenserint Luciferi, potuerunt consentire, & peccare; ergo etiam illi pro illo instanti temporis considerato, vt in primo etiam instanti nature nondum erant in visione Dei præuerti, quia vno Dei non solum excludit peccatum, sed etiam potestatem peccandi, & consentendi Luciferi omnes sancti angeli habuerunt in illo momento instanti, quod fuit secundum existentiam Luciferi, & primum peccati eius, tam ordine durationis temporis quam nature, probatur cum Patrum consensu. Præcipue vero hoc ostenditur quæ in cap. 2. ex illis allegaui, & ideo ea non repetam, sed pauca illorum verba ponderabo.

Et præcipue expendi possunt illa Gregorij hom. 7. in Ezechielem, Quia cadentibus alijs, sancti Angeli in sua beatitudine persistenterunt, hoc acceperunt in munere, etiam præuerti cadere omnino non possunt. In quibus aperte sentitur, sic autem ut in angelis malis post primam conuersionem in Deum secuta est auersio: ita in bonis post primam conuersionem secutam esse perseuerantiam in eadem firmitate Dei, & statu iustitiæ, quem ibi beatitudinem appellat. Et in vtrorumque libera potestate tam eam quam permanentia fuisse, ac subinde cum mali peccarunt, bonos etiam potestatem peccandi habuisse. Et fere eandem vim habent verba Gelatii Papæ, quæ ibidem allegaui: idemque satis expresse Prospertus citatus, dicens, Voluntatis sanctorum Angelorum

fuit, quod malis sponte cadentibus, ipsi in sua dignitate manserunt. Nam quod ait, voluntatis, intelligit liberam, & aequiliberam, ac in cadentibus angelis fuit: & ideo addit, necessitatem non peccandi ex merito illius perseverantis voluntatis fuisse. Et sic ait: Quia nec peccaverunt inquam, nec peccare iam possunt. Et ad hunc modum considerari debet testimonia Damasceni, Fulgentij, & Anselmi ibi citata, & verba Rupertij, qui de sanctis angelis dicit, cum peccare possent, quia peccare noluerunt, remuneratores esse. Nam cum dicit, peccare potuisse, non loquitur de primo instanti, sed de illo in quo alij peccarunt, vt ex contextu evidens est. Ac denique August. de corrept. & Grat. c. 10. & 11. aperte dicit, sanctos angelos per liberum arbitrium in veritate stetitisse. Vbi gratiam quidem non excludit, verum tamen in ea permutatione illis tribuit integram libertatem: non solum quoad exercitium actus: sed etiam quoad specificationem, sicut illam mali angeli habuerunt, hanc enim inter illos aequiparationem facit.

9. **Stabilitas rationis.** Tadem probatur ratione, quia Deus ex parte sua vniformiter se gessit cum omnibus angelis creatis bonis, donec ipsi per sua opera impariter, & iniquales ad beneficia Dei recipienda se fecerunt, sed in illa secunda mora angelorum malorum, seu in duratione, quae in nostro tempore illi more correspondet, & in illo priori naturae, in quo omnes considerari debent, antequam in aequaliter operentur, nulla inaequalitas, seu disparitas in actuali operatione illorum inuenitur: quia in illo priori nondum intelliguntur actu operantes, siue per nouum actum, siue per continuationem actus in primo instanti facti, seu quasi facti, & inchoati; ergo in illo primo signo naturae omnes ex parte Dei erant aequales, seu vniformiter se habebant. Ergo in illo signo non magis sunt boni per visionem beatam praesentis, quam mali; ergo omnes habuerunt in illo instanti naturae eandem libertatem, ac potestatem bene, vel male operandi; ergo fuerunt aequae viatores, & in statu merendi, ac demerendi, ac subinde sicut mali demeruerunt; ita boni meruerunt.

20. **Minor propositio proxime rationis multipliciter suscipitur.** Prima propositio, seu maior huius rationis saepe in discursu huius libri repetita est; & probata ex Augustino libro de corrept. & Grat. cap. 10. & 11. & ex communi sententia aliorum Patrum, & Theologorum, quos in cap. 1. 2. & 3. allegauimus. Item ex illo communiter recepto principio, quod Deus ex se dedit angelis gratiam vniformiter iuxta proportionem naturalium. Item quia nulla est ratio, vel auctoritas ad praesumendum Deum ex se illud discrimen inter angelos fecisse: nam licet id posset sine vitio acceptionis personarum facere, tanquam absolutus suorum bonorum Dominus; tamen non legimus inter angelos id fecisse, nec videtur consentaneum naturae illorum, considerato modo operandi illorum simpliciter, & vniformiter, & per breuissimas moras. Ac denique licet in bonis gratiae soleat Deus cum hominibus illa distribuere, prout vult: tamen in beatitudine conferenda semper remunerat cum vniformitate, & aequali proportione iuxta merita. Cum ergo omnes angeli in primo instanti fuerint vniformiter difformiter aequales in merito gloriae, non est verisimile Deum quosdam ante omnem alium vsum liberi arbitrij statim praesentis per visionem beatam ne cadere possent, & alios suae libertati reliquisset, ita vt cadere possent, si vellent. Ergo, cum sit certum malis hanc libertatem in secundo instanti concessisset, eosque per visionem non praesentis, idem censendum est de reliquis omnibus pro eodem instanti, seu eadem duratione, vel per coexistentiam ad illam.

11. **Amplius declaratur & confirmatur.** Et declaratur praeterea, quia licet fingamus, quod Deus in initio (vt sic dicam) illius secundae morae plures angelos in illo statu libertatis quoad specificationem reliquerit; non est cur dicamus omnes sic relictos eiecisse, cum haberent tam expeditam libertatem & tantam gratiam, vt aegre possent ad malum declinare, vt Nazianzenus, & Damascenus dixerunt; ergo licet in illo statu libertatis relictis protunc fuerint, verisimilius est plures in veritate stetitisse, ac perseverasse: ergo illi ex bonis erunt, & in eis verum est, non fuisse statim praesentis per visionem beatam: sed prius in illa secunda mora fuisse suae libertati commissos: ergo idem de omnibus sanctis angelis censendum est. Quia non sunt fingendi diuersi modi prouidentiae inter ipsos angelos sanctos, cum necessarii non sint: nec fundamentum habeant. Denique est optima ratio, quam doctus Valentia attingit, quia illa conuersio, & operatio primi instantis fuit veluti initium bene viuendi, & merendi, & ideo valde consentaneum diuinae prouidentiae fuit, vt antequam vltimum praemium aliquibus daret, omnibus concederet locum libere perseverandi in inceptis. Nam perseverantia propriae laudem, & specialem difficultatem habet, & ad integrum viam cursum per se necessaria videtur. Vnde regula generalis diuinae prouidentiae est, *Qui perseverauerit usque in finem, saluus erit*, quae eandem rationem, seruata proportione, in angelis, & hominibus habet; vnde inter homines tam in statu innocentiae, quam lapsae seruata est, & seruatur. Cui similis est illa regula, *Non coronabitur, nisi qui legitime certauerit*, hoc enim (vt videbimus) angelis etiam necessarium fuit. Denique habet hoc in angelis specialem rationem, & congruentiam: quia meritum primi instantis fuit aliquo modo diminutum quoad plenitudinem libertatis, & fortasse etiam quoad plenariam fidei reuelationem & cognitionem, ac considerationem voluntatis Dei, vt mox explicabimus; ergo oportuit omnibus concedi moram vig sufficientem ad perseverandum, vel recedendum cum plena cognitione, deliberatione, & consideratione voluntatis Dei, & mysteriorum eius: ergo sicut malis non est data visio antecalum: ita nec bonis est data ante perseverantiam aliquam liberam, seu ante liberio rem voluntatem addentem primae conuersioni aliquod meritum.

Ex hoc ergo principio, & fundamento facile inferuntur, quae in dicta ratione, & in eius conclusione asseruntur. Nam si sancti angeli immediate post primam conuersionem primi instantis non sunt magis praesentis per visionem beatam, quam reliqui, nulla inaequalitas potest inter eos inueniri in secundo instanti, prius natura quam actuale peccatum malorum angelorum commissum intelligatur: ergo sicut isti fuerunt tunc cum potestate, & plena libertate ad cadendum, vel perseverandum, ita reliqui eandem potestatem, ac libertatem habuerunt. Confirmatur, ac declaratur: nam mali angeli in secundo instanti siue prius natura quam praue eligerent, aliquam supernaturalem cognitionem habuerunt, per quam perseverare possent, si vellent, nam sine tali cognitione perseverare non possent: illa autem cognitio non erat visio beatifica: quia nec illam habuerunt, nec cum illa peccare possent, nec illa erat in potestate illorum: nisi quatenus perseverare fuit in illorum potestate, ad quam potestatem alia supernaturalis cognitio necessaria illis fuit: habuerunt ergo tunc aliquam cognitionem supernaturalem & abstractiuam Dei, cuius actuale considerationem, vel habuerunt, vel certe habere potuerunt. Ergo, & angeli sancti similem cognitionem retinuerunt in sua mora alteri coexistenti, & secundum illam perfectam considerationem habuerunt libere, quae consideratio illis fuit perseverandi fundamentum, & vix dux, ac lumen. Probatur consequentia, tum quia omnes receperunt vniformiter supernaturalem cognitionem, & in illo signo non intelligitur bonis angelis data alia perfectior, quia non fuerunt praesentis visionem beata, vt ostensum est: ergo retinebant eadem: tum etiam quia illis perseverantia necessaria etiam erat (vt ostendimus,) & talis cognitio ad perseverandum,

12. **Ostenditur primo conuentia argumenti, in num. 9.** **Ostenditur secundo.** L1 2 randum,

randum, imo ad potestatem perseverandi necessaria erat, ut etiam probatum est. Ergo secundum illam cognitionem utique habebant uniformem potestatem merendi, & demerendi pro illo eodem signo sapius declarato.

13. Vnde ulterius concluditur sanctos angelos in illa secunda mora malorum angelorum, seu in duratione illi correspondente fuisse viatores, quia status cum potestate merendi & demerendi viatorum est. Denique concluditur, sanctos angelos in illa mora, in qua angeli mali peccaverunt, novum meritum habuisse, ultra illud, quod in primo instanti habuerunt, ac subinde augmentum gratiæ, & gloriæ tunc meruisse. Probatur, quia illi erant viatores, & in statu merendi, & habebant omnes conditiones necessarias ad merendum; & non erant otiosi, sed actu operantes supernaturaliter, & per supernaturalem cognitionem abstractivam, quæ apta est ad meritum; ergo actu merebantur. Dices, habuisse quidem actu meritum: non tamen novum, sed solum primum adhuc permanens in eodem actu, & peccato malorum coexistens. At hoc in primis falsum est: quia novus actus liberus habuerunt angeli sancti in illa secunda mora, ut iam ostendimus. Et deinde licet actus voluntatis in utroque instanti esset physice, ac realiter idem; nihilominus meritum esset distinctum, seu maius, quod satis est ad novum meritum augmenti gratiæ, & gloriæ. Probatur, quia perseverantia in eodem bono opere, etiam si physice nihil ei addat, moraliter auget meritum propter difficultatem perseverandi, & maiorem valorem moralem operis, ut in ultimo lib. de Grat. qui est de Merito, probatum est. Quod quidem longe certius est, quando actu meritorio voluntatis additur ex parte intellectus maior consideratio, & advertentia, ratione cuius liberius perseveratur, prout angelis sanctis addita est, (ut paulo post explicabimus:) sic enim in actibus malis contingit eundem motum inconsideratè excitatum sine culpa, si accedente consideratione in eo perseveretur, fieri culpabilem, & demeritorium, etiam si physice non mutetur; ita ergo in bono meritum potest intelligi, etiam si novus actus voluntatis non herent; ergo negari non potest, quin sancti angeli in illo instanti, & mora novum meritum habuerint.

14. Dico secundo, hoc novum meritum sanctorum angelorum fuisse in quodam secundo instanti, non solum respectu instantium malorum angelorum: sed etiam in propria mensura, seu tempore, aut duratione ipsorum sanctorum angelorum. In hac assertionem concordant nobiscum Caietanus, & qui illum sequuntur, & omnes alij auctores, qui concedentes, angelos in primo instanti fuisse gratos, & meruisse, nihilominus tres morulas in eis distinguunt usque ad terminum beatitudinis, quos in c. 2. libri sequenti referemus. Et specialiter tribui potest Scoto 2. dist. 5. quest. 1. ubi non solum distinguit in sanctis angelis duas morulas, viæ, & meriti; sed etiam in secunda morula distinguit plura instantia; non tantum simul existentia, sed etiam sibi succedentia. Veruntamen in hoc potest esse dissensio in solo modo loquendi, vel etiam in re. Pro cuius intelligentia opus est advertere, instantia angelica in actibus angelorum collocari: nam quilibet actus intellectus habet suam durationem de se indivisibilem, ac permanentem sine successione, quamvis mutabiliter: quæ duratio dicitur instans. Vnde generatim loquendo de intrinseca duratione actus intellectus, vel voluntatis angelicæ; quot sunt actus, tot sunt durationes, ac subinde tot instantia. Est tamen discrimen, quia si illi actus sint simul, tanquam vnum instans reputantur, quia nec successione habet, nec tempus componunt; si vero vnus sit post alium, tunc componunt tempus discretum, & successione habent: ideoque proprie sunt plura instantia, & (ut ita di-

cam) per modum plurium. Contingere autem potest, ut angelus habens plures actus simul, dum in vno perseverat per aliquam moram, in alijs habet successione, & varietatem: & tunc hæc successio sufficit ad constituendum ex ea parte tempus discretum, & plura instantia, etiam si aliunde respectu alterius actus sit vnum instans, quantum ad intrinsecam durationem eius. Nam sicut vnum instans angelicum potest coexistere nostro tempori per magnam moram successivam eius; ita potest coexistere tempori discreto, & pluribus instantibus angelicis successione inter se habentibus, eadem tamen angelica aliunde perseverant in alio actu: ut, v. g. angelus perseverans in eadem cognitione, & dilectione sui, potest simul considerare coelum, vel terram, & consequenter potest ad considerationem vnius transire ad aliud extra se considerandum: tunc ergo in hac varietate sunt proprie plura instantia, & tempus, licet illi tempori coexistat alia in indivisibili duratio secundum alium actum.

Hinc ergo probatur conclusio. Nam angeli sancti post cognitionem, & amorem Dei, quem in primo instanti habuerunt, exercuerunt varios actus liberos bonos, & supernaturales, quos in primo instanti creationis non elicerunt simul cum primo actu cognitionis, vel amoris Dei, & illi actus vix fuerunt, & non termini; ergo illi actus vere constituerunt secundam moram, in qua angeli boni novum meritum habuerunt. Consequencia manifesta est ex declaratione facta circa tempus, & instantia angelorum, quia isti actus habent suam durationem intrinsecam, quæ est instans, & hoc non fuit simul cum primo, ut in antecedenti supponitur: ergo est distinctum, & in entitate, & in duratione, & in successione, seu in priori, & posteriori: ergo sunt plura instantia. Probatur ergo maior, primo quia verissimum est, mysterium Incarnationis non fuisset velatum angelis in primo instanti creationis; quia non poterant tot, & tanta mysteria capere simul, ut supra dixi. Deinde est valde probabile, in illo instanti sanctos angelos habuisse novum voluntatis actum, vel amoris singularis erga Christum, vel adorationis & reverentiæ eidem exhibite, ut in cap. sequenti in libro etiam 7. latius explicabimus. Hæc autem omnia tam diversa sunt ab actibus primi instantis, ut secundum constituant.

Ne tamen nostram sententiam, & rationem ad opinionem particularem, & ad illos specialia actus limitare videamur, addimus generalem, & communem Patrum doctrinam, quam infra trademus: mirum Luciferum in sua secunda mora excitasse bellum in celo contra Deum, aliosque angelos ad rebellionem provocasse, Michaelemque Principem cum reliquis sanctis angelis seclatoribus suis illi resistisse, & Dei gloriam, & honorem zelasse. Quod quid autem scietur de obiecto, materia, vel occasione talis premij: illud fieri non potuit sine novis actibus intellectus, & voluntatis sanctorum angelorum. Nam oportuit eos audire, & cognoscere Luciferi excitationem, sive per verbum, sive per exemplum factam, & illi per novos actus resistere: sicut Michaeli solent illa verba tribui, *Quis sicut Deus*. Item verissimile est elicitum esse actus orationis, quibus auxilium ad perseverandum, & resistendum postularunt. Item exercuisse peculiare actus humilitatis, & subiectionis ad Deum. Hæc enim ad fideliter, & fortiter dimicandum pro Dei honore opportuna erant, & moraliter necessaria, ergo non potuerunt hæc omnia idem indivisibile instans constituere; facta ergo sunt in secunda mora, non minus ex parte honorum angelorum, quam malorum.

Quod autem hæc secunda mora, etiam in sanctis angelis fuerit intra tempus viæ, ut in minori subiectione mebamus; probatur ex in præcedenti assertionem: quia sancti angeli non sunt præventi visione beati-

13. Concluditur etiam pars secunda. Probatur ratione. Evasio.

Remouetur dupliciter.

14. Secunda assertio. Meritum Angelorum fuit in secunda duratione ipsorum Angelorum.

Notatio pro assert. probanda.

fica ad resistendum Luciferi, & perseverandum in obedientia Dei; sed in hoc etiam suae libertati relicti sunt, vt evidenter conuincit exemplum aliorum malorum angelorum, qui Luciferum secuti sunt. Nulla enim est ratio ad cogitandum hos potius, quam alios angelos praevnisse Deum per visionem beatam, priusquam istorum constantiam, & illorum defectionem probaret. Sancti ergo angeli non ideo resisterunt, quia beati iam erant, sed potius quia resisterunt, & fideles ac perseverantes fuerunt, beatificati fuerunt, vt probat etiam ratio supra facta, & quae ex Patribus adduximus. Ergo sancti angeli in illis actibus operabantur adhuc vt viatores; ergo illa secunda mora ad eorum viam pertinebat. Et confirmatur ratione supra facta, quia illi actus procedebant ab aliqua cognitione supernaturali, vt per se notum est, & illa non erat visio Dei, vt est probatum; ergo erat abstractiua cognitio ad viam pertinent. Vnde tandem concluditur, illos actus fuisse meritorios nouae gratiae, & gloriae, quia in illis concurrerant omnes aliae conditiones necessariae ad meritum simul cum statu viae, & sufficienti antecessione ad praemium.

18. Dicitur fortasse aliquis, quod licet sancti angeli habuerint novos actus, nunquam tamen a primo actu cognitionis, & amoris Dei, quem in primo instanti habuerunt, cessarunt; & ideo semper fuisse idem instantans, quia reliqui actus ex illo amore fiebant, erantque sub illo veluti secundarii, & ideo tota illa mora vnum instantans censetur. Quia vt instantia multiplicentur, non satis est, vt numerus actuum augeatur, sed necesse est, vt a priori actu principali, & quasi aliorum fonte cessetur, ita vt ab illo actu ad alium transcurat. Et confirmatur, quia alios non tantum secunda mora, sed etiam tertia, & quarta mora multiplicande erant; seu plura instantia viae quam dicto, quod a Theologis communiter non recipitur. Et sequela patet, quia etiam actus facti post primum instantans fuerunt plures, & fortasse non fuerunt simul, sed successiue facti; ergo. Respondet iam hoc pertinere ad modum loquendi, nam de re factis constat, nimirum post totum meritum primi instantans habuisse sanctos angelos nouum meritum augmenti gratiae, & gloriae per plures actus, quod est proprie a nobis intentum. Deinde dicimus, etiam quoad modum loquendi verius dici, non fuisse totius viae angelorum sanctorum idem instantans primum indiuisibile. Tum quia probabile est, ex parte intellectus in secundo instanti mutationem esse factam per nouam reuelationem mysteriorum fidei, vel per noui praecipii propositionem, vel per nouam considerationem, cum qua non poterat simul esse primus actus cognitionis supernaturalis, quem angelus in primo instanti habuit. Idemque dici potest de actu amoris voluntatis, quia licet angelus in vtroque instanti amauerit Deum, fortasse non per vnum, & eundem actum. Nam ex amore complacentiae in bonis Dei, potuit transire ad amorem obedientialem, vel ex amore quasi generali ad amorem in tali materia particulari. Tum etiam quia saltem necessarium fuit aliquam mutationem facere in primis actibus, vel maiorem feruorem, & conatu illis adhibendo occasione resistendi inimico, vel per aliquam extensionem ad noua materialia obiecta.

19. Adde, probabile esse, angelum transendo a via ad patriam eundem amoris actum continuasse; & nihilominus non fuisse idem instantans. Instantis, licet actus charitatis Dei in substantia fuerit idem, necessarium in patria fuisse intensiorem propter maiorem aduertentiam intellectus: sed in primis hoc necessarium non fuit, quia potuit actus esse adaequatus habitu charitatis sine interitico viae, & tunc sicut in ingressu patriae non augetur habitus, ita nec actus. Nec vt actus intendatur satis est maior aduertentia intellectus, si voluntas toto conatu suae intrinsecae virtutis operari supponitur. Deinde etiam credibilis est in secunda mora malorum angelorum, a amore bonorum erga Deum feruentiorem fuisse, & cum maiori consideratione elicitum, & ex parte materialis obiecti magnam mutationem habuisse. Dices, in transitu ad patriam sit amor necessarius ex libero, & satis est ad mutationem instantium. Sed contra, quia illa tantum est mutatio moralis ex noua visione intellectus: & alia similis licet non aequalis fuit in via, quia etiam aucta fuit consideratio intellectus, & consequenter etiam deliberatio voluntatis, & forte actus necessarius quoad specificationem factus est liber quoad eandem specificationem: si verum est, angelos sanctos non potuisse peccare in primo instanti, sicut potuerunt in secundo. Quod autem inferebatur, quia in secunda mora essent plura instantia, ab Scoto, & Gabriele facile conceditur. Nos vero negamus sequelam, quia licet angelus in secunda mora plures actus habuerit; non est necesse illos fuisse cum successione simpliciter; sed vel omnino simul, vel cum connexionead vnum principalem actum in se indiuisibilem, ac permanentem, a quo sumitur virtus illius secundi instantis, seu morae, vt alij auctores dicebant. Non tamen recte accommodatur illa doctrina ad amorem primi, & secundi instantis, quia in eis, neque ex parte intellectus fuit vnica consideratio plena, neque ex parte amoris perfecta vnitas in extensione, intentione ac libertate.

Ad fundamentum contrariae sententiae respondemus: cum D. Tho. ait, angelos recepisse praemium beatitudinis post vnum actum meritum, loqui de actu plene ac perfecte libero, vt in eodem loco videbimus, ostendemusque necessario ita esse D. Thomam intelligendum; ne sibi contrarius sit. Ad secundum testimonium dicimus, potius probare contrarium, nostrae sententiae fauere. Docet enim D. Thomas, angelos non recepisse praemium statim propter meritum primi instantis: sed prius relictos esse suae libertati, & probatos, an perseverarent, vel obicem ponerent, quod tam de bonis, quam de malis intelligendum est, quia omnibus vniformiter prouidit Deus: & praeterea docet, sanctos angelos libere non posuisse obicem, cum possent: at non ponere obicem in angelis semper esse meritum, quia sine positio actu non fit, vnde si mali non posuissent obicem, sicut potuerunt, nouum meritum habuissent; idem ergo de bonis intelligendum est. Vnde frustra, & contra omnem rationem infert Ferrariensis, angelos sanctos in secundo instanti, priusquam beatificarentur, mere negatiue se habuisse, non ponendo obicem. Nam si hoc accipiatur de proprietate durationis, incredibile est, vt ostendimus, si de prioritate naturae supponit in illo secundo instanti sanctos angelos praeventos esse per visionem beatam, priusquam aliquid libere operari possent; quod falsum esse ostendimus. Idemque dicendum esset de angelis malis: omnes enim tam mali, quam boni possunt considerari prius natura, quam obicem ponerent, prout nondum operabantur; sed quasi in actu primo considerantur, & per comparisonem ad illud instantans naturae, mali angeli non sunt praeventi per visionem beatam: ergo neque boni. Deliberatio ergo omnium expectata est. Ad id vero, quod Valentia inferebat, iam responsum est.

20. Ad primum fundamentum in n. 4. Ad secundum in eodem num. 4. Ad tertiam allationem ibid. Ad secundam ibid.

CAPVT XII.

Virum omnes Angeli, qui in secundo instanti ad Deum conuersi sunt, ex speciali Dei dono usque ad finem viae in gratia perseverauerunt.

Supponimus in primis certam aliquam viae durationem fuisse angelis omnibus ex diuina ordinatione. *1. Tempus viae*

Confirmatur solutio. Dissoluitur. Suarez de Angelis.

In creatura
rationali
quid sit.

Via Ange-
lorum ab
instanti
creationis
intrinsicce
incept.

2.
Interesse ra-
men inter
viam Ange-
li & homi-
nis.

3.
In lege vero
perseueran-
di vsque ad
terminum,
pares sunt.

Duplex
perseueran-
tia.

tionis, ac providentia prescriptam. Tempus enim
vix in pura creatura rationabili seu intellectu-
ali vocatur illud, in quo ad Dei visionem non peruenit, &
ad illam suis actibus magis, ac magis accedere po-
test. Vnde cum ostensum sit angelos in primo instanti
creationis non vidisse Deum; & certum alias sit post-
ea sanctos angelos visionem Dei accepisse, vt in prin-
cipio libri sequentis ostendemus, totum illud spa-
tium durationis ab initio creationis vsq; ad initium
visionis Dei angelorum via vocatur, quæ in instanti
creationis intrinsicce incept: quia in illo et instanti
per fidem ambulauerunt, vt ostendimus: in primo ve-
ro puncto, in quo videre Deum ceperunt, extrinsicce
via illorum finita est: quia primum esse termini,
fuit primum non esse viæ, vt in eodem principio li-
bri sequentis cap. 1. dicemus. Sicut hominis via in
primo non esse hominis extrinsicce terminatur, vel
simpliciter, si statim incipit videre Deum, vel saltem
quoad meritum, si in purgatorio detinetur: & tunc
ipse status purgatorij extrinsicce finietur in illo pun-
cto, in quo anima incipit videre Deum.

Est autem differentia inter hominem & angelos,
quod hominis via tempore continuo mensuratur,
& ideo non habet intrinsicce terminum, sed tan-
tum extrinsicum, licet intrinsicce duret toto tem-
pore ante illud instans. Angelorum autem via, in
mortalibus, seu instantibus tempus discretum compo-
nentibus consistere censetur, & ideo non tantum
extrinsicum terminum, sed etiam intrinsicum ha-
bere potest: de quibus an sint res distincti, vel tantum
ratione, in principio libri sequentis dicam. Nunc
solum supponimus, hic nos loqui de perseuerantia
angeli in bono vsque ad vltimum intrinsicum in-
stans via suæ: de quo termino dicimus, sola Dei le-
ge potuisse prescribi. In hominibus enim mortali-
bus in morte terminatur, quod licet non fiat sine le-
ge Dei, habet tamen magnum fundamentum in
mortalis naturæ conditione. In angelis vero, eo quod
immortales sint, alia ratione, vel consideratione de-
finitur debuit, iuxta consilium voluntatis Dei, de quo
in particulari nobis nihil certo constat: sed in gene-
rali solum necessarium fuisse aliquam certam mor-
ram pro angelorum via à Deo esse determinatam.
Sicut etiam homines, si in statu Innocentiæ perseue-
rassent, certam periodum suæ viæ haberent; quæ
non terminaretur in morte, quia tunc non esset:
& ideo sola Dei voluntate, & lege determinanda
fuisse.

Secundo ergo supponimus legem illam, *Qui per-*
seuerauerit vsque in finem, hic saluus erit; non solum ho-
minibus, sed etiam angelis positam esse. Tum quia
ad perueniendum ad terminum totam viam per-
agere necesse est. Tum etiam quia bonum ex integra
causa, & ideo non satis est bene incipere, nisi bonum
illud vsque ad finem conferuetur. Tum præterea quia
lex illa, *Si auerterit se iustum à iustitia sua, omnes iustitie eius
non recordabuntur*, etiam angelos comprehendit, quia
eandem rationem æquitatis, & iustitie in illis habet.
Tum denique, quia ob hanc causam diabolus dam-
natus est, quia *in veritate non stetit*, igitur necessarium
fuit angelis, qui beatitudinem consecuti sunt, in vlti-
mo instanti intrinsicce suæ viæ in gratia Dei inuen-
tos fuisse, vt immediate post ad statum beatitudi-
nis tanquam ad vltimum terminum transferren-
tur. Vnde sicut homines non merentur consecutionem
gloriæ, nisi sub illa conditione, *si in gratia de-
cesserint*: ita angeli viatores merebantur gloriam sub
proportionali conditione, si in termino viæ suæ in gra-
tia steterint. Vnde sicut homines omnes, qui in gra-
tia decedunt, sufficienter perseuerant vsque in fi-
nem: ita etiam angeli, qui in vltimo instanti suæ viæ
in gratia fuerunt inuenti, sufficienter perseuerarunt.
Duplex autem distingui potest perseuerantia, vna
est continua, seu per peccatum non interrupta in to-
to tempore viæ, quæ dici potest perseuerantia non

tantum in gratia; sed etiam in innocentia: alia est
perseuerantia in gratia; quæ licet non durat
continue per totam viam, nec cum innocentia mi-
hilominus cadendo, & resurgendo, ad terminum
viæ in gratia peruenit.

Hinc ergo nascitur primum dubium circa perse-
uerantiam sanctorum angelorum, an fuerit tantum
prioris modi, vel etiam posteriori modo inueniri
potuerit, vel inuenta fuerit. Sed hoc dubium con-
cidit cum alio, seu ab illo pendet, scilicet vt cum
angelis, qui semel peccarunt, potuerint per penitentiam
à peccato resurgere: & de facto credi possit, aliquos
peccantes postea peccati veniam obtinuisse. Quod
dubium in lib. 3. de malis angelis tractandum est. Et
ideo nunc duo tantum breuiter dicemus. Vnum est
hypotheticum, nimirum, si aliqui angeli aliquan-
do lapsi fructiferam penitentiam agere posuerunt,
& illam egerunt, potuisse saluari cum perseueran-
tia posterioris modi: quam vocare possumus habi-
lem penitentiam, sine integra innocentia. Probat
tamen, quia Deus vere penitentibus veniam non ne-
gat, sed gratiam concedit, quæ regula in angelis
haberet, si vere illos penitentes, vt Martini in
Deo responsum esse refert Sulpitius in vita eius cap.
24. Et docet Augustinus lib. de vera, & falsa penit.
si eius est opus: & infra dicitur. Semel autem recu-
perata gratia post peccatum, potest in ea perseue-
ri vsq; ad viæ finem, & si ita perseueret, ad salu-
ternam sufficere: quod non minus in angelis, quam
in hominibus verum esset, posita illa hypothese,
est per se notum. Secundum assertum absolutum
est, in sanctis angelis de facto solam esse inuentam
perseuerantiam prioris modi, id est, cum perfecta
innocentia, & sine interruptione per lapsum, & re-
cuperationem per penitentiam: hoc in lib. 3. cap. 1. et
professo tractandum, & probandum est. Et in
videri potest Bernard. serm. 22. in Cant. cuius verba
ibi referam. Et ibidem ostendam, hoc non tantum
de innocentia à graui lapsu, sed etiam de carentia
omnis culpæ venialis intelligendum esse.

Secundum dubium præcedenti affine est: an
omnes angeli qui in secunda mora semel bene debite
rarunt, & Luciferi resistere inceperunt, perseueran-
tes in bono fuerint vsque ad finem suæ viæ, si etiam
do illam vt successiuam per coexistentiam ad mo-
strum tempus. Et ratio dubitandi est, quia in illa
ra potuerunt angeli varios actus non tantum simul
sed etiam vnum post alium exercere, vt Scorus & Ga-
briel in 2. dist. 5. & 6. docuerunt. Ergo etiam post alium
bonum in initio illius moræ elicium potuit aliquis
angelus retrocedere, & malum actum facere, &
damnari. Probatur consequentia, quia in tota illa
mora omnes fuerunt plene liberi, & mutabiles: immo
& natura sua flexibiles, vt in lib. 3. diximus: ergo
intrinsicce illam potestatem habuerunt. Quæ non
est ablata in illa mora per visionem beatam, vt in
principio libri sequentis ostendemus. Nec etiam erat
ab extrinseco impedita, vel ad bonum determinata
per confirmationem in gratia, quia hoc donum ex-
traordinarium est, & non est sine fundamento ge-
neraliter pro statu viæ attribuendum omnibus an-
gelis, qui in secunda mora bonam electionem in-
choarunt; ergo simpliciter habuerunt angeli pote-
statem male operandi post bonam deliberationem
ac plenam. Ergo verisimile est ex tanta multitudine
aliquos retrocessisse, & corruisse. Et sane qui pote-
statem penitendi, vel etiam penitentiam in ange-
lis admittit, consequenter loquendo idem cum pro-
portione sentire debent de retractatione à bono in
secunda mora inchoato.

Nihilominus dicendum est omnes angelos, qui
post primum instans creationis & iustificationis suæ
primam conversionem in Deum confirmarunt, sine
per nouam deliberationem, & maiorem considera-
tionem, siue per additionem alterius actus obedi-
tionis, siue per

ria, & amoris in Deum, in gratia perseverasse vsque in finem, & salutem aeternam fuisse consequutos. Hæc est sententia D. Thomæ in dicta quest. 62. & 63. vbi hæc docet omnes angelos, qui in secundo instanti non posuerunt obicem beatitudini, illam fuisse consequutos, vel post vnum actum meritorium consummatum gloriam consequutos esse. Nec in illa secunda mora admittit talem actum successivum, vel mutationem: imo indicat, angelos fuisse flexibiles saltem de facto in electione semel facta. Et hæc videtur etiam esse communis Theologorum doctrina, vno, vel alio excepto, vt in sequentibus libris videbimus. Imo Patres etiam allegari in cap. 2. huius libri centent discretionem inter angelos bonos, & malos, quoad aeternam eorum salutem, vel damnationem per primam eorum deliberationem perfectam, & ex eius merito, aut demerito factam esse. Deinde hoc colligitur à contrario ex resolutione prioris dubij, & ex quaestione infra tractanda de angelis malis.

Declaratur Diximus enim perseverantiam omnium sanctorum angelorum fuisse in innocetia integra, & perfecta, ac subinde nullum esse salutarum per poenitentiam, quia nullus, qui semel lapsus fuit, à peccato per poenitentiam surrexit: ergo consequenti ratione dicendum est, nullum angelum, qui semel in secunda mora in veritate stetit, postea cecidisse. Nam si mala electio plene libera in omnibus angelis sic eligentibus immutata, & sine poenitentia permansit; cur non multo magis bona electio illi contraria, facta à bonis angelis, sine mala poenitentia stabilis perduravit? Vnde autem hæc stabilitas illis prouenerit, quod in ratione dubitandi in cõtrariu posita postulat, non facile explicari potest: id tamen in sequenti puncto inquiremus. Nunc dicimus, quidquid sit de potestate retrocedendi, an illam habuerint angeli sancti pro illa secunda mora, de facto certius credi nullum ab huiusmodi electione mutatum fuisse. Tum quia hoc est magis conforme modo loquendi sanctorum Patrum, & Scripturæ; tum quia per se est valde credibile: nam illa secunda mora, vel fuit in se indiuisibilis, vel fuit breuissima. Et alioqui illa bona conuersio ab vnoquoque bono angelo cum magna luce, & consideratione facta est in iudicio (vt ita dicam) contradictorio, & in actuali pælio, & repugnantiã aduersariorum spirituum. Ergo verisimillimum est omnes, qui bene elegerunt, seque malis opposuerunt, incepto bono perseverasse. Quia, vt dixi, mora fuit breuis, & in ea nihil noui eis occurrere poterat, moraliter loquendo, quod eos posset ab inceptis remouere; quia iam totam tentationem, & peruersationem malorum angelorum audierant, & considerauerant.

Occurrunt rationi dubitandi in na. præced. Hoc verò magis explicabitur tractando tertium dubium, nimirum, quia virtute angelis sancti in bono incepto perseverauerint, an sui liberi arbitrii, vel specialis gratiæ Dei. In malo dubio pro certo supponimus indignis sanctos angelos auxilio diuinæ gratiæ ad perseverandum. Quia non agimus de perseverantia in solo bono morali ordinis naturalis, quæ posset habere angelus per liberu arbitrium cum generali concursu ordinis naturalis, vt in lib. 3. cum communi Theologorum sententia diximus: sed agimus de perseverantia in gratia Dei, quæ requirit obseruantiam omnium præceptorum supernaturalium, & victoriam omnium tentationum, & peccatorum omnium illis præceptis aduersantium: quæ sine auxilio gratiæ etiam ab angelis fieri non possunt, vt supra dictum est. Et probatur facile, quia hæc nõ sunt sine actibus supernaturalibus, vel denu factis, vel conseruatis, sed isti actus nec sunt, neque perseverant sine auxilio gratiæ: ergo talis perseverantia sine gratiæ auxilio haberi non potest. Difficultas ergo solum est, an hoc auxilium sit speciale in illo genere, vel maius quàm ad eliciendum actum; in hoc ergo sensu videtur non fuisse angelis necessaria gratia specialis ad perseverandum.

7. Pro resolutione tertii dubij supponitur indiguiss. angelis ad perseverandum auxilium gratiæ.

Probat. Tertium ergo dubium est, an hoc auxilium fuerit speciale.

Primo quia ad eliciendum vnum actum charitatis, vel fidei non est necessaria specialis gratia, quia nos possumus cum communi gratia vnum actum similem efficere; ergo multo magis angeli: sed vnus actus sufficit ad perseverantiam angeli, quia post vnam electionem plenam, & bonam manet confirmatus in bono, vt in dubio præcedenti dictum est; ergo cum generali gratiæ auxilio, & concursu potest angelus perseverare in gratia. Dices, licet vnus actus sufficiat, tamen in illo actu distingui potest initium, seu prima efficientia (vt sic dicam) à conseruatione, & permanentia in illo, & licet ad eliciendum illum generale auxilium sufficiat, ad perseverandum in illo maius esse necessarium. Sed contra, quia generale auxilium gratiæ datum ad actum eliciendum, idem durans seu nõ ablatum sufficit ad perseverandum in actu semel facto; sed tale auxilium semel datum, ex se postulat, vt conseruetur, & non auferatur ex parte Dei, & ita permanentia eius in latitudine generalis auxilii gratiæ continetur, & ex parte Dei omnibus offertur; ergo non minus potest angelus in actu semel elicto perseverare, quàm illum elicere per generale gratiæ auxilium.

8. Pars negas probatur 1.

Responsio.

Impugnatur.

Secundò à fortiori id sudetur, quia homo in statu innocetia potuit tentationem vincere per generale auxilium gratiæ, & potuisset longo etiam tempore cum eodem auxilio continuato perseverare, & tentationes demonis, quas tunc maximè pati poterat vincere; ergo multo magis poterunt sancti angeli in secundo instanti vincere tentationes demonis, per commune auxilium gratiæ, & consequenter per breuissimam moram in eadem electione perseverare. Tertio mali angeli habuerunt potestatem perseuerandi, & vincendi tentationes, vel extrinseci aduersarii, vel ab intrinseco motiuo prouenientes, alias non peccassent consentiendo, iuxta doctrinam Aug. lib. de corrupt. & Grat. c. 10. & 11. sed illa potestas non fuit nisi per generale auxilium gratiæ; ergo per illud perseverare poterunt. At illa potestas non erat tãtum physica, sed etiam moralis, quia sine magna difficultate poterat in actu reduci ab aliquo nouo auxilio, tum propter temporis breuitatem, tum propter debilitatem aduersarii, tum propter perfectionem cognitionis, & libertatem sine intrinseca pugna: tum denique quia pauci actus erant ad perseverandum necessarii; ergo sine alio speciali auxilio potuit illa potestas in actum reduci, ac subinde cum simili auxilio boni angeli perseverarunt.

9. Secundo probatur.

Tertio.

In contrarium verò est primò, quia generale auxilium gratiæ commune fuit Angelis malis, & bonis: perseverantia autem non fuit communis eisdem; ergo maior gratia data fuit Angelis sanctis ad perseverandum. Probatur consequentia, quia aliter non dedisset DEVS Angelis sanctis maiorem gratiam, quàm malis; neque tenerentur Angeli sancti ad maiores gratias Deo agendas: quod videtur valde absurdum. Secundò arguitur, quia angeli ad perseverandum debuerunt orare, & à DEO auxilium petere: quis enim hoc negare audeat? Ergo indigebant speciali auxilio ad perseverandum. Probatur consequentia, quia ad obtinendum generale auxilium non est necessaria oratio, quia est quasi debitum, & lege cõmuni datur. Tertio argumentor ex Aug. de corrupt. & Gal. c. 11. vbi tam in angelis quàm in Adamo, & nobis duplex auxilium distinguit, vnum, quo datur posse perseverare, aliud quo ipsa perseverantia donatur, & primum dicit fuisse datum Adæ in statu innocetia, non secundum, quod censet esse multo maius beneficium. Sic ergo angelis malis datum est auxilium, quo possent perseverare: non tamen quò perseverantes herent: bonis autem angelis hoc secundum auxilium datum est: ergo maius auxilium est illis collatum: ergo illud fuit illis ad perseverandum necessarium. Quarto argumentor ex eod. Augustino libro 12. de Ciuitat. cap. 9. vbi expressè dicit an-

10. Pars affirm. probatur. Primo.

Secundo.

Tertio.

Quarto.

gelos sanctos amplius adiuutos perseverasse. Et Fulgent. lib. 2. ad Transmendum, cap. 2. de sanctis angelis ait, non habuisse naturam, quæ sine alterius iuuamine perseverare possent. Basil. item lib. de Spiritu S. cap. 16. Angelos ope Spiritus sancti perfici, dicit, & addit: Porro angelorum perfectio est sanctificatio. Et in hac perseverantia, & infra ita exponit illud Psal. 32. Verbo Domini celi firmati sunt, & Spiritu oris eius omnis virtus eorum, per quam virtutem, seu perfectionem intelligit constantiam, immobilitatem, & soliditatem in bonis: quod latè profequitur. Utinam potest hæc pars confirmari, ex generali doctrinâ de necessitate doni perseverantiæ ad salutem, quæ cum doctrina de electione ad gloriam, & prædestinatione ante præuisa opera, connexa est. Nam hæc doctrina de prædestinatione angelis communis est, ut in proprio loco diximus; ergo & necessitas specialis auxilii ad perseverandum.

Quinto.

11. Ut in hoc puncto meam sententiam explicem, aduerto, in præsentî sermonem esse de maiori gratia actuali, seu maiori auxilio, & duobus modis posse vnum gratiæ auxilium dici maius alio; scilicet, vel in ratione auxilii, vel in ratione beneficii, seu gratiæ tantum; non verò in ratione auxilii: quorum verborum explicationem ex propria materia suppono, & in discursu declarabuntur, quantum huic loco sufficiat. Deinde suppono, posse fieri hanc comparationem inter vocationes, seu gratias præuenientes, vel inter adiuvantes tantum. Deniq; suppono, secundam moram viæ sanctorum angelorum non fuisse tantum per instantem temporis nostri, sed per durationem habentem extensionem saltem secundum coexistentiam ad nostrum tempus. Hoc non potest evidenter demonstrari, quia est res pertinet ad factum, pædetq; tam ex libertate angeli, quam ex ordinatione diuina: nihilominus in eo videntur Theologi communiter consentire. Potestq; pro maiore capacitate etiam susderi.

Notatio 2.

Notatio 3.
quod via
sanctorum
Angeli, au-
rant per
tempus ali-
quod.

12.
Ostenditur
primo pro-
ximam nota-
tio.

Primo quia, vel primum instans creationis, sanctificationis, & meriti omnium angelorum duravit per solum instans nostri temporis, vel coexistit alicui temporis nostri. Si primum dicatur, necesse est, ut secunda mora inceperit coexistendo temporis nostro. Quia in nostro tempore non dantur duo instantia immediata, sed immediate post instans instans: ergo necessarium debuit illud secundum instans angelicū durare aliquo tempore nostro: quamuis enim non eadem necessitate determinato tempore coexistit, sed minori, ac minori coexistere potuerit, nihilominus in re ipsa certum aliquod tempus esse necessarium debuit, voluntate Dei, & angeli determinandum. Si vero primum instans angelorum duravit per aliquod tempus nostrum, à paritate rationis, vel à fortiori, idem dicendum est de secundo, quia maior occasio, vel etiam necessitas permanentioris durationis in secunda mora, quam in prima inuenitur. Tum quia prima mora fuit, quasi naturalis, seu cū minori deliberatione, quam secunda: tum etiam quia in prima per se sola necessaria fuit illuminatio, & inspiratio Dei, & consensus angeli, quod totum in instanti nostro facile fieri potuit, & ultra illud non appareret necessitas maioris permanentiæ in illo quasi statu, sine vlla mutatione in tali actu, & dispositione potentiarum, quamuis illi non repugnet. At vero in secunda mora multa intelligimus ab angelis facta, que moraliter loquendo maiorem moram, & durationem postulabant.

13.
Ostenditur
secundo.

Vnde probatur secundò idem suppositum iuxta probabilem sententiam, quam in lib. 7. defendemus, postquam in primo instanti omnes angeli per fidem Deum, vt Trinum, & Vnum, & vt supernaturalem finem, ac sanctificatorem, & remuneratorem co-

gnouerunt, eumq; ex charitate super omnia dilexerunt. In secunda mora omnibus propositus est Christus, vt illum tanquam Deum hominem futurum, de susciperent, & vt caput futurum, ac auctorem sue salutis recognoscerent, & vt roque titulo diligenter, & reuerenter colerent, & adorarent. Et de hac reuerentia, & subiectione ad Christum peculiare præceptum susceperunt. Huic autem præcepto tanquam sibi iniurioso Lucifer repugnauit, illamq; excolentiam, quasi suæ naturæ debitam appetit, & aliis omnibus angelis persuadere conatus est, eique multi consenserunt, alij verò plures Christo se submiserunt. Et supremus illorum se Luciferi opposuit, & reliquos etiam ad obediendum Deo induxit. Hoc autem magnum prælium non videtur fieri, & finiri potuisse in vno instanti nostri temporis. Quia fortasse non poterat angelus supremus simul ad omnes alios loqui, & vnicuique suadere, & varias rationes, ac motiua proponere: & alij qui audiebant non necessariò in eodem instanti, in quo suasionem concipiebant, deliberabant, consentiendo, vel dissentiendo: sed poterant continere actum voluntatis, & magis rem considerare, vel contrarias persuasiones euoluere. Præsertim quia cum res illa supernaturalis esset, poterant circa eam discurre, & momenta rationum moralium expendere: ergo non potuit totum illud negotium in vno instanti nostri temporis transigi. Imò hinc incertum esse videtur, an hæc secunda mora in ordine ad nostrum tempus in eodem instanti, ac simul in omnibus angelis inceperit, vel etiam omnes, qui peccarunt, simul peccauerint, & de contrario omnes, qui obediunt, simul consenserint, de quo in sequentibus oportunitus dicemus.

Arque ex his infero, in perseverantia vniuersali, que boni angeli (omissa pertinacia malorum vsque ad suum locum) duo esse, vel re, vel ratione, in re ipsa fundata distinguenda. Vnum est simplex efficiencia illius principalis actus; quo diuino præcepto consenserunt, & Christo per fidem, & dilectionem adhererunt: quod facilius intelligitur apprehendendo illud actum in primo instanti sui esse, quòd sit omnino indiuisibile instans nostri temporis. Talis enim actus etiam vt sic conceptus, quatenus adiungitur dilectioni Dei habet in primo creatiuis instanti, quædam perseverantia est in bono. Aliud considerandum est, permanentia in illo et actu factio in secunda mora, vtq; durando constantem in illo per moram successiuam secundum coexistentiam ad nostrum tempus, siue illa perseverantia intelligatur in vno tantum actu amoris ad Deum iam cognitum vt Deum hominem, siue fit in multis actibus inter se connexis, & simul elicitis, vt sunt voluntas credendi, spes, amor, & reuerentia. Siue etiam cum his actibus intelligatur fieri alij in eadem mora cum aliqua successione inter se, & cum perseverantia illius amoris, ex quo nascuntur. Vt fit fortè angeli boni inter se colloquebantur, & persuadebant mutuo ad resistendum malis, vel si conati sunt eos, qui lapsi sunt, continere in officio, priusquam scirent esse omnino damnatos. Vel si laudes Dei, & Christi multiplicabant ad malorum confusionem. Hæc enim, & similia possibilia sunt sine vilo incommodo, vel inconuenienti, & non limitantur ad illam opinionem de reuelatione Christi, &c. Nam in quacumque materia bellum illud spirituale conferum fuerit, & meritum bonorum, ac demeritum malorum exercitum fuerit, tota illa consideratio, & actuum varietas locum habet, vt iam supra tactum est, & excutendis de lapsu angelorum malorum magis explicabitur.

His ergo positis dicimus in primis, angelos omnes tam bonos quam malos in secunda mora priori modo considerata pro vno instanti in diuisibili negotio nostri temporis habuisse auxilium sufficiens ad perse-

verandum illo priori modo, id est, ad consentiendum Deo vocanti, & obediendum præcipienti. Hoc certissimum est, quia de bonis clarum est non defuisse illis tale auxilium. De malis rectè id probat Augustinus quia aliàs non perseverare, vel non consentire, aut non resistere, non imputaretur illis ad culpam.

Secundò addimus, hoc auxilium, quatenus præueniens, fuisse in omnibus angelis æquale in ratione auxilij, & virtutis ad operandum. Cum dico æquale, semper intelligo cum vniiformi, seu proportionata difformitate, seu inæqualitate; sic enim Lucifer absolute maiorem gratiam habuit, & illustriorem vocationem, quàm angelus inferior: tamen in hoc fuit æqualitas, quòd vniquisq; iuxta conditionem suam, sicut primam gratiam, ita etiam secundam vocationem in instanti secundo recepit. Et sic probatur assertio ex eo, quod sæpè diximus, Deum in tribuendis angelis donis gratiæ non fecisse discretionem inter eos, donec ipsi suo arbitrio dispares se fecerunt. Quòd principium traditur ab Augustino, & recipitur à D. Th. & alijs Theologis. At verò in illo secundo instanti indiuisibili prius natura quàm angeli omnes nouam vocationem, vel excitationem acciperent, nondum suis actibus se impares fecerant: ergo æqualem vocationem, seu illuminationem, & inspirationem à Deo receperunt: ergo illa æqualitas erat in ipsa entitate, & perfectione diuinæ motionis, sub qua ratione dicuntur illa auxilia æqualia in ratione auxiliorum.

16. *Secunda conclusio.*

Probat.

Confirmatur ex Aug.

Et hanc assertionem videtur mihi intendere Augustinus in lib. de corrept. & grat. c. 10. cum dicit, Deum sic ordinasse angelorum, & hominum vitam, vt in ea prius ostenderet, quid posset eorum liberum arbitrium: & deinde quid posset gratiæ beneficium, iuxtaq; iudicium. Iam enim supra dixi, Augustinum non loquide solo arbitrio omnium gratia destitute: sed potius per gratiam Dei sufficienter adiuto. Sic autem maxime ostenditur in angelis, si cum æquali auxilio in ratione auxilij quidam ceciderunt, & alij steterunt. Vnde subiungit, Demq; angeli quidam, quorum princeps est, qui dicitur diabolus, per liberum arbitrium à Domino Deo refuga facti sunt. Cæteri autem per liberum arbitrium in veritate steterunt. Non autem sine auxilio: ergo saltem cum æquali, seu vniiformiter dato, vel oblato: nam si steterunt boni angeli ex potentiori auxilio, iam non ita ostenderetur in illa differentia euentuum, quid posset liberum arbitrium, sicut Augustinus proposuerat. Nec etiam inueniretur differentia inter modum, quo Deus cum angelis, & hominibus ante peccatum, & cum hominibus post peccatum peculiarem gratiam suam ostendere voluit. Et simili modo capite 11. de angelis sanctis dicit, Cadentibus alijs per liberum arbitrium, per idem liberum arbitrium steterunt isti, & huius mansionis debitam mercedem recipere meruerunt. Statim verò explicat utroque habuisse adiutorium, sine quo permanere non possent, aliàs mali non sua culpa cecidissent.

17. *Tertia conclusio.*

Fit satis obiectio.

Tertio asserto, illudmet auxilium in angelis sanctis fuisse maius in ratione doni, ac beneficii gratiæ. Probat, quoniam auxilium illud in sanctis angelis fuit vocatio efficax ad amandum Deum, & illi obediendum: in cæteris vero angelis fuit tantum vocatio sufficiens: sed vocatio efficax est maius gratiæ donum, quàm sufficiens tantum, saltem in ratione gratiæ beneficii: ergo vocatio sanctorum angelorum fuit maior in ratione gratiæ, & beneficii. Quæ ratio intellectus terminis euidentis est ex materia de Gratia: & ideo latius illam non explico. Solum posset obijci, quia iam admittimus aliquam discretionem esse factam inter angelos, antequam ipsi se differerent. At hæc obiectio procederet contra eos, qui efficaciam auxilij præuenientis ponunt in prædeterminatione, vel aliquo motu simili. Nos vero facile respondemus, factam quidem esse discretionem in prædestinatione: non tamen sine præscientia diuersi

vius libertatis sub conditione præscito, quæ in ordine prædestinationis sufficit.

Quarto vero addendum est, recepisse sanctos angelos ad huiusmodi actum speciale auxilium adiutans, seu concomitans: quod mali angeli actum non receperunt: quamuis per illos steterit, quominus illud receperint: & ita donum illud vrisq; fuit æqualiter oblatum, licet non fuerit eis æqualiter actum datum. Totum hoc est manifestum ex materia de Gratia: in hoc enim eadem ratio est de angelis, & hominibus. Nam hoc auxilium concomitans, est ipse influxus Dei in actus liberi arbitrii, & ideo actum non datur, nisi actu conanti per liberum arbitrium: offertur autem etiam ei, qui non consentit, vt possit consentire si velit. Ita ergo cum angelis seruatum est: ita hoc auxilium datum est malis angelis tantum in actu primo, seu in præparatione voluntatis Dei, seu in ratione sufficientis: sanctis vero est datum efficaciter, & in hoc etiam maior gratia illis facta est, cum in ratione moralis beneficii: tum etiam physicè, quia aliquid maius, quàm alij, nimirum ipsam actualem conuersionem, receperunt.

18. *Quarta conclusio.*

Hæc autem omnia, vt dixi, solùm intelliguntur de illa secunda electione bona cum plena libertate à sanctis angelis facta, quatenus in vniico instanti no siri temporis intelligitur elicita, quia vero (vt dixi) per maiorem moram in illa perseveratum est, explicandum superest, an indigerint nouo auxilio gratiæ ad perseverantiam hoc modo consummãdam. Et præcipuè dubitatur de speciali auxilio præueniente distincto à priori, & maiori non solum in ratione fauoris, sed etiam in ratione auxilij. In hoc ergo puncto addo quinto, probabilissimum mihi esse, facta illa deliberatione à sanctis angelis, statim datum esse omnibus illis à Deo speciale auxilium præueniens, & maius in ratione auxilij, quod malis angelis non est datum: per quod auxilium datum est sanctis angelis, vt efficaciter in bona electione facta, & in gratia, vel auxilio confirmati permanerent, vel certe donum infallibiliter perseverandi acciperent. Probat, quia dictum est omnes angelos, qui semel bene elegerunt in secunda mora, de facto perseverasse, & ab omni peccato contrario abstinuisse, atque ita cum integra innocentia saluatos esse: ergo id prouenit ex aliqua speciali prouidentia, & protectione Dei, sed hæc non datur sine aliquo maiori auxilio præueniente, & protegente personam ne cadat: ergo signum est, illam generalem perseverantiam omnium fuisse ex aliquo speciali auxilio Dei. Probat, cõsequencia ex ratione dubitandi supra posita. Nam cum illa perseverantia adhuc esset contingens, & ex libero vsu voluntatis penderet, non poterat esse certa, & infallibilis in omnibus illis angelis, qui semel bene elegerunt, nisi Deus sub speciali protectione, & auxilio omnes illos statim reciperet: ergo effectus ipse monstrauit, Deum omnibus illis statim infallibile donum perseverantiæ contulisse.

19. *Quinta conclusio.*

Probat.

Dices non fuisse necessarium nouum, vel maius auxilium in ratione auxilij, sed sufficere potuisse continuationem eiusdem auxilij efficacis, quod sub ea ratione erat maius in ratione beneficii, non in ratione auxilij. Respondeo, ad infallibilem perseverantiam omnium illud non satis fuisse. Primo, quia fieri potuit, vt in præscientia Dei illud auxilium esset efficax ad eliciendam illam electionem, & non perseverandum in illa: nã hoc erat in se possibile, & contingens, quatenus pendebat ex vsu concomitante liberi arbitrii, & ex nouis occasionibus retrocedendi, quæ accedere poterant: ergo poterat cadere sub præscientiam conditionatam Dei: ergo hæc ratione potuit esse necessarium maius aliquod, & fortius auxilium. Deinde fieri potuit, vt esset necessarium, nouos actus efficere, & aliqua de nouo considerare durate adhuc via: ergo etiam propter hæc potuit esse necessarium speciale Dei auxilium. Deniq; eo ipso, quia illa mora ex se, & confide-

20. *Obiectio. Solutio.*

Confirmatur 1.

Secundo.

Tertio. confide-

considerata mutabilitate liberi arbitrii angelici, erat subiecta mutationi, vt supponitur, vt esset in omnibus certa perseverantia, necessarium fuit speciale auxilium, quo illi mutationi occurreretur: ergo datum est omnibus sanctis angelis, vnicuique iuxta indigentiam quam habere poterant, non solum ex natura sua, sed etiam vt erat sub præscientia Dei conditionata. Et hoc genus providentiæ Dei est valde consentaneum diuinæ gratiæ, & prædestinationi: & nullum inconueniens est, quòd dicamus hoc maius auxilium datum esse bonis angelis, & non malis. Tū quia Deus est liberalis distributor suorum bonorū, tum maximè, quia in hoc etiam seruauit Deus proportionem, quam seruare decreuerat cum angelis, dando illis auxilia gratiæ iuxta proportionem naturalium. Nam hoc seruandum fuit cæteris existentibus paribus ex parte eorum. At verò in illo instanti iam erat magna disparitas inter angelos, qui bene elegerant, & cæteros malè eligentes, & ideo meritò illos Deus suscepit sub speciali protectione sua, & nō alios. Dices, ergo sancti angeli per illam bonam electionem meruerunt hoc auxilium confirmationis in gratia, vel infallibilis perseverantiæ. Respondeo, non meruisse illud de condigno, tamen ad illud se disposuisse, & de congruo etiam illud meruisse; quod non est inconueniens, vt ex materia de Gratiâ constat. Et quamuis non solear Deus infallibiliter dare hominibus perseverantiam, etiam si aliquando de congruo illam mereantur: in angelis genus illud providentiæ est magis consentaneum naturæ, modoq; operandi illorum, & ordini diuinæ sapientiæ, ideoq; verisimilimum est, iuxta prædictam dispositionem & cooperationem Deum omnibus sanctis angelis infallibilem perseverantiam dedisse.

Instatur.

Respondetur.

21.
*Respondetur
fundamen-
tis contra-
riū in nu. 8.
c. 9.*

*Obiectio cō-
tra superius
dicta.*

*Soluitur iux-
ta vnam
opinionem
de 2. mora
angelorum.*

Et per hæc satisfactum est rationibus dubitandi in principio positis: nam posteriores admittimus, quæ explicandæ sunt, & accommodandæ iuxta resolutionem datā. Ex prioribus autem (omissa prima, cui iam directè responsum est) secunda, & tertia solum probant potestatem perseverandi dari sine peculiari auxilio; nihilominus tamen ad infallibilem perseverantiam pro aliqua duratione notabili, specialius auxilium necessarium est, vt declaravi. Solum superest obiectio, quia videtur in hoc supponere secundam moram angelicam non esse vnum instans indiuisibile, neque per coexistentiam ad nostrum tempus, nec in se, quod communiter non approbatur. Respondeo, doctrinam datam ad omnem opinionem de illis morulis accommodari posse, & in hoc sensu à nobis tradi. Nam si quis defendat illam secundam moram esse vnum tantum indiuisibile instans etiam per coexistentiam ad nostrum tempus, consequenter dicere potest, & debet, donum perseverantiæ in angelis solum addidisse primæ vocationi, & auxiliis datis in primo instanti creationis, secundam vocationem efficacem datam bonis in secundo instanti ad aliquam electionem in illo fa-

ciendam, per quam eorum via terminata fuit. Et cum negari non possit angelos malos habuisse in eodem instanti auxilium sufficientem ad similem electionem: consequenter dicendum est, donum perseverantiæ sanctorum angelorum tantum excessisse auxilium malis datum, eo modo quo vocatio efficitur excedit sufficientem, ac proinde excessisse in ratione beneficii, & non in entitate, seu in ratione auxilii. Hoc enim pro constanti habemus, vt in lib. 5. de Gratiâ probauimus.

Et seruata proportione, si quis sentierit illud secundum instans in omnibus angelis sanctis fuisse vnum actum in se indiuisibilem, & immutatum, permanens tamen, & coexistens alicui tempori nostro, consequenter dicet, ipsam vocationem datam esse cum congruitate ad talem actum sic permanentem, & in illa tantum congruentia superasse gratiam prouenientem datam angelis malis ad similem actum. Illa autem congruitas non addit auxilio nouam vim effectiuam, sed tantum actiualem efficientiam cum cooperatione libera voluntatis à DEO præuia per scientiam conditionatam. Et ita vocatio illa, seu inspiratio data bonis angelis in secundo instanti de se non excedit simile auxilium datum malis angelis in entitate sua, seu in ratione auxilii, sed tantum in ratione beneficii, quia in meliori opportunitate, & congruentia data est. Item potuit in angelis sanctis permanentior esse, quàm in malis: sed hoc ex hac parte non habuit originem ex Deo, sed ex ipsorum angelorum peccantium abusu.

Mihi autem simpliciter probabilius videtur, illam secundam moram non caruisse omni successione etiam in sua mensura, & secundum se spectata, proprie rationes supra factas. Et nihilominus reputari vnum instans angelicum. Vel quia in singulis angelis consideratur vnus principalis bonæ conuersionis, seu de liberatæ electionis, ac dilectionis, qui fuit mensura illius viæ in se indiuisibilis, ac semper permanentis, licet ab illo varii actus aliarum virtutum emanare potuerint, etiam cum successione aliqua inter se, iuxta vt omnes illi vni instati indiuisibili coexistente. Vel quia illa mora mensuratur per actum aliquem immutabilem supremi angeli sancti, qui respectu illius fuit intrinseca mensura viæ eius, respectu vero aliorum fuit extrinseca, & sufficiens, vt omnium via duorum tantum instantium fuisse dicatur. Et iuxta hunc modum sentiendi de durationibus angelicis procedit optimè doctrina data, de maiori auxilio etiam in ratione auxilii, & diuinæ protectionis sanctorum angelorum ad perseverandum collatæ. Et hæc sufficienter de statu viæ sanctorum angelorum. Iam ad statum Patriæ transeamus.

FINIS LIBRI QVINTI.

ELENCHVS